

Foreningslivet i Danmark

Bjarne Ibsen,

Center for forskning i Idræt, Sundhed og Civilsamfund

Syddansk Universitet

Januar 2006

Indholdsfortegnelse

Indholdsfortegnelse.....	2
1. Indledning.....	3
2. Metode.....	5
Registrering af frivillige foreninger og organisationer	5
Spørgeskemaundersøgelse af de frivillige organisationer i Danmark	10
3. Mangfoldighed.....	13
Antal foreninger og landsorganisationer	13
Fordeling på samfundsområder	14
'Brede' og 'smalle' foreninger	16
Store og små foreninger og organisationer.....	21
Medlemsgrupper	22
4. Udvikling.....	24
5. Lønnede og frivillige.....	27
Professionaliseringsgraden	27
Antal frivillige	30
Holdninger til frivilligt arbejde.....	32
Rekruttering af frivillige.....	37
6. Fire perspektiver	40
'Interesseorganisation'	41
'Folkebevægelse / social bevægelse'	46
'Lokalforeningen'	54
'Aktivitetsforeningen'	59
Fire perspektiver – en sammenfatning	64
7. Sammenfatning og perspektivering	66
Fælles træk ved foreningslivet.....	66
Kultur-, idræts- og fritidsforeningerne.....	67
Arbejdsrelaterede foreninger	70
De idébaserede foreninger.....	71
De lokale foreninger.....	72
De sociale og sygdomsbekæmpende foreninger.....	73
Forskelle mellem det lokale og det landsdækkende foreningsliv	75
Politiske og forskningsmæssige perspektiver af analyserne	76
Litteratur.....	78
Bilag 1	80

1. Indledning

Formålet med denne rapport er at belyse størrelsen og karakteren af foreningslivet i Danmark samt foretage en sammenligning deraf mellem forskellige samfundsområder.

Analysen bygger på data fra den del af 'Frivillighedsundersøgelsen', der handler om den frivillige sektors organisering. Undersøgelsen består af en registrering af alle former for frivillige organisationer – lokale såvel som landsdækkende – og en efterfølgende kvantitativ undersøgelse af disse organisationers struktur, mål og opgaver, arbejdskraft, økonomi, medlemstal, holdninger, problemer mv. Undersøgelsen omfatter alle frivillige organisationer, der i denne undersøgelse er defineret af fem kendetegn:

For det første skal enheden være en *institutionaliseret realitet*, dvs. den skal have et navn, en juridisk status og være vedvarende.

For det andet skal organisationen være *privat (ikke-offentlig)*, dvs. at den ikke er en del af eller kontrolleret af den offentlige sektor, og at den er organisatorisk / institutionelt adskilt derfra.

For det tredje skal organisationen fungere *non-profit*, dvs. at det ikke er organisationens primære formål at generere profit, hverken direkte eller indirekte, og organisationen er ikke primært styret af kommercielle mål og hensyn.

For det fjerde skal organisationen være *selv-bestemmende*, dvs. at organisationen selv bestemmer over egne anliggender og ikke er kontrolleret af andre organisationer.

For det femte skal organisationen være *frivillig*, dvs. at deltagelse og medlemskab er frivilligt, og at der også udføres frivilligt, ulønnet arbejde i organisationen.

I en dansk sammenhæng inkluderer denne definition af frivillige organisationer især tre forskellige organisationsformer: *foreningen, den selvejende institution og den almennyttige fond*. Definitionen og afgrænsningen af den frivillige sektor er udførligt beskrevet og diskuteret i rapporten 'Den frivillige sektor i Danmark' (Ibsen og Habermann 2005).

Denne rapport er afgrænset til en analyse af foreninger på lokalt og regionalt plan samt landsforeninger og landsorganisationer, som tilsammen udgør langt den største del af den frivillige sektor i Danmark. Resultaterne af undersøgelsen af selvejende institutioner og almennyttige fonde vil senere blive offentliggjort i en anden rapport.

Formålet med undersøgelsen af den frivillige organisering i Danmark er

1. at afdække størrelsen af og de særlige karakteristika ved den frivillige sektor i Danmark og at belyse og forklare forskelle på dette mellem Danmark og andre lande,
2. at belyse og forklare udviklingen i den frivillige organisering,
3. samt at belyse og forklare ligheder og forskelle på foreningslivet mellem forskellige samfundsområder.

Denne rapport koncentrerer sig om det sidste punkt, mens forandringer i den frivillige sektor og sammenligninger med andre lande vil blive analyseret i senere publikationer fra forskningsprojektet. Analysen indeholder både en sammenligning af foreningslivet mellem

forskellige samfundsområder (kultur, social og sundhed, politik mv.) og en sammenligning af de lokale og regionale foreninger med de frivillige landsorganisationer.

Rapporten koncentrerer sig altså om at belyse forskellene på foreningslivet mellem forskellige samfundsområder. Analysen er overvejende beskrivende, mens forklaringerne på forskellene vil blive analyseret i senere publikationer.

Rapporten indeholder syv kapitler.

I kapitel 2 beskrives undersøgelsens metoder og datagrundlaget.

Kapitel 3 indeholder en beskrivelse af mangfoldigheden i foreningslivet i Danmark med særlig vægt på, hvilke foreninger der hører til under de foreningskategorier, som efterfølgende sammenlignes.

I kapitel 4 belyses udviklingen i foreningslivet ud fra foreningernes alder og deres vurdering af udviklingen i medlemstal, aktiviteter mv.

I kapitel 5 analyseres det lønnede og det ulønnede arbejdes størrelse og betydning i foreningslivet.

Kapitel 6 indeholder en analyse af foreningerne og landsorganisationerne ud fra fire perspektiver på den frivillige sektor: 'Interesseorganisation', 'folkebevægelse', 'kommunitarisme' og 'social kapital'

I det sidste kapitel sammenfattes og perspektiveres resultaterne af analyserne.

2. Metode

Organisationsundersøgelsen er gennemført i to trin. Først blev der foretaget en registrering af frivillige organisationer i Danmark på såvel lokalt og regionalt plan som nationalt plan. Dernæst blev der gennemført en spørgeskemaundersøgelse af et udvalg af de registrerede frivillige foreninger og landsorganisationer.

Registrering af frivillige foreninger og organisationer

Der findes ikke et register for frivillige organisationer hverken totalt eller på de enkelte organisationsområder. Derfor måtte der foretages en registrering af de frivillige foreninger og organisationer for dels at få et totalt billede af den frivillige sektors udbredelse og sammensætning og dels at få en population af foreninger og organisationer til spørgeskemaundersøgelsen.

Tidligere undersøgelser

Der er tidligere gennemført kortlægninger af dele af den frivillige sektors organisering og efterfølgende spørgeskemaundersøgelse. På landsplan foretog Buksti og Johansen (1977) i slutningen af 1970'erne en registrering af landsdækkende interesseorganisationer. Undersøgelsen omfattede dog ikke alle de typer af frivillige, non-profit, organisationer og institutioner, som denne undersøgelse gør. I begyndelsen af 1990'erne gennemførte Anker (1975) en kortlægning af de landsdækkende frivillige organisationer inden for den sociale sektor, som led i Socialforskningsinstituttets undersøgelse af det frivillige sociale arbejde i Danmark. Tilsvarende har Center for frivilligt socialt arbejde foretaget en registrering af landsdækkende frivillige organisationer inden for det sociale og sygdomsbekæmpende område.

På lokalt og regionalt plan er der indenfor de sidste 15 år gennemført flere registreringer og undersøgelser af frivillige organisationer, men enten omfatter de ikke alle samfundsområder, eller også er de afgrænset til få kommuner. I 1993 gennemførte Ibsen (1994) en undersøgelse i 17 kommuner fordelt på 4 amtskommuner, men denne undersøgelse omfattede alene foreninger og andre frivillige organisationer indenfor fritids- og kulturområdet og indenfor det sociale, humanitære og sygdomsbekæmpende område. I 1997 gennemførte Ibsen en undersøgelse af idrætsforeningerne i de samme 17 kommuner. I 1998 gennemførte Torpe en total-registrering af foreninger i Skanderborg kommune (Schøler og Torpe 1999), og en tilsvarende registrering og efterfølgende spørgeskemaundersøgelse er gennemført i Aalborg kommune i 2001, som led i en undersøgelse af foreningslivets rolle for demokratiet (Torpe og Kjeldgaard 2003). Endelig stod Center for Forskning og Udvikling i Landdistrikter i 2002 for en undersøgelse af foreningslivets betydning i en landkommune (Helle kommune i Ribe Amt) (Nielsen og Thuesen 2002).

Fyns Amt

På det regionale og lokale plan er det en umulig opgave at foretage en total registrering af alle foreninger og frivillige organisationer i Danmark. Denne del af undersøgelsen blev derfor afgrænset til Fyns Amt. Ingen af amterne er helt repræsentative for Danmark. Det skyldes især, at der er store forskelle mellem Storkøbenhavn og resten af landet. I sammenligning med de øvrige amter er Fyns Amt dog et af de amter, der er mest repræsentativ for Danmark, både når vi ser på gennemsnitstal, og når vi interesserer os for variationer. Den største forskel finder vi på den gennemsnitlige indkomst, som er lavere i Fyns Amt end i landet som helhed. De store forskelle findes her mellem Hovedstadsregionen, hvor indkomstniveauet er relativt højt, og resten af landet, hvor indkomsten gennemsnitligt er under landsgennemsnittet. Til gengæld er andelen, som bor i parcel- og rækkehus,

større i Fyns Amt end i landet som helhed. Fordelingen af befolkningen på uddannelsesgrupper er næsten den samme i Fyns Amt som i Danmark som helhed, selvom andelen med en lang videregående uddannelse er lidt lavere i Fyns Amt. Der er også små forskelle på fordelingen mellem beskæftigelsesgrupper, men arbejdsløsheden var på undersøgelsestidspunktet lidt højere i Fyns Amt end i Danmark som helhed. Tilslutningen til de forskellige politiske partier (Folketingsvalget i 2001) er næsten den samme, bortset fra at Det Konservative Folkeparti har en noget større tilslutning i Fyns Amt end på landsplan, mens det modsatte gør sig gældende for Venstre. En sammenligning af Odense med andre større byer (undtaget København) viser tilsvarende meget små forskelle. Der er således små forskelle på gennemsnitsindkomsten, ledigheden, fordelingen på ejer- og lejerboliger og fordelingen på indkomstgrupper. På baggrund af de relativt homologe strukturelle forhold i Fyns Amt i sammenligning med resten af landet kan det antages, at resultaterne af denne undersøgelse er tilnærmelsesvist repræsentative for landet som helhed med det forbehold, at de strukturelle forskelle mellem Storkøbenhavn og resten af landet kan være en bias i en aggregering af resultaterne fra denne undersøgelse til landsplan.

Registreringen på lokalt plan

Det er tilstræbt at registrere alle lokale og regionale foreninger og frivillige organisationer i Fyns Amt, dvs. både foreninger som modtager offentlige tilskud eller af anden grund er registreret i kommunale oversigter og mere uformelle foreninger og organisationer. Følgende kilder blev anvendt til registreringen:

- De forskellige kommunale forvaltninger, fx fritids- og kulturforvaltningen (foreninger der får støtte efter folkeoplysningsloven), socialforvaltningen (foreninger der får støtte efter servicelovens § 115) og teknisk forvaltning (grundejerforeninger, boligforeninger mv.) i hver kommune i Fyns Amt.
- Kommunale vejvisere og telefonbøger hvor hovedparten af de lokale foreninger er optaget.
- Sammenslutninger af foreninger i kommunen eller regionen, fx Samvirkende Idrætsforeninger, Andelsboligforeningernes Fællesrepræsentation og Pensionisternes Samvirke.
- Landsorganisationers medlemsregistre for tilknyttede lokale foreninger.
- Diverse hjemmesider på internettet.
- Lokale informanter, dvs. personer, organisationer eller institutioner med et stort kendskab til, hvad der foregår i de lokale områder (bl.a. lokale museer, biblioteker og frivillighedsformidlere).

Registreringen på landsplan

På landsplan tilstræbtes en total registrering af alle frivillige landsdækkende organisationer i Danmark, der falder ind under afgrænsningen. En sådan registrering er ikke tidligere gennemført, men på dele af den frivillige sektor er der som beskrevet ovenfor tidligere gennemført en registrering. Registreringen af landsdækkende organisationer blev gennemført ved at benytte følgende kilder:

- Statslige myndigheder og registre.
- Paraplyorganisationer og centre for organisationer på forskellige samfundsområder.
- Telefonbøger.
- Internettet.
- Lokale organisationers informationer om landsorganisationer, de er medlem af.
- Personer med indsigt på det pågældende samfundsområde.

For registreringen af landsorganisationer var internettet den vigtigste kilde. Ud fra allerede registrerede foreninger i Fyns Amt blev der søgt på en række strategiske ord som fx 'musik' og

'foreninger'. Til søgningen benyttedes flere søgemaskiner, herunder Google, Alta Vista, Enrio og Jubii. Dernæst søgtes de registrerede organisationers hjemmesider for at checke, om det er en frivillig organisation, og for evt. at få oplysninger om fx medlemsorganisationer eller links til andre organisationer. På landsplan var det vigtigt at få identificeret paraplyorganisationer, hvorfra der kunne hentes oplysninger om tilknyttede organisationer.

Registreringen var en proces, hvor der i en lang periode skete tilføjelser og rettelser i databasen over registrerede foreninger og organisationer. Registreringen omfatter navn, adresse, organisationstype samt basale informationer om medlemstal og omsætning, hvis kilderne har oplysninger derom.

Vanskeligheder ved registreringen

Der er tre vanskeligheder ved en sådan registrering. Det første problem er at finde frem til eksisterende foreninger og organisationer. Med hensyn til de lokale og regionale foreninger skønnes det, at denne registrering er næsten total. Dels fordi langt de fleste foreninger reklamerer med deres eksistens. Dels fordi det på det lokale og regionale niveau er forholdsvis let at finde gode kilder med oplysninger om foreninger i området. På landsplan har dette været meget vanskeligere. For det første er det vanskeligt at afgøre, om en forening eller organisation er 'landsdækkende' eller 'lokal' / 'regional'. Bl.a. fordi grænsen mellem 'det lokale' og 'det landsdækkende' ikke er så tydelig mere. Fx findes der en del organisationer, som har et lokalt udgangspunkt, men alligevel har medlemmer fra hele landet (især indenfor fritid og kultur, fx fan-klubber til store fodboldklubber, og indenfor religion). Og der findes mange relativt små organisationer, selvom de har medlemmer fra hele landet (fx mange organisationer for bestemte båd-klasser og biltyper). For det andet findes der et stort antal små organisationer, som har lille offentlig bevågenhed, primært har et introvert sigte, og ikke er medlem af en paraplyorganisation. For det tredje findes der ikke en landsdækkende 'vejviser' med telefonnumre på foreninger og organisationer, som der findes på lokalt plan, og offentlige myndigheders kendskab til organisationer er typisk afgrænset til de organisationer, som de har et formelt samarbejde med (fx støtter økonomisk). Det må derfor antages, at registreringen af landsorganisationer ikke er lige så god, som registreringen af de lokale og regionale foreninger er. Siden den formelle registrering blev afsluttet, er forskergruppen flere gange stødt på organisationer, som ikke blev registreret. Det er dog fortrinsvis meget små organisationer. Det er især på områderne 'kultur og kunst', 'fritid og hobbies' og 'arbejde og erhverv', at der givetvis findes flere organisationer, end de registrerede. På de store og velkendte foreningsområder har det været forholdsvis let at finde frem til foreningerne. Men der findes også et stort antal 'usædvanlige' foreninger, hvis registrering er mere tilfældig (fx 'Foreningen for den brune sovs bevarelse' og 'Ædedolkenes klub'). Endelig har organisationer for andre kulturer og nationaliteter givet problemer, fordi vi ikke har kunnet læse relevante hjemmesider.

Det andet problem ved registreringen er at afgøre, om der nu også er tale om en frivillig, non-profit organisation, der opfylder de fem kriterier i definitionen. De fleste af de benyttede kilder indeholder ikke oplysninger om organisationens formelle juridiske status, om der er tale om en vedvarende organisationsdannelse, om den benytter sig af frivillige mv. Navnet vil dog normalt fortælle, hvilken organisationstype der er tale om (hvis forening, klub eller organisation indgår i navnet), men der findes 'foreninger', der ikke falder ind under definitionen (fx brugsforeninger fordi de fordeler overskud (dividende) til medlemmerne), og tilsvarende er der organisationer, som opfylder kriterierne, der benytter andre betegnelser (fx selskab). Det har ikke været muligt at checke hver enkelt af de registrerede foreninger og frivillige organisationer, men i tvivltilfælde er det forsøgt at indhente supplerende oplysninger. På nogle områder gav det problemer at finde ud af, om en 'organisation' er en forening eller et privat, kommercielt firma. Især inden for områder, hvor

foreningsbegrebet ikke står så stærk (fx indenfor dans, hvor der både findes danseforeninger og danseinstitutter). Et helt andet problem er, at udbredelsen af hjemmesider på internettet for alle mulige interesser også har medført, at nogle interesser blot er samlet om en hjemmeside, som en person eller gruppe har taget initiativ til af ren og skær interesse, uden at der er tale om en forening. Vi har valgt kun at registrere de 'interesser', som utvetydigt fortæller, at de er organiseret som en forening eller frivillig organisation. Besvarelserne af spørgeskemaet viser, at næsten alle de registrerede foreninger og organisationer (som har besvaret spørgeskemaet) falder ind under definitionen.

Det tredje problem er at indplacere de registrerede foreninger og organisationer i de organisationskategorier, som er udstukket af det internationale forskningsprojekt ('Johns Hopkins Comparative Nonprofit Sector Project'), som den danske undersøgelse indgår i. Her skelnes der mellem tolv organisationskategorier, som yderligere er opdelt i flere underkategorier (se oversigt nedenfor). I langt de fleste tilfælde har det været let at indplacere de registrerede foreninger og organisationer. Der blev udarbejdet en vejledning for studentermedhjælperne, som stod for registreringen, med eksempler på foreninger, som hører ind under de enkelte organisationsgrupper. Hvis der var tvivl om indplaceringen af en organisation, blev det overladt til den ansvarlige forsker at afgøre, hvor organisationen hører til. Endelig blev hele organisationsdatabasen til slut gennemgået af den ansvarlige forsker for at rette fejl og opnå en ensartet og stringent registrering. Mange foreninger og organisationer har flere aktiviteter og formål, som går på tværs af de kategorier, som her benyttes. Det centrale kriterium for indplaceringen har imidlertid været foreningens / organisationens primære aktivitet og formål. Som grundlag for dette er organisationens navn benyttet. De største vanskeligheder skyldes derfor, at en del foreninger har 'kryptiske' navne, som ikke umiddelbart fortæller, hvad organisationen beskæftiger sig med.

Organisationskategorierne er udviklet i den første fase af det internationale forskningsprojekt (i begyndelsen af 1990'erne) og er derfor inspireret af den frivillige sektors sammensætning i de involverede lande fra denne første del af projektet (bl.a. USA og Sverige). Derfor er der nogle af organisationskategorierne, som ikke umiddelbart passer så godt til dansk samfund og kultur. Det har især været vanskeligt at afgøre indplaceringen af en række fritids- og kulturforeninger i enten 'Kultur og kunst' eller 'Anden fritid og hobbyaktivitet'. Ligeledes har det i nogle tilfælde været vanskeligt at afgøre, om en fagligt relateret forening skulle indplaceres under 'Profession' eller under 'Fagligt arbejde'. Endvidere er det fx svært at afgøre, om en forening for et bestemt dyr er en 'brancheforening' (avlforening) eller en 'hobbyforening'. Hvis det skønnes, at medlemmerne har en indtægt ved deres aktivitet / interesse, er de registreret under 'brancheforeninger' (se mere detaljeret i bilag 1, hvilke foreninger der hører ind under de forskellige organisationskategorier).

Foreninger og frivillige organisationer opdelt på samfundsområder

1. KULTUR OG FRITID

Kultur og kunst

Idræt, motion og sport

Anden fritid og hobbyaktivitet

2. UDDANNELSE OG FORSKNING

Grunduddannelse / skole

Højere uddannelse

Anden uddannelse / erhvervsuddannelse / fritidsundervisning

Forskning

3. SUNDHED

Hospitaler og genoptræning

Plejhjem, hjem for handicappede ol.

Psykiatrisk behandling, krisehjælp ol.

Anden sundhedsservice

4. SOCIAL INDSATS

Social indsats / hjælp

Nødhjælp i Danmark

Økonomisk støtte

5. MILJØ

Miljø og natur

Dyrebeskyttelse

6. LOKALSAMFUND OG BOLIG

Lokalsamfund

Bolig

Beskæftigelse og træning / uddannelse

7. RÅDGIVNING, JURIDISK BISTAND OG POLITIK

Rådgivning og juridisk bistand

Lov og regel service

Politiske organisationer

8. FILANTROPI OG FRIVILLIGHED

'Fondsstøtte'

Andre filantropiske foreninger

9. INTERNATIONALE AKTIVITETER

Internationale aktiviteter

10. RELIGION

Religiøse foreninger

11. ARBEJDE OG ERHVERV

Brancheorganisationer og erhvervsforeninger

Profession

Fagligt arbejde

12. ANDRE

Fremme af særlige sager eller værdier

Økonomi

Spørgeskemaundersøgelse af de frivillige organisationer i Danmark

Da registreringen af frivillige foreninger og landsorganisationer var afsluttet gennemførtes en spørgeskemaundersøgelse af en repræsentativ del af de registrerede frivillige foreninger og organisationer på såvel lokalt og regionalt niveau som nationalt niveau.

Spørgeskemaet

Spørgeskemaet til foreningerne og landsorganisationerne indeholder henholdsvis 31 spørgsmål og 27 spørgsmål, hvoraf flere omfatter en række underspørgsmål. Spørgsmålene følger i store træk oplægget fra den internationale undersøgelse, der angiver en række spørgsmål, der *skal* med, samt spørgsmål som *kan* tages med. De konkrete spørgsmålsformuleringer, dvs. oversættelserne fra engelsk, er for mange spørgsmåls vedkommende tæt på formuleringen i den tilsvarende norske undersøgelse i bestræbelsen på især at kunne analysere ligheder og forskelle på den frivillige sektors organisering mellem Danmark og Norge. Men derudover indeholder spørgeskemaet også en række andre spørgsmål, der er interessante i en dansk sammenhæng (se spørgeskemaerne på www.frivillighedsus.dk).

Antal udsendte skemaer til foreninger

Af flere grunde blev spørgeskemaet udsendt til et relativt stort antal foreninger og organisationer. Dels for at tage højde for, at det forventedes, at mange foreninger og organisationer ikke ville besvare det tilsendte skema, som erfaringer fra tilsvarende undersøgelser har vist. Dels for at muliggøre statistisk valide analyser af de forskellige områder af den frivillige sektor og sammenligninger på tværs af samfundsområder. På de samfundsområder, hvor der blev registreret forholdsvis få foreninger og organisationer, blev skemaet sendt til alle registrerede organisationer. På de samfundsområder, hvor der findes mange foreninger og organisationer, blev skemaet sendt til hver anden eller hver tredje organisation.

Til spørgeskemaundersøgelsen af foreningerne i Fyns Amt blev 4.319 foreninger udvalgt. Af ressourcemæssige grunde blev halvdelen af de registrerede foreninger indenfor 'Idræt' og 'Fritid og hobby' sorteret fra til denne del af undersøgelsen. På de øvrige foreningskategorier indgik alle de registrerede foreninger i spørgeskemaundersøgelsen. En del af brevene til foreningerne kom imidlertid retur, fordi adressaten var ukendt, og efterfølgende lykkedes det ikke at finde en ny adresse på 272 foreninger. Spørgeskemaet er derfor reelt gået ud til 4.047 foreninger.

Til undersøgelsen af de landsdækkende organisationer blev 1817 organisationer udvalgt. På landsplan blev skemaet heller ikke sendt til alle de knap 3.000 registrerede organisationer. Således blev halvdelen af fritids- og hobbyorganisationerne og hver tredje organisation blandt brancheorganisationerne, professionsorganisationerne og de faglige organisationer udvalgt til spørgeskemaundersøgelsen, mens alle de registrerede organisationer på de øvrige organisationskategorier fik tilsendt et spørgeskema. Af disse blev 156 sorteret fra, fordi organisationen ikke hørte til på den adresse, brevet blev sendt til, og det efterfølgende ikke lykkedes at finde en ny adresse. Det reelle antal organisationer, som dette spørgeskema blev sendt til, er derfor 1661.

Fremgangsmåden

Undersøgelsen blev gennemført som en almindelig postspørgeskemaundersøgelse. Andre metoder såsom telefoninterview og e-survey blev overvejet men fravalgt, fordi besvarelsen i mange

foreninger kræver, at forskellige dokumenter skal findes, og flere personer involveres (typisk formanden og kassereren). Af samme grund tager det også længere tid at besvare et sådant spørgeskema, end det tager at besvare normale personrettede spørgeskemaer.

Spørgeskemaet til foreningerne i Fyns Amt blev udsendt i april 2004. Samtidig blev alle lokale medier i Fyns Amt informeret om undersøgelsen i håbet om, at de ville omtale undersøgelsen og derved fremme foreningernes forståelse af, at det var vigtigt at svare. Ca. en måned efter udsendelsen modtog de foreninger, som på dette tidspunkt ikke havde besvaret og returneret spørgeskemaet, en rykkerskrivelse. I bestræbelsen på at opnå en høj besvarelsesprocent blev alle foreninger, der ikke havde besvaret spørgeskemaet, forsøgt kontaktet telefonisk en til to uger efter udsendelsen af rykkerskrivelsen for at motivere dem til at besvare skemaet. Kombinationen af en rykkerskrivelse og en telefonopringning viste sig at have en meget positiv indvirkning på besvarelsesprocenten. Hovedparten af besvarelserne var i hus før sommerferien, men enkelte besvarede først skemaet i august måned. Derfor sluttede indsamlingen af besvarede skemaer i begyndelsen af september 2004.

Af ressourcemæssige grunde blev undersøgelsen af landsorganisationerne først iværksat et halvt år senere, dvs. i oktober 2004. Proceduren fulgte i store træk proceduren for foreningerne.

Svarprocent

Som nævnt ovenfor modtog 4.047 foreninger i Fyns Amt et spørgeskema sidst i april mdr. En måned senere havde 30 pct. besvaret skemaet, og efter yderligere en måned havde 48 pct. svaret. Da indsamlingen sluttede pr. 1. september 2004 havde 2.029 foreninger besvaret henvendelsen, hvilket svarer til 50 pct. Næsten samme svarprocent som foreningsundersøgelsen i Aalborg, der blev gennemført i efteråret 2001, kom op på (Torpe og Kjeldgaard 2003). 130 foreninger returnerede dog spørgeskemaet ubesvaret, fordi foreningen er ophørt eller 'hvilende'. Det reelle antal besvarede spørgeskemaer er derfor 1889 (= 49 pct. af foreningerne, som modtog spørgeskemaet). Desværre er besvarelsesprocenten ikke helt så høj i undersøgelsen af landsorganisationerne. Af de 1661 organisationer, som modtog et spørgeskema, besvarede 649 organisationer skemaet svarende til 39 pct.

Der er imidlertid store forskelle på besvarelsesprocenten mellem de forskellige samfundsområder. I foreningsundersøgelsen er der forholdsvis flest, der har besvaret spørgeskemaet, indenfor 'internationalt arbejde' (77 pct.), 'religion' (70 pct.), 'det sociale område' (66 pct.) og 'sundhed' (60 pct.). Den laveste besvarelsesprocent finder vi blandt 'miljø- og naturforeningerne' (33 pct.), de 'arbejdsrelaterede foreninger' (brancheforeninger, professionsforeninger og fagforeninger) (35 pct.) og de 'politiske foreninger' (44 pct.). På de øvrige områder har omkring halvdelen besvaret skemaet.

Lidt det samme mønster viser sig for landsorganisationerne. Den laveste besvarelsesprocent finder vi i gruppen af arbejdsrelaterede organisationer, hvor kun 18 pct. besvarede skemaet, og 'lokalsamfund og bolig', hvor hver fjerde organisation har svaret. Omkring hver tredje organisation har besvaret skemaet indenfor 'religion', 'internationalt arbejde' og 'miljø og natur'. Den højeste besvarelsesprocent har 'kunst og kultur' og 'idræt og motion', hvor godt halvdelen af organisationerne har svaret (tabel 1).

Tabel 1: Andel af foreninger i Fyns Amt og andel af landsorganisationer, som modtog et spørgeskema og har besvaret spørgeskemaet, opdelt på organisationskategorier

Organisationskategorier	Foreninger i Fyns Amt			Landsorganisationer		
	Antal udsendte skemaer	Antal besvarede skemaer 1)	Besvarelsesprocent	Antal udsendte skemaer	Antal besvarede skemaer	Besvarelsesprocent
Kunst og kultur	473	245	51,8%	110	61	55,5%
Idræt, motion og dans	691	361	52,2%	165	86	52,1%
Fritid og hobby	470	241	51,3%	242	103	42,6%
Uddannelse og forskning	258	143	55,4%	53	24	45,3%
Sundhed	134	80	59,7%	250	125	50,0%
Social indsats	322	211	65,5%	93	45	48,4%
Miljø og natur	69	23	33,3%	45	16	35,6%
Lokalsamfund og bolig	532	250	47,0%	17	4	23,5%
Politik, juridisk bistand mv.	394	174	44,2%	43	21	48,8%
Internationalt arbejde	77	59	76,6%	147	56	38,1%
Religion	40	28	70,0%	51	17	33,3%
Branche, profession og fagligt	520	182	35,0%	387	69	17,8%
Andet 2)	67	32	47,8%	58	22	37,9%
I alt	4047	2029	50,1%	1661	649	39,1%

1) Inklusiv returnerede skemaer, som ikke er besvaret, men hvor foreningen har oplyst, at den enten er nedlagt eller 'hvilende'

2) inkl. organisationstypologien 'filantropi og frivillighed', som er en særlig organisationstypologi i den internationale undersøgelse

3. Mangfoldighed

Der er stor mangfoldighed i foreningslivet. Der findes store landsdækkende foreninger (landsorganisationer) med mere end 1 mio. medlemmer, og der findes et mylder af meget små foreninger med under 100 medlemmer. Der er foreninger, som beskæftiger sig med medlemmernes løn- og arbejdsforhold, andre foreninger samler folk med samme tro eller politiske holdning, andre igen arbejder for at hjælpe personer med en bestemt sygdom, og mange, mange foreninger samler børn og voksne om en af de mange kultur- og fritidsinteresser, danskerne engagerer sig i.

Vi vil i dette kapitel give et overblik over denne mangfoldighed. Hvordan foreningerne fordeler sig på forskellige samfundsområder, og hvilke foreninger hvert af disse områder omfatter. Derpå belyses foreningernes størrelse. Til slut undersøges det, hvordan medlemmerne fordeler sig på alder, køn og etnisk herkomst indenfor hver foreningskategori. Men først skal vi se på, hvor mange foreninger og frivillige organisationer der findes.

Antal foreninger og landsorganisationer

Da registreringen af foreninger i Fyns Amt afsluttedes medio 2004, var der registreret 5.764 lokale og regionale foreninger. I forhold til indbyggertal er der 82 indbyggere pr. forening i Fyns Amt. Hvis dette tal er repræsentativt for Danmark som helhed, er der ca. 65.500 foreninger i Danmark. Dertil kommer landsorganisationerne, som der i denne undersøgelse er registreret 2.992 af (tabel 2).

Tabel 2: Antallet af registrerede foreninger og landsorganisationer, opdelt på samfundsområder / foreningskategorier

SAMFUNDSOMRÅDER FORENINGSKATEGORIER	Forening i Fyns Amt		Landsorganisationer	
	N =	Pct.	N =	Pct.
Kunst og kultur	524	9,1	119	4,0
Idræt, motion og dans	1444	25,1	188	6,3
Fritid og hobbies	1039	18,0	552	18,4
Uddannelse og forskning	274	4,8	64	2,1
Sundhed	158	2,7	288	9,6
Social indsats og hjælp	341	5,9	107	3,6
Miljø og natur	70	1,2	53	1,8
Lokalsamfund og bolig	619	10,7	18	0,6
Politik, juridisk bistand mv.	407	7,1	47	1,6
Internationalt arbejde	90	1,6	178	5,9
Religion	39	,7	64	2,1
Brancheforeninger	294	5,1	755	25,2
Professionsforeninger	122	2,1	269	9,0
Fagforeninger	266	4,6	221	7,4
Andet	76	1,3	69	2,3
I alt	5764	100,0	2992	100,0

Fordeling på samfundsområder

Som nævnt findes der foreninger på de fleste samfundsområder. Tabel 2 viser, hvordan de registrerede foreninger og organisationer fordeler sig på de forenings- og organisationskategorier (samfundsområder), som i resten af denne rapport vil blive sammenlignet. Hver af disse kategorier omfatter imidlertid en også en stor forskellighed af foreninger og organisationer.

Kultur og fritid

Flest foreninger finder vi indenfor *kultur, fritid, idræt og undervisning*, som tilsammen udgør 57 pct. af foreningerne i amtet. Hver fjerde forening er en *idrætsforening*, der omfatter foreninger for mange forskellige idrætsaktiviteter. Der er såkaldt flerstrengede idrætsforeninger, som har flere idrætsaktiviteter på programmet, og enstrengede foreninger for et holdboldspil (fx fodbold og håndbold), et individuelt boldspil (badminton, tennis mv.), gymnastik, dans, kampsport, skydning, ridning, sejlsport og mange, mange flere idrætsgrene, der har relativ lille udbredelse. Endvidere er

der firmaidrætsforeninger, dvs. foreninger der organiserer idræt og motion for ansatte på arbejdspladser, og mange støtteforeninger, der typisk samler penge ind til en idrætsforenings aktiviteter.

Knap hver femte forening er en *fritids- eller hobbyforening*. Denne gruppe af foreninger omfatter foreninger for mange forskellige fritids- og hobbyaktiviteter: spil af forskellig slags (fx skak, bridge og backgammon), dyre-foreninger (fx kanin, hund, duer og bier), computer- og net-klubber, foreninger for have og natur (ornitologi, botanik), motor- og flyveklubber, spejderkorps og lignende børne- og ungdomskorps, frivillige fritids- og ungdomsklubber, loger (fx Junior Chamber, Frimurerlogen og Lions Club), soldaterforeninger, jagt- og fiskeri, samlerforeninger (fx frimærker og mønter), amatør-gastronomiske foreninger samt hygge- og humørklubber.

Hver tiende forening er en *kulturforening*. Det er især sang- og musikforeninger men også foreninger for amatørteater, radio- og fjernsynsklubber, lokalhistoriske foreninger, museumsforeninger, kunstforeninger, etniske kulturforeninger og foreninger til bevarelse af bygninger, skibe eller landskab.

Indenfor denne store gruppe af foreninger har vi også placeret *skole-, undervisnings- og uddannelsesforeningerne*, der udgør 5 pct. af alle de registrerede foreninger. Denne gruppe kan opdeles i to grupper. Den første er de mange aftenskoler og oplysningsforbunds lokale afdelinger (AOF, FOF, LOF mv.) samt husholdningsforeninger, foredragsforeninger og andre, som tilbyder voksenundervisning, foredrag mv. i fritiden. Den anden gruppe er støtteforeninger til såvel offentlige som private skoler og uddannelsesinstitutioner.

Arbejde

Det næststørste foreningsområde er arbejdsrelaterede foreninger, dvs. erhvervs- og brancheforeninger (fx erhvervsråd, handelstandsforeninger, håndværkerforeninger, foreninger for butikker og forretninger i en gade, foreninger for diverse brancher (malermestre, kørelærere, el-installatører mv.), professionsforeninger (det er foreninger for personer med en bestemt uddannelse eller et bestemt job, dog ikke med sigte på løn- og ansættelsesvilkår, fx Odontologisk Selskab, Bygnings- og Landskabsarkitekter, Ingeniørforeningen) samt fagforeninger og arbejdsgiverforeninger. Disse foreninger udgør tilsammen 12 pct. af de registrerede foreninger.

Bolig- og lokalsamfund

Det tredjestørste foreningsområde er foreninger for *bolig og lokalsamfund*, der udgør 11 pct. af foreningerne. Det er først og fremmest boligforeninger, grundejerforeninger, beboerforeninger, borgerforeninger, ejerlejlighedsforeninger og kolonihaveforeninger, men kategorien omfatter også foreninger for lokale installationer og huse (især vindmøller, antenner og forsamlingshuse), foreninger for lokale opgaver og interesser (fx dige- og pumpelaug, genbrugsforeninger og foreninger til fremme af et lokalt områdes infrastruktur).

Ideologi

Foreninger, der arbejder for bestemte *holdninger, værdier, ideologier eller 'sager'* (politik, religion, miljø og natur mv.), udgør 11 pct. af foreningerne. Hovedparten af disse foreninger er de politiske vælgerforeninger, tværpolitiske lister, politiske ungdomsorganisationer og andre politiske foreninger (fx Junibevægelsen og Selskabet til værn for dansk folkestyre). Men dertil kommer

juridiske rådgivningsforeninger, foreninger til forebyggelse af kriminalitet, forbrugerforeninger samt foreninger for civile rettigheder og menneskerettigheder. De egentlige *religiøse foreninger* udgør et noget mindre del. Det er fx Luthers Missionsforening, Indre Mission, Baptistmenigheder, Katolske foreninger, Kirkeligt Samfund, valg- og frimenigheder, Pinsekirken og Jehovas Vidner. I denne gruppe af foreninger har vi også placeret foreninger, der arbejder for en bestemt 'sag'. Det gælder *miljøforeninger, naturfredningsforeninger og dyreværnsforeninger* samt foreninger, hvis primære sigte er *internationale mål eller internationalt samarbejde*. Det er fx Amnesty International, ASF Dansk Folkehjælp, Dansk Flygtningehjælp, Dansk Røde Kors, Foreningen Norden, Venskabsforeninger (fx Ghana Venskabsgruppen) og internationale hjælpeforeninger (fx Sri Lanka hjælpen).

Velfærd og sundhed

Den sidste gruppe af foreninger er de *sociale og sygdomsbekæmpende foreninger*, der til sammen udgør 9 pct. af foreningerne. Denne gruppe omfatter også meget forskellige typer af foreninger og organisationer: De sygdomsbekæmpende foreninger der især er lokale afdelinger af store landsdækkende organisationer (fx Kræftens Bekæmpelse, Hjerteforeningen, Gigtforeningen, Hjernesagen mv.), foreninger for handicappede, afholdsforeninger, støtteforeninger for plejehjem og andre sociale institutioner, de mange ældre- og pensionistforeninger, omsorgs- og samværsklubber for typisk ældre, børneklubber og legestuer (frivillige 'børneinstitutioner'), diverse støtteforeninger, besøgstjeneste, familieplejeforening, foreninger for hjemløse mv.

Landsorganisationerne

Landsorganisationerne fordeler sig anderledes på ovennævnte hovedområder. Det helt dominerende samfundsområde for landsorganisationer er de arbejdsrelaterede organisationer, som tilsammen udgør 42 pct. af organisationerne. Det er mere end tre gange så store en andel, som på lokalt plan (på lokalt niveau er fagklubber på de enkelte virksomheder ikke medregnet). Det næststørste område er kultur-, fritids- og idrætsorganisationerne, der tæller 29 pct. af organisationerne, men i sammenligning med de lokale foreninger er det kun ca. halvt så stor en andel. De sociale og sygdomsbekæmpende organisationer udgør en større andel på landsplan, 13 pct., end på lokalt plan, hvilket primært skyldes de mange sygdomsbekæmpende organisationer, der enten ikke har lokale foreninger eller har relativt få deraf. De politiske, religiøse og værdibaserede organisationer udgør 6 pct. af landsorganisationerne, og det er lidt mindre end på lokalt plan.

'Brede' og 'smalle' foreninger

Foreningerne og organisationerne er som beskrevet ovenfor kategoriseret i en række forenings- og organisationstyper eller -kategorier. Det centrale kriterium for denne kategorisering er foreningens / organisationens primære aktivitet og sigte. Mange foreninger beskæftiger sig imidlertid med flere aktiviteter og tager sigte på forskellige mål. For at få viden om dette har foreningerne svaret på, hvad de beskæftiger sig med. Foreningen kunne sætte kryds ud for 42 forskellige aktiviteter fordelt på de tolv hovedkategorier, som foreningerne er opdelt efter (se spørgsmål 17 i spørgeskemaet, www.frivillighedsus.dk). Svarene viser for det første, hvor stor overensstemmelsen er mellem den kategorisering, der er foretaget i denne undersøgelse, og foreningernes egen opfattelse af, hvad de beskæftiger sig med. For det andet viser svarene, hvilke aktiviteter foreningerne beskæftiger sig med udover den primære aktivitet (tabel 3).

Tabel 3: Andel af foreningerne der beskæftiger sig med forskellige aktiviteter og mål, opdelt på foreningskategorier, som foreningerne blev placeret under ved registreringen (pct.)

FORENINGSKATEGORIER	Aktiviteter, mål, interesser, som foreningen beskæftiger sig med (ifølge foreningens egne oplysninger i spørgeskemaet)											
	Kultur og fritid	Uddannelse og undervisning	Sundhed og sygdom	Social indsats	Miljø	Lokalsamfund og bolig	Politik mv.	Økonomisk støtte og filantropi	Internationale aktiviteter	Religion	Arbejde og erhverv	Andet
Kultur og kunst (N= 218)	93,1	22,5	,0	6,4	1,8	19,7	2,3	5,5	9,2	3,7	3,7	17,4
Idræt, motion og dans (N=340)	97,9	4,7	4,4	5,9	3,2	11,8	3,5	5,3	5,3	,3	,6	3,2
Fritid og hobby (N=217)	88,9	10,1	3,7	13,8	22,1	15,2	5,5	7,8	13,4	10,1	3,2	14,7
Skole og undervisning (N=122)	77,0	67,2	12,3	10,7	7,4	23,8	9,0	1,6	4,9	,8	4,9	19,7
Sundhed / sygdom (N=72)	31,9	23,6	80,6	73,6	1,4	8,3	19,4	25,0	16,7	,0	4,2	15,3
Social indsats / hjælp mv (N=164)	57,9	15,2	15,2	61,0	3,0	26,2	11,0	17,1	5,5	2,4	2,4	21,3
Miljø og natur og dyrebekyttelse (N=22)	36,4	22,7	4,5	9,1	72,7	22,7	13,6	22,7	13,6	,0	,0	18,2
Bolig og lokalsamfund (N=220)	31,8	4,5	1,8	6,4	9,1	87,3	6,4	10,5	,9	,5	2,7	11,8
Politik, rådgivning og juridisk bistand (N=147)	23,1	32,0	9,5	14,3	19,7	40,1	96,6	10,2	15,0	,0	17,0	25,9
Internationale aktiviteter (N=51)	39,2	39,2	15,7	54,9	,0	11,8	11,8	31,4	72,5	,0	2,0	25,5
Religion (N=24)	41,7	37,5	4,2	33,3	,0	4,2	,0	20,8	20,8	100,0	,0	16,7
Branche-, professions- og fagforeninger (N=144)	29,2	29,2	4,2	13,2	16,0	26,4	32,6	11,8	11,8	,7	70,1	29,9
Andre organisationer (N=27)	51,9	25,9	,0	7,4	14,8	14,8	14,8	29,6	40,7	3,7	,0	63,0
Alle organisationer (N=1768)	64,4	19,9	8,8	18,3	9,6	28,2	16,3	10,4	10,8	3,6	9,2	16,7

Overensstemmelse mellem foreningens selvforståelse og forskernes kategorisering

Tabel 3 viser, at langt de fleste foreninger har sat kryds ved en eller flere aktiviteter, som falder ind under den foreningskategori, som de på forhånd var placeret i (analysen omfatter ikke de 5 pct. af foreningerne, som ikke har sat mindst ét kryds i dette spørgsmål). 93 pct. af 'kultur-foreningerne' og 98 pct. af idrætsforeningerne svarer således, at de beskæftiger sig med en kultur- eller fritidsaktivitet. Tilsvarende finder vi god overensstemmelse mellem foreningernes svar og

indplaceringen af dem indenfor 'politik' og 'religion'. Lidt lavere overensstemmelse er der i kategorien 'fritid og hobby', hvor 89 pct. af foreningerne svarer, at de beskæftiger sig med en kultur- og fritids-aktivitet, og 'bolig- og lokalsamfund', hvor 87 pct. svarer, at de beskæftiger sig med enten 'boliginteresser', 'installationer i et lokalsamfund' eller 'aktiviteter i og fremme af lokalsamfund'. For resten af organisations-kategorierne er overensstemmelsen mellem den 'objektive' indplacering og foreningernes svar på, hvad de beskæftiger sig med, lidt lavere. Den laveste overensstemmelse finder vi blandt de frivillige sociale organisationer, hvor kun 61 pct. har sat kryds ved en eller flere af følgende svarmuligheder: 'social støtte og omsorg', 'velgørenhed / forsorg', 'udsatte grupper', 'selvhjælp', 'besøgstjeneste' og 'støtte til sociale institutioner'.

Denne uoverensstemmelse mellem indplaceringen a priori og nogle foreningers svar kan skyldes flere forhold. For det første kan det skyldes, at indplaceringen af nogle af foreningerne er forkert. Indplaceringen under de tolv hoved-kategorier og der under hørende under-kategorier er sket ud fra foreningens og organisationens navn. Det har i langt de fleste tilfælde ikke givet anledning til tvivl, men hvor der var tvivl, er supplerende information om foreningen blevet indhentet. En gennemgang af de foreninger, som har givet et svar, der ikke matcher med den foreningskategori, som foreningen er indplaceret i, viser imidlertid, at der kun i få tilfælde kan være tvivl om indplaceringen i forhold til afgrænsningen af hver enkelt organisationskategori.

For det andet kan uoverensstemmelsen skyldes upræcis besvarelse af spørgeskemaet, således at en eller flere af de 42 svarmuligheder er overset. Gennemgangen af besvarelsene afslører da også flere uoverensstemmelser, som umiddelbart synes at være en fejl. Fx har enkelte partiforeninger ikke sat kryds ved svarmuligheden 'politisk interesse og mål'. Det kan dog kun forklare en meget lille del af uoverensstemmelsen.

For det tredje kan uoverensstemmelsen skyldes, at ingen af de konkrete svarmuligheder, som foreningen har kunnet sætte kryds ved, passer til foreningens aktiviteter, eller foreningen ikke kategoriserer sig (opfatter sig) på samme måde, som forskerne har gjort. Gennemgangen af svarene viser, at det er langt den væsentligste årsag til uoverensstemmelsen. Den relativt lave andel af de 'sociale foreninger', der har sat kryds ved mindst en af svarmulighederne indenfor 'social indsats', skyldes primært to forhold. Dels har en del af disse foreninger i stedet sat kryds ved en af svarmulighederne indenfor 'sundhed og sygdom'. Dels har hovedparten af de mange ældreforeninger (pensionistforeninger, ældreklubber mv.) ikke sat kryds ved en af svarmulighederne under 'social indsats'. Spørgeskemaet manglede øjensynligt en svarmulighed, der passede til disse foreninger. Det viser imidlertid også, at ældreforeningerne i meget lille grad opfatter sig som foreninger for social støtte og omsorg, velgørenhed mv.¹

¹ Indenfor hver af hoved-kategorierne har der især været uoverensstemmelser mellem foreningernes svar og den foreningskategori, som forskerne har placeret foreningerne i, i følgende foreningstyper:

Kultur og kunst: Radio- og fjernsynsklubber / foreninger, lokalhistoriske foreninger og kulturvenskabsforeninger.

Idræt: Skytteforeninger og sejlforeninger.

Fritid og hobby: Foreninger for kortspil, brætspil mv., jagtforeninger, loger.

Uddannelse og undervisning: Husholdningsforeninger, husflidsforeninger, foredragsforeninger, 'Familie og Samfund'.

Sundhed og sygdom: Foreninger for døve, bedre hørelse mv. En del patientforeninger har sat kryds ved 'social indsats'.

Social indsats: Ældreforeninger, pensionistforeninger, Ældre Sagen mv. En del foreninger har sat kryds ved en af svarmulighederne under 'sundhed og sygdom'. Sociale børneklubber.

Lokalsamfund: Grundejerforeninger, digelaug / pumpelaug, antenneforening.

Aktiviteter som foreningerne beskæftiger sig med

Tabel 3 giver imidlertid også indsigt i, hvad de forskellige foreningskategorier beskæftiger sig med udover deres primære aktivitet, og hvordan de opfatter sig selv.

Kultur og fritid

Foreningerne indenfor '*kultur og kunst*' beskæftiger sig i et vist omfang med eller opfatter deres aktivitet som 'undervisning' eller 'oplysningsvirksomhed'. Det gælder hver fjerde af disse foreninger. Derudover svarer hver femte af foreningerne, at de også tager sigte på 'lokalsamfundet'. Men ellers karakteriserer det denne foreningskategori, at det er interessen for en eller flere kulturaktiviteter, som optager foreningerne.

Dette gælder i endnu større grad foreningerne indenfor '*idræt, motion og dans*'. Selvom der er store forventninger til idrættens forebyggende værdi, er det kun 5 pct. af disse foreninger, som svarer, at de beskæftiger sig med aktiviteter eller målgrupper under 'sundhed og sygdom', og 6 pct., der har aktiviteter indenfor 'social indsats'. Endnu mindre er andelen, som har sat kryds ved 'uddannelse og undervisning', hvor en af svarmulighederne er 'anden oplysningsvirksomhed og debataktivitet', til trods for at hovedparten af idrætsforeningerne er støttet i henhold Folkeoplysningsloven.

Fritids- og hobbyforeningerne spænder over mange forskellige foreningsformer, og samlet er disse foreninger bredere orienteret end både kulturforeningerne og idrætsforeningerne. Fx svarer hver femte forening, at de bl.a. tager sigte på 'miljø', og andelen, der har aktiviteter indenfor 'social indsats', er dobbelt så stor som i kategorien 'idræt'.

Foreninger under kategorien '*skole og undervisning*' opfatter sig i lige så høj grad som foreninger for kultur og fritid, og derudover svarer hver fjerde forening, at de også tager sigte på lokalsamfund, og hver tiende forening har endvidere aktiviteter under 'sundhed og sygdom' og / eller 'social indsats'.

Indenfor hovedkategorien '*kultur og fritid*' er det også meget begrænset, hvor mange kulturforeninger, der beskæftiger sig med idræt mv., idrætsforeninger der beskæftiger sig med kulturaktiviteter osv. 6 pct. af kulturforeningerne beskæftiger sig også med idræt, sport, motion eller dans, og 9 pct. beskæftiger sig med en fritids- eller hobbyaktivitet. Tilsvarende er det kun 6 pct. af idrætsforeningerne, der også beskæftiger sig med 'kultur, kunst, musik, historie mv.', mens 15 pct. beskæftiger sig med en 'fritids- eller hobbyaktivitet'. Lidt mere tværgående er fritids- og hobbyforeningerne, og det kan hænge sammen med, at denne kategori er mindre entydig end 'idræt' og 'kunst og kultur'. 12 pct. af disse foreninger beskæftiger sig bl.a. med 'kultur, kunst, musik, historie mv.', og 19 pct. beskæftiger sig med 'idræt, sport, motion eller dans'.

Politik mv.: Folkebevægelsen mod EU, flere partiforeninger.

Internationale aktiviteter: Lokale afdelinger af Dansk Røde Kors.

Arbejde og erhverv: Flere 'professionsforeninger', som fx sæt kryds ved 'sundhed og sygdom' eller 'uddannelse og undervisning'. Handelstandsforeninger der sætter kryds ved 'lokalsamfund og bolig'

Arbejde

Indenfor kategorien 'de arbejdsrelaterede foreninger', dvs. brancheforeninger, professionsforeninger, fagforeninger og arbejdsgiverforeninger, er de fleste foreninger i sagens natur bredt orienteret i forhold til de kategorier, som her er grundlaget for analysen. Fx vil foreninger for uddannede indenfor en kulturaktivitet, musik fx, både markere, at det er en forening, der beskæftiger sig med kultur, og en forening for en bestemt faggruppe. Knap hver tredje af disse foreninger beskæftiger sig da også med en kultur- eller fritidsaktivitet, en tilsvarende andel beskæftiger sig med undervisning og uddannelse (fx kurser for medlemmer), hver fjerde er orienteret mod lokalsamfundet, og endelig er det den foreningskategori – udover de politiske foreninger – som har forholdsvis flest foreninger, der har politiske og rådgivningsmæssige aktiviteter (især brancheforeninger, fagforeninger og arbejdsgiverforeninger).

Bolig- og lokalsamfund

Bolig- og lokalsamfundsforeningerne er lige så afgrænsede til deres primære sigte, som kulturforeningerne og idrætsforeningerne er, men hver tredje af disse foreninger svarer dog, at de bl.a. beskæftiger sig med en eller flere fritids- og kulturaktiviteter.

Ideologi

De politiske, religiøse og sags-orienterede foreninger er typisk brede i deres sigte. *De politiske og juridiske foreninger* opfatter sig i større grad end de øvrige foreningskategorier som foreninger for lokalsamfund, og hver tredje af disse foreninger svarer, at de bl.a. har undervisnings-, oplysnings- og debataktiviteter.

Mens meget få af foreningerne har et religiøst formål og sigte, kendetegner det *de religiøse foreninger*, at de foruden forkyndelse også beskæftiger sig med en kultur- eller fritidsaktivitet, med undervisning, med social hjælp og med internationale aktiviteter.

Miljø-, natur- og dyreværnsforeningerne har også en forholdsvis bred orientering. Hver tredje forening beskæftiger sig også med fritids- og kulturaktiviteter (eller opfatter foreningens aktiviteter som fritids- og kulturaktiviteter), hver tredje beskæftiger sig med undervisning eller oplysning, og samme andel er orienteret mod lokalsamfundet.

Foreningerne under kategorien '*internationale aktiviteter*' er i sagens natur også bredt orienteret, fordi den internationale orientering som regel tager udgangspunkt i en interesse for fx en kulturaktivitet eller for social hjælp og solidaritet. Det er samtidig den kategori, der i størst grad bl.a. beskæftiger sig med økonomisk støtte til særlige formål.

Velfærd og sundhed

De *sundhedsorienterede og sygdomsbekæmpende foreninger* har i vid udstrækning kultur- og fritidsaktiviteter (hver tredje forening) og uddannelses-aktiviteter (hver fjerde). Dertil kommer at tre ud af fire af disse foreninger også har aktiviteter indenfor 'social indsats', og hver femte forening har aktiviteter indenfor 'politik, rådgivning og juridisk bistand'. Det er således foreninger med et meget bredt sigte og arbejdsfelt.

Det gælder også de *'sociale foreninger'*, dvs. foreninger som er orienteret mod hjælp til udsatte grupper, social forebyggelse, selvhjælp, besøgstjeneste samt støtte til sociale institutioner. Disse foreninger er dog i meget mindre grad orienteret mod *'sundhed og sygdomsforebyggelse'*, end de sygdomsbekæmpende foreninger er orienteret mod *'social indsats'*. Til gengæld beskæftiger de sig i meget høj grad med fritids- og kulturaktiviteter og tager i højere grad sigte på lokalsamfundet. Det sidste skyldes især, at en stor del af disse foreninger er foreninger for ældre.

Landsorganisationerne

Ser vi på landsorganisationerne, så er der betydelige forskelle mellem foreningernes og landsorganisationernes svarmønster. For det første er landsorganisationerne bredere i deres aktiviteter, end foreningerne er. Det viser sig derved, at andelen af organisationerne, som beskæftiger sig med en aktivitet under et hovedområde (fx *'sundhed og sygdom'*) er større på alle hovedkategorierne bortset fra området *'kultur og fritid'*. Forskellene er især markante på *'uddannelse og undervisning'*, som 20 pct. af foreningerne angiver, at de beskæftiger sig med, mod 41 pct. af landsorganisationerne. Indenfor *'sundhed og sygdom'* er forskellene endnu større (9 pct. contra 29 pct.). Det er også tankevækkende, at mens kun 12 pct. af foreningerne svarer, at de beskæftiger sig med aktiviteter indenfor *'lokalsamfund og bolig'*, så svarer hele 28 pct. af landsorganisationerne, at de gør det. Både for *'politik'*, *'international aktivitet'* og *'arbejde og erhverv'* er andelen af landsorganisationerne, som svarer, at de har aktiviteter indenfor dette område, dobbelt så stor som andelen af foreningerne, der svarer det samme. For det andet beskæftiger landsorganisationer indenfor kategorierne *'skole og undervisning'*, *'sundhed og sygdom'* samt *'social indsats og hjælp'* i meget mindre grad med kultur- og fritidsaktiviteter, end foreningerne på samme område gør (tabel 1, bilag for landsorganisationsundersøgelsen, www.frivillighedsus.dk).

Store og små foreninger og organisationer

Indenfor alle foreningskategorier og foreningstyper er der både små og store foreninger, men der er alligevel store forskelle mellem kategorierne på, hvor store foreningerne typisk er. Det er især blandt de arbejdsrelaterede foreninger og indenfor sundhed og sygdom, at vi finder forholdsvis store foreninger. Hver tredje forening indenfor disse kategorier har mere end 250 medlemmer. Indenfor *'idræt'*, *'bolig og lokalsamfund'* samt *'miljø og dyrebeskyttelse'* er det hver fjerde forening. Omvendt finder vi meget få store foreninger indenfor *'fritid og hobby'*, *'skole og undervisning'*, *'internationale aktiviteter'* samt *'religion'*, hvor under hver tiende forening har mere end 250 medlemmer (tabel 4).

Til sammenligning er forskellene mellem de store og de små landsorganisationer meget, meget større. De største organisationer har mere end en million medlemmer, mens der også findes mange små landsorganisationer, der ikke er større end de lokale foreninger. 18 organisationer, svarende til 3 pct. af de organisationer, der har besvaret spørgeskemaet, har tilsammen 74 pct. af alle medlemmerne i alle de organisationer, der har besvaret spørgsmålet. Det genfinder vi også indenfor flere af organisationskategorierne. Fx er der forholdsvis mange små landsorganisationer indenfor kultur, idræt og fritid og indenfor de arbejdsrelaterede organisationer, men det er samtidig to områder, hvor der også findes organisationer med mere end 1 mio. medlemmer (tabel 2, bilag 4).

Tabel 4: Foreningernes størrelse (antal medlemmer), opdelt på foreningskategorier (pct.)

FORENINGS- KATEGORIER	Antal medlemmer					Total
	0 - 30	31 – 60	61 – 100	101 – 250	Flere end 250	
Kunst og kultur (N=212)	32,5%	19,8%	10,4%	19,8%	17,5%	100,0%
Ildræt, motion og dans (N=326)	13,2%	21,5%	18,1%	22,1%	25,2%	100,0%
Fritid og hobby (N=219)	25,6%	31,5%	21,0%	17,4%	4,6%	100,0%
Skole og undervisning (N=102)	27,5%	17,6%	27,5%	19,6%	7,8%	100,0%
Sundhed / sygdom (N=68)	16,2%	14,7%	23,5%	11,8%	33,8%	100,0%
Social indsats / hjælp mv. (N=160)	14,4%	19,4%	21,3%	24,4%	20,6%	100,0%
Miljø og natur og dyrebeskyttelse (N=18)	27,8%	11,1%	5,6%	33,3%	22,2%	100,0%
Bolig og lokalsamfund (N=222)	19,4%	16,2%	9,5%	31,1%	23,9%	100,0%
Politik, rådgivning og juridisk bistand (N=140)	28,6%	22,9%	16,4%	18,6%	13,6%	100,0%
Internationale aktiviteter (N=53)	17,0%	20,8%	20,8%	32,1%	9,4%	100,0%
Religion (N=20)	50,0%	25,0%	5,0%	10,0%	10,0%	100,0%
Branche-, professions- og fagforeninger (N=141)	21,3%	17,0%	9,9%	18,4%	33,3%	100,0%
Andre organisationer (N=24)	8,3%	16,7%	33,3%	25,0%	16,7%	100,0%
Alle organisationer (N=1705)	21,6%	20,8%	16,7%	21,8%	19,2%	100,0%

Medlemsgrupper

Selvom det er en central side af foreningslivets selvforståelse, at den enkelte forening er åben for alle, så er de fleste foreninger forholdsvis selektive hvad angår målgruppe og medlemsrekruttering. Undersøgelsen viser, at der er store variationer fra foreningskategori til foreningskategori på medlemmernes fordeling på køn, alder og etnisk / kulturel baggrund, men der er også store forskelle mellem mere afgrænsede foreningsområder indenfor flere af foreningskategorierne.

Alder

Tre ud af fem foreninger har ikke børnemedlemmer, og det er kun omkring hver tiende forening, der er en decideret børne- og ungdomsforening, hvor mere end halvdelen af medlemmerne er under 18 år. Rene børne- og ungdomsforeninger finder vi først og fremmest indenfor 'fritid og hobby'. Hver femte af disse foreninger har næsten udelukkende medlemmer, der er under 18 år. Det er i denne gruppe, at børne- og ungdomskorpserne er placeret. Udover kategorien 'fritid og hobby' er det især indenfor 'idræt', at vi finder foreninger, hvor mere end halvdelen af medlemmerne er under 18 år. 'Idræt' og 'religion' er de foreningsområder, hvor der er færrest foreninger, som ikke har børne- og ungdomsmedlemmer. I langt de fleste foreninger er der ingen eller relativt få medlemmer, der er under 18 år. Det er naturligt indenfor de arbejdsrelaterede foreninger og indenfor 'bolig og lokalsamfund', og det er vel også, hvad man kunne forvente indenfor 'sundhed og sygdom' og 'social indsats'. Men det er bemærkelsesværdigt, at mere end to tredjedele af foreningerne indenfor 'kultur og kunst' ikke har børne- og ungdomsmedlemmer (tabel 1, bilag for foreningsundersøgelsen, www.frivillighedsus.dk).

Køn

Foreninger, som (næsten) er forbeholdt det ene køn, er en sjældenhed i Danmark. Det finder vi i 16 pct. af foreningerne. Især indenfor de arbejdsrelaterede foreninger (som afspejler, at visse erhverv og professioner har en meget ulige kønsfordeling), 'skole og undervisning' (hvor husmoderforeninger og lignende fritidsundervisningsforeninger er placeret), 'social indsats' samt 'fritid og hobby'. De kvindedominerede foreningsområder - hvor andelen af foreningerne, der har markant flere kvinder end mænd, er større end andelen, der har færre kvinder end mænd - findes på områderne 'skole og undervisning', 'sundhed og sygdom', 'social indsats' og 'internationale aktiviteter'. De mandsdominerede foreningsområder er 'idræt', 'fritid og hobby', 'bolig og lokalsamfund', 'politik mv.' samt 'arbejde' (tabel 2, bilag for foreningsundersøgelsen, www.frivillighedsus.dk).

Etnisk herkomst

Tre ud af fem af foreningerne har ingen medlemmer fra etniske minoritetsgrupper, eller også kender de ikke til det, og det er i meget få af de foreninger, som har besvaret spørgeskemaet, at etniske minoriteter udgør mere end halvdelen af medlemmerne. Det afspejler givetvis en skævhed i undersøgelsen, idet meget få etniske foreninger har besvaret skemaet. Det er især indenfor 'kultur og kunst', 'fritid og hobby', 'skole og undervisning' og 'social indsats', at der findes forholdsvis få foreninger, som har medlemmer af anden etnisk herkomst end dansk (tabel 3, bilag for foreningsundersøgelsen, www.frivillighedsus.dk).

4. Udvikling

Man møder ofte den opfattelse, at foreningerne og de frivillige organisationer er gamle. Det gælder imidlertid kun for relativt få foreninger. Hver fjerde forening er dannet siden 1990, og det er kun omkring hver fjerde af de eksisterende foreninger, der er dannet før 1950 (tabel 5).

Tabel 5: Årstal for foreningens oprettelse, opdelt på foreningskategorier (pct. andel af foreningerne)

FORENINGSKATEGORIER	Hvornår blev foreningen stiftet?					N =
	Før 1900	Mellem 1900 og 1949	Mellem 1950 og 1974	Mellem 1975 og 1989	Mellem 1990 og 2004	
Kunst og kultur	5,0%	12,5%	18,0%	39,0%	25,5%	200
Idræt, motion og dans	8,1%	23,2%	19,4%	25,8%	23,5%	310
Fritid og hobby	3,0%	41,6%	20,8%	14,9%	19,8%	202
Skole og undervisning	7,1%	27,4%	14,2%	24,8%	26,5%	113
Sundhed / sygdom	1,5%	12,3%	18,5%	26,2%	41,5%	65
Social indsats / hjælp mv.	,0%	11,6%	23,8%	29,9%	34,8%	164
Miljø, natur mv.	7,1%	28,6%	,0%	21,4%	42,9%	14
Bolig og lokalsamfund	2,4%	11,0%	31,9%	35,2%	19,5%	210
Politik, juridisk bistand mv.	5,0%	28,0%	29,0%	10,0%	28,0%	100
Internationale aktiviteter	,0%	27,3%	20,5%	31,8%	20,5%	44
Religion	40,0%	26,7%	6,7%	6,7%	20,0%	15
Arbejde og erhverv	22,7%	31,3%	11,7%	18,8%	15,6%	128
Andre foreninger	9,5%	33,3%	19,0%	23,8%	14,3%	21
Alle foreninger	6,2%	22,5%	20,8%	26,0%	24,5%	1586

De gamle foreninger finder vi især indenfor 'religion' og 'arbejde'. To ud af tre af de religiøse foreninger og halvdelen af de arbejdsrelaterede foreninger, som har besvaret spørgeskemaet, er dannet før 1950. Omvendt finder vi især de nye foreninger indenfor 'kultur og kunst', 'sundhed og sygdom', 'social indsats' og 'miljø og dyreskyttelse', hvoraf to ud af tre foreninger er dannet siden 1975. Disse forskelle kan skyldes, at dannelsen af nye foreninger især har fundet sted indenfor disse samfundsområder, men det kan også skyldes, at der er større udskiftning af foreninger –

nedlæggelse af gamle og oprettelse af nye – indenfor 'kultur og kunst', 'sundhed', 'social indsats' og 'miljø og dyrebeskyttelse'.

Landsorganisationernes fordeling mellem gamle og nye organisationer ligner til forveksling mønstrene hos foreningerne indenfor organisationskategorierne (tabel 5, bilag for landsorganisationsundersøgelsen, www.frivillighedsus.dk).

Medlemsudvikling

Medlemsudviklingen er en anden måde at belyse vækst eller tilbagegang i foreningslivet. To ud af fem foreninger svarer, at de har fået flere medlemmer de seneste fem år, mens hver fjerde forening har oplevet det modsatte. Der er altså flere foreninger, som kan melde om fremgang end om tilbagegang. Andelen af foreningerne, som svarer, at de på tidspunktet for besvarelsen af spørgeskemaet havde flere medlemmer end fem år tidligere, er størst indenfor 'sundhed', 'social indsats' og 'idræt'. Det er kun blandt de arbejds-relaterede foreninger, at andelen af foreningerne, der har haft tilbagegang, er signifikant større end andelen, der har haft fremgang (tabel 4, bilag for foreningsundersøgelsen, www.frivillighedsus.dk).

Andelen af landsorganisationerne, som svarer, at organisationen har flere medlemmer i dag end fem år tidligere, er på næsten alle foreningskategorierne større end hos foreningerne, og tilsammen svarer godt halvdelen af landsorganisationerne, at de har fået flere medlemmer de seneste fem år (tabel 6, bilag for landsorganisationsundersøgelsen, www.frivillighedsus.dk).

Har foreningen svært ved at få nye medlemmer?

Udviklingen kan også vurderes ud fra foreningernes svar på en række spørgsmål om, hvor store en række postulerede problemer er for den enkelte forening. Her skal vi se på foreningernes svar vedr. medlemsrekruttering, aktivitetsomfang samt fornyelse. I senere afsnit vil foreningernes vurdering af andre problemer blive belyst.

Hver femte forening (19 pct.) svarer, at det er et stort problem for foreningen at få nye medlemmer, mens to af fem foreninger synes, at det er delvist et problem, og hver tredje forening svarer, at det ikke er et problem. Det er især 'sociale foreninger' og foreninger for 'bolig og lokalsamfund', som svarer, at det ikke er et problem. På dette spørgsmål er der dog forholdsvis små forskelle mellem foreningskategorierne (tabel 5, bilag for foreningsundersøgelsen, www.frivillighedsus.dk). Landsorganisationernes svarmønster på det samme spørgsmål ligner i store træk foreningernes svar. Dog synes organisationerne indenfor det sociale område og indenfor bolig og lokalsamfund i højere grad end foreningerne på de samme områder, at det er et problem at få nye medlemmer, mens forholdet er det omvendte indenfor miljø, natur og dyrebeskyttelse samt indenfor politik mv., hvor andelen der synes, at det er et problem, er mindre end i lokalforeningerne (tabel 7, bilag for landsorganisationsundersøgelsen, www.frivillighedsus.dk).

Har foreningen for få aktiviteter?

Når foreningerne selv skal vurdere det, synes de ikke, at der er for få aktiviteter. Knap tre ud af fem foreninger svarer, at det ikke er et problem, mens kun 5 pct. synes, at det er et stort problem. Det er især de 'politiske og juridiske foreninger', som synes, at det er et stort problem (tabel 6, bilag for

foreningsundersøgelsen, www.frivillighedsus.dk). Også her ligner landsorganisationernes svarmønster i store træk de lokale foreningers svar indenfor de samme foreningskategorier. Der er dog en tendens til, at de sygdomsbekæmpende organisationer i højere grad synes, at det er et problem, end de lokale foreninger gør, mens de politiske landsorganisationer omvendt er mindre pessimistiske, end deres lokale foreninger er (tabel 8, bilag for landsorganisationsundersøgelsen, www.frivillighedsus.dk).

Kan foreningerne forny sig?

Knap halvdelen af foreningerne svarer, at det ikke er et problem for foreningen at forny sig. Det er især de arbejdsrelaterede foreninger og foreninger for bolig og lokalsamfund, som synes, at det er et problem – delvist eller stort (tabel 7, bilag for foreningsundersøgelsen, www.frivillighedsus.dk). Her er der kun små og ikke signifikante forskelle mellem landsorganisationernes vurderinger og de lokale foreningers vurderinger (tabel 8, bilag for landsorganisationsundersøgelsen, www.frivillighedsus.dk).

5. Lønnede og frivillige

Det er en udbredt opfattelse i offentligheden, at frivilligheden er på retur: At det er blevet vanskeligere at rekruttere frivillige, og at stadig flere opgaver i foreningerne honoreres. Denne opfattelse falder i tråd med flere samfundsvidenskabelige teorier, som påstår, at der er sket en individualisering af samfundet, et skifte til nye organiseringsformer, og en offentlig eller privat-økonomisk overtagelse af en række samfundsmæssige funktioner, der betyder, at en række opgaver og sociale relationer enten forsvinder eller omdirigeres til et andet regi end foreningerne (Beck 1986. Giddens 1990. Etzioni 1988. Castells 1997). Hvor forskellige disse teorier end er, så synes de at indikere en reduktion i det frivillige arbejde i foreningerne. Men hvordan ser det ud i virkeligheden?

Vi skal i dette afsnit belyse tre aspekter af denne side af foreningslivet. Først analyseres 'professionaliseringsgraden', dvs. hvor udbredt anvendelsen af lønnet arbejdskraft er i foreningerne, og hvor mange løntimer og frivillige timer, der ydes i foreningen om ugen. Dernæst belyses foreningernes holdning til frivilligt arbejde og troen på dette ideal i fremtiden. Til slut skal vi se på foreningernes vurdering af, hvor vanskeligt det er at rekruttere nye frivillige.

Professionaliseringsgraden

Det er jævnlige til diskussion, om der er ved at ske en professionalisering af foreningslivet, dvs. at der i stigende grad betales løn eller honorar for det arbejde, som udføres i foreningen. Desværre findes der ikke tidligere undersøgelser af hele det frivillige foreningsliv, som resultaterne af denne undersøgelse kan sammenholdes med. Derfor er det ikke muligt at svare på, om foreningerne i højere grad benytter lønnet arbejdskraft i dag, end de gjorde tidligere. Vi skal her først se på, hvor udbredt lønnet arbejdskraft er i foreningerne. Derpå analyseres omfanget af frivillig arbejdskraft i foreningerne – såvel antallet af frivillige som antallet af timer, der arbejdes frivilligt.

Lønnet arbejdskraft

Foreningernes svar viser, at ca. 80 pct. af alle foreningerne ikke benytter sig af lønnet arbejdskraft, men der er store forskelle fra foreningsområde til foreningsområde. Det mest professionaliserede område er 'skole og undervisning', hvor mere end halvdelen af foreningerne har lønede medarbejdere. Det er især aftenskolerne og lignende folkeoplysende foreninger, der tilbyder voksenundervisning, foredrag, studiekredse mv., hvor den offentlige støtte gives til delvis betaling af lønede undervisere. Dernæst kommer de arbejdsrelaterede foreninger (brancheforeninger, professionsforeninger, fagforeninger mv.), hvor omkring 40 pct. benytter lønede medarbejdere. Det er et foreningsområde, hvor frivillighedsidealet ikke står så stærkt, som det gør på især fritids- og kulturområdet og det sociale og sygdomsbekæmpende område. Der er også en forholdsvis høj professionalisering i de religiøse foreninger. Det skyldes fri- og valgmenighederne og andre frie, private kirker, der har lønede præster, organister mv., mens de almindelige religiøse foreninger typisk ikke har lønede medarbejdere (tabel 6).

De mindst professionaliserede foreningskategorier – på lokalt plan – er foreningerne indenfor kategorien 'politik, rådgivning mv.', hvor det kun er 3 pct. af foreningerne, som benytter lønnet

arbejdskraft. På samme lave professionaliseringsniveau er fritids- og hobbyforeningerne og de internationale foreninger. Fritids- og hobbyforeninger består både af mange - typisk små - hobbyforeninger, der ikke modtager offentlig støtte, og af børne- og ungdomskorps (spejdere, FDF, m.fl.), hvor der er en meget stærk tradition for, at arbejdet skal være helt ulønnet. De sociale og sygdomsbekæmpende foreninger har også en relativ lav professionaliseringsgrad. Lidt mere end hver tiende af disse foreninger har en lønnet medarbejder.

Tabel 6: Andel af foreningerne og landsorganisationerne, som har haft lønnede medarbejdere det seneste regnskabsår (før skemaet blev besvaret), opdelt på foreningskategorier (pct. andel af foreningerne og organisationerne)

FORENINGSKATEGORIER	Foreninger			Landsorganisationer		
	JA	NEJ	N =	JA	NEJ	N =
Kunst og kultur	28,6%	71,4%	217	42,4%	57,6%	59
Ildræt, motion og dans	20,3%	79,7%	335	52,4%	47,6%	84
Fritid og hobby	4,9%	95,1%	223	25,7%	74,3%	101
Skole og undervisning	55,3%	44,7%	123	79,2%	20,8%	24
Sundhed / sygdom	13,7%	86,3%	73	40,7%	59,3%	123
Social indsats / hjælp mv.	12,0%	88,0%	183	75,6%	24,4%	45
Miljø, natur mv.	23,8%	76,2%	21	56,3%	43,8%	16
Bolig og lokalsamfund	20,9%	79,1%	230	50,0%	50,0%	4
Politik, juridisk bistand mv.	2,7%	97,3%	146	57,1%	42,9%	21
Internationale aktiviteter	3,9%	96,1%	51	44,6%	55,4%	56
Religion	37,5%	62,5%	24	58,8%	41,2%	17
'Arbejde og erhverv'	39,5%	60,5%	147	60,3%	39,7%	68
Andre organisationer	3,7%	96,3%	27	71,4%	28,6	21
Alle organisationer	20,4%	79,6%	1800	48,8%	51,2%	639

Udgifter til løn

En anden indikator for professionaliseringsgraden er andelen af foreningens udgifter, som går til løn (tabel 8, bilag for foreningsundersøgelsen, www.frivillighedsus.dk). Tallet er beregnet ud fra foreningernes oplysninger om de samlede udgifter og udgifterne til løn. Desværre har en forholdsvis stor del af foreningerne ikke besvaret disse spørgsmål (26 pct.), og derfor er analysen behæftet med

usikkerhed. I gennemsnit har foreningerne brugt 8 pct. af deres udgifter til løn i regnskabsåret forud for spørgsmålenes besvarelse. På denne indikator er professionaliseringen også lavest indenfor foreningskategorierne 'fritid og hobby', 'politik mv.' og 'internationale aktiviteter' og højest indenfor 'skole og undervisning' og 'arbejde' (branche-, professions- og fagforeninger)².

Landsorganisationerne er – som forventet - mere professionaliserede i økonomisk og ansættelsesmæssig forstand (tabel 6 og tabel 10 i bilag for landsorganisationsundersøgelsen, www.frivillighedsus.dk). Knap halvdelen af organisationerne, som har besvaret spørgeskemaet, har det seneste år, før skemaet blev besvaret, benyttet lønnet arbejdskraft. Her finder vi også, at organisationerne indenfor 'fritid og hobby' er mindre professionaliserede end de øvrige organisationer, og de sygdomsbekæmpende organisationer og de internationalt orienterede organisationer har som på det lokale plan også en relativ lav professionalisering. 'Skole og undervisning' og det arbejdsrelaterede område er også på landsplan de to mest professionaliserede områder. Forskellene mellem organisationsområderne er dog mindre på landsplan end på det lokale plan

På både landsplan og lokalt plan er der imidlertid store forskelle på professionaliseringsgraden indenfor hver organisationskategori. På et organisationsområde, fx. idrætten, eksisterer der både store organisationer med mange ansatte og mange små organisationer med få eller ingen ansatte medarbejdere.

Løntimer pr. uge

Et endnu mere præcist mål for professionaliseringsgraden er antallet af løntimer pr. uge i den enkelte forening. Foreningerne har både svaret på, hvor mange fuldtidsansatte, foreningen råder over, og hvor mange timer de deltidsansatte arbejder (for løn) om ugen. Ud fra disse oplysninger kan det ugentlige antal lønnede arbejdstimer beregnes. Tabel 7 viser i overensstemmelse med tabel 6, at det især er indenfor 'skole og undervisning', 'religion' og 'arbejde', at mange foreninger benytter lønnede medarbejdere, og det er også indenfor disse foreningskategorier, at en forholdsvis stor del af foreningerne har lønnet arbejdskraft i mere end 10 timer om ugen (tabel 7).

² På tre områder giver analysen af foreningernes udgifter til løn et andet billede af professionaliseringsgraden end analysen af foreningernes svar på, om de benytter lønnet arbejdskraft. For det første bruger kulturforeningerne en forholdsvis stor del – i sammenligning med de øvrige foreninger - af de samlede udgifter til løn. Det er fx foreninger for sangkor og amatørteater, der bruger en stor del af indtægterne til honorar til dirigent eller instruktør. I foreningskategorierne 'miljø, natur mv.' og 'religion' er andelen af foreningerne, som benytter lønnet arbejdskraft, betydeligt lavere end tallene i tabel 6 viser. Det er et udslag af, at nogle af foreningerne på disse to områder ikke har besvaret økonomispørgsmålene, og da der er forholdsvis få foreninger i de to kategorier, har det påvirket svarmønstret forholdsvis meget.

Tabel 7: Antal løntimer i foreningen pr. uge, opdelt på foreningskategorier (pct. andel af foreningerne)

FORENINGS- KATEGORIER	Antal løntimer i foreningen pr. uge			N =
	0 timer	1 - 10 timer	Mere end 10 timer	
Kunst og kultur	73,5%	20,8%	5,8%	226
Idræt, motion og dans	80,3%	8,4%	11,3%	346
Fritid og hobby	96,9%	1,3%	1,7%	229
Skole og undervisning	60,2%	18,8%	21,1%	133
Sundhed / sygdom	86,8%	3,9%	9,2%	76
Social indsats / hjælp mv.	90,3%	4,1%	5,6%	196
Miljø, natur mv.	86,4%	4,5%	9,1%	22
Bolig og lokalsamfund	83,1%	9,5%	7,4%	242
Politik, juridisk bistand mv.	98,0%	,7%	1,3%	152
Internationale aktiviteter	96,2%	3,8%	,0%	53
Religion	66,7%	4,2%	29,2%	24
'Arbejde og erhverv'	66,7%	6,0%	27,3%	150
Andre foreninger	96,4%	,0%	3,6%	28
Alle foreninger	82,7%	8,1%	9,2%	1877

Antal frivillige

De frivillige udgør langt den største del af arbejdskraften i foreningerne. I gennemsnit benytter foreningerne sig af 17 frivillige. Dette dækker dog over store forskelle mellem foreningskategorierne og mellem foreningerne indenfor hver af disse. Således benytter godt hver fjerde forening mellem 0 og 5 frivillige, mens en tilsvarende andel benytter mere end 15 frivillige. Antallet af frivillige hænger dels sammen med foreningens størrelse, dels med aktivitetsniveauet i foreningen og traditionen for at benytte frivillig arbejdskraft. Der bruges flest frivillige pr. forening inden for 'internationale aktiviteter', 'idræt', 'religion' og 'sundhed' og færrest indenfor 'skole og undervisning' og 'bolig og lokalsamfund' (tabel 8).

Tabel 8: Antal frivillige i foreningen, opdelt på foreningskategorier (pct. andel af foreningerne)

FORENINGSKATEGORIER	Antal frivillige i foreningen				Antal i gennemsnit	N =
	0-5	6-8	9-15	> 15		
Kunst og kultur	29,8%	28,8%	22,9%	18,5%	15	205
Ildræt, motion og dans	17,1%	16,2%	22,2%	44,6%	26	334
Fritid og hobby	28,2%	23,1%	21,8%	26,9%	13	216
Skole og undervisning	40,3%	28,6%	20,2%	10,9%	10	119
Sundhed / sygdom	23,5%	29,4%	19,1%	27,9%	22	68
Social indsats / hjælp mv.	23,1%	29,5%	23,1%	24,3%	16	173
Miljø, natur mv.	18,8%	37,5%	25,0%	18,8%	13	16
Bolig og lokalsamfund	46,0%	18,8%	18,3%	17,0%	10	224
Politik, juridisk bistand mv.	25,7%	23,5%	33,8%	16,9%	12	136
Internationale aktiviteter	10,0%	18,0%	22,0%	50,0%	33	50
Religion	17,4%	21,7%	8,7%	52,2%	24	23
'Arbejde og erhverv'	33,3%	26,1%	21,0%	19,6%	19	138
Andre foreninger	26,9%	26,9%	26,9%	19,2%	15	26
Alle foreninger	28,1%	23,4%	22,3%	26,2%	17	1728

Antal frivillige arbejdstimer om ugen

Der er imidlertid stor forskel på, hvor mange timer de frivillige yder i den enkelte forening. For at få tal på dette har foreningerne også oplyst, hvor mange frivillige arbejdstimer der i gennemsnit ydes om ugen i foreningen. Det oplyste tal er – efter alt at dømme – meget usikkert. Dels bliver der ikke holdt regnskab med antallet af timer, som der gør med antallet af lønnede timer. Dels har store foreninger ofte ikke et overblik over alle de aktiviteter – og frivillige knyttet dertil – der er i gang i foreningen. Med forbehold for den formodede usikkerhed ved analysen ydes der i gennemsnit 50 timer om ugen pr. forening. Det svarer til 3 timer om ugen pr. frivillig og 12 – 13 timer om måneden. Til sammenligning viser undersøgelsen af befolkningens deltagelse i frivilligt arbejde, som også blev gennemført i 2004 som en del af Frivillighedsundersøgelsen, at de frivillige i gennemsnit arbejder frivilligt i 17 timer om måneden (www.frivillighedsus.dk). Foreningernes skøn over antallet af timer, som der arbejdes frivilligt, er altså lavere end de frivilliges eget skøn. Det kan både forklares med, at foreningernes skøn er mere usikre, og at en del frivillige er engageret flere steder.

Der er store forskelle på det gennemsnitlige antal frivillige timer pr. forening pr. uge fra foreningskategori til foreningskategori. Idrætten er den suveræne topscorer med 129 timer om ugen i gennemsnit pr. forening, og langt derefter kommer 'religion' med 54 timer i gennemsnit. Det laveste antal timer ydes indenfor 'skole og undervisning', 'politik mv.', 'arbejde' og 'natur og miljø' (tabel 9).

Tabel 9: Antal timer til frivilligt arbejde om ugen, opdelt på foreningskategorier (pct. andel af foreningerne)

FORENINGS- KATEGORIER	Antal timer til frivilligt arbejde om ugen				N =
	0 - 3 timer	4 - 10 timer	Mere end 10 timer	Gennemsnit	
Kunst og kultur	39,5%	36,0%	24,4%	32,08	172
Idræt, motion og dans	16,0%	30,0%	54,1%	129,46	307
Fritid og hobby	28,6%	33,2%	38,3%	23,24	196
Skole og undervisning	61,4%	28,4%	10,2%	6,33	88
Sundhed / sygdom	30,4%	26,8%	42,9%	27,55	56
Social indsats / hjælp mv.	28,1%	22,2%	49,6%	37,81	135
Miljø, natur mv.	50,0%	35,7%	14,3%	6,57	14
Bolig og lokalsamfund	58,3%	19,8%	21,9%	45,71	187
Politik, juridisk bistand mv.	45,7%	33,6%	20,7%	20,72	116
Internationale aktiviteter	20,5%	34,1%	45,5%	44,50	44
Religion	23,8%	42,9%	33,3%	54,48	21
'Arbejde og erhverv'	47,7%	27,5%	24,8%	19,56	109
Andre foreninger	57,1%	23,8%	19,0%	9,10	21
Alle foreninger	36,1%	29,3%	34,7%	50,13	1466

Holdninger til frivilligt arbejde

Det store frivillige arbejde kan imidlertid skyldes 'nødvendighed' (mangel på penge til at lønne medarbejdere) mere end 'idealisme'. Vi skal derfor også se på foreningernes holdning til frivillighedsidealet. Spørgeskemaet indeholdt en række påstande om forskellige sider af foreningslivet, som foreningerne skulle forholde sig til. Påstandene var formuleret som to

modstridende udsagn, som foreningerne kunne sætte kryds ved. Hvis foreningen hverken kunne tilslutte sig det ene eller det andet (yder)standpunkt, kunne det markere en holdning mellem de to udsagn (se spørgeskemaet på www.frivillighedsus.dk). Tre af udsagnene handlede om frivilligt arbejde contra lønnet og professionelt arbejde i foreningen.

Frivilligheden som princip

Der er fortsat meget stor tilslutning i foreningslivet til frivilligheden som princip. For hver fire foreninger tilslutter de tre sig entydigt, at *'det frivillige og ulønnede arbejde har en værdi i sig selv, som det er vigtigt at bevare'*, mens ganske få procent tilslutter sig synspunktet, at *'hvis det var muligt, burde det frivillige arbejde overtages af lønnet arbejdskraft'*. Hver femte forening angiver et svar midt imellem de to synspunkter (tabel 10).

Idealet er især stærkt blandt foreninger på det sociale område og blandt de internationalt orienterede foreninger. Men bortset fra de arbejdsrelaterede foreninger (brancheforeninger, professionsforeninger og fagforeninger), hvor mindre end halvdelen entydigt tilslutter sig det første synspunkt, har synspunktet tilslutning blandt mere end to ud af tre foreninger indenfor alle foreningskategorier.

Tilslutningen til frivillighedsidealet er knap så stort blandt landsorganisationerne, hvor godt halvdelen tilslutter sig princippet entydigt, men andelen, som tilslutter sig det modsatte synspunkt, er dog ikke større end blandt foreningerne. Forskellen mellem foreningerne og landsorganisationerne er derfor, at en større andel af landsorganisationerne tilslutter sig et synspunkt imellem de to yder-standpunkter. Blandt landsorganisationerne har idealet mindst tilslutning blandt de arbejdsrelaterede organisationer, kulturorganisationerne og miljø- og naturorganisationerne (tabel 11, bilag for landsorganisationsundersøgelsen, www.frivillighedsus.dk).

Tabel 10: Foreningernes holdning til frivilligt arbejde, opdelt på foreningskategorier (pct.)

FORENINGS- KATEGORIER	Holdning til frivilligt arbejde			N =
	Det frivillige og ulønnede arbejde har en værdi i sig selv, som det er vigtigt at bevare	Både / og	Hvis det var muligt burde det frivillige arbejde overtages af lønnet arbejdskraft	
Kunst og kultur	74,1%	21,4%	4,5%	201
Ildræt, motion og dans	75,3%	23,1%	1,5%	324
Fritid og hobby	79,0%	19,0%	1,9%	210
Skole og undervisning	67,3%	30,9%	1,8%	110
Sundhed / sygdom	80,9%	16,2%	2,9%	68
Social indsats / hjælp mv.	86,0%	9,1%	4,9%	164
Miljø, natur mv.	66,7%	27,8%	5,6%	18
Bolig og lokalsamfund	68,4%	24,5%	7,1%	212
Politik, juridisk bistand mv.	77,9%	20,6%	1,5%	131
Internationale aktiviteter	91,7%	6,3%	2,1%	48
Religion	69,6%	30,4%	,0%	23
'Arbejde og erhverv'	46,1%	42,2%	11,7%	128
Andre foreninger	82,6%	13,0%	4,3%	23
Alle foreninger	73,9%	22,2%	3,9%	1660

Foreningerne har forholdt sig til følgende spørgsmål:

'Nedenfor har vi sat en række modstridende udsagn op om foreningens aktiviteter, formål og måde at fungere på. Sæt X ved 1 hvis du er enig i udsagnet til venstre, sæt X ved 5 hvis du er helt enig i udsagnet til højre. Du kan også vælge et tal mellem disse to yderpunkter'. I denne tabel er de foreninger, som har sat kryds mellem de to yderpunkter, samlet i svarkategorien 'både / og'

Skal arbejdet i foreningerne i højere grad lønnes?

Dette mønster går igen i svarene på et andet spørgsmål, hvor foreningerne har forholdt sig til følgende to standpunkter: 1) *'Arbejdet i foreningen bør i højere grad lønnes'* contra 2) *'arbejdet i foreningen bør være hele ulønnet'*. Kun 5 pct. tilslutter sig entydigt det første synspunkt, mens godt 50 pct. entydigt tilslutter sig det andet synspunkt. Her er det også blandt branche-, professions- og fagforeningerne, at vi især finder støtte til synspunktet, at arbejdet i foreningen i højere grad bør

lønnes. De mest 'ideelle' foreninger, hvad angår frivilligt arbejde, finder vi især blandt fritids- og hobbyforeningerne, de internationale foreninger og de sociale foreninger, hvor tre ud af fire foreninger tilslutter sig det standpunkt, at 'arbejdet i foreningen bør være helt ulønnet' (tabel 11). Ser vi på landsorganisationernes svar, finder vi også en markant lavere tilslutning til standpunktet, at 'arbejdet i organisationen bør være hele ulønnet', som 27 pct. tilslutter sig (halvt så stor en andel som blandt foreningerne). Igen er det standpunktet midt imellem, som har størst tilslutning blandt landsorganisationerne (tabel 12, bilag for landsorganisationsundersøgelsen, www.frivillighedsus.dk).

Tabel 11: Foreningernes holdning til lønnet arbejde i foreningen, opdelt på foreningskategorier (pct.)

FORENINGS- KATEGORIER	Holdninger til lønnet arbejde i foreningen			N =
	Arbejdet i foreningen bør i højere grad lønnes	Både / og	Arbejdet i foreningen bør være hele ulønnet	
Kunst og kultur	5,0%	36,5%	58,5%	200
Idræt, motion og dans	4,6%	50,8%	44,6%	325
Fritid og hobby	1,4%	26,6%	72,0%	207
Skole og undervisning	4,6%	55,6%	39,8%	108
Sundhed / sygdom	7,6%	47,0%	45,5%	66
Social indsats / hjælp mv.	4,6%	19,9%	75,5%	151
Miljø, natur mv.	,0%	33,3%	66,7%	18
Bolig og lokalsamfund	7,3%	36,6%	56,1%	205
Politik, juridisk bistand mv.	1,5%	30,5%	67,9%	131
Internationale aktiviteter	2,0%	24,5%	73,5%	49
Religion	,0%	60,9%	39,1%	23
'Arbejde og erhverv'	12,5%	55,5%	32,0%	128
Andre organisationer	4,5%	36,4%	59,1%	22
Alle organisationer	4,9%	39,2%	55,9%	1633

Foreningerne har forholdt sig til følgende spørgsmål:

'Nedenfor har vi sat en række modstridende udsagn op om foreningens aktiviteter, formål og måde at fungere på. Sæt X ved 1 hvis du er enig i udsagnet til venstre, sæt X ved 5 hvis du er helt enig i udsagnet til højre. Du kan også vælge et tal mellem disse to yderpunkter'. I denne tabel er de foreninger, som har sat kryds mellem de to yderpunkter, samlet i svarkategorien 'både / og'

Faglig professionalisering

Endelig har foreningerne også forholdt sig til den 'faglige professionalisering', dvs. spørgsmålet om arbejdet i foreningen kræver uddannelse eller særlige kvalifikationer. 60 pct. af foreningerne svarer entydigt, at '*alle, der har lyst og interesse for foreningens aktiviteter, kan bruges som frivillig uanset uddannelse og kvalifikationer*', mens kun 10 pct. entydigt tilslutter sig, at '*mange af foreningens aktiviteter kræver, at de frivillige har en uddannelse eller særlige kvalifikationer*'. Det sidste synspunkt finder vi især blandt foreninger, der tager sigte på arbejdslivet, blandt de internationale foreninger, i fritids- og hobbyforeningerne (hvor princippet om frivilligt arbejde i økonomisk forstand ellers står højt) og blandt foreningerne indenfor 'skole og undervisning' (tabel 12).

Også her er landsorganisationernes tilslutning til det frivillige ideal meget lavere end blandt foreningerne. Hver tredje landsorganisation tilslutter sig entydigt, at alle der har lyst og interesse for organisationens aktiviteter kan bruges (mod 60 pct. af foreningerne). Det er dog kun blandt de arbejdsrelaterede organisationer, at der er stor tilslutning til synspunktet, at arbejdet i organisationen kræver en uddannelse eller særlige kvalifikationer (tabel 13, bilag for landsorganisationsundersøgelsen, www.frivillighedsus.dk).

Tabel 12: Foreningernes holdning til 'faglig professionalisering', opdelt på foreningskategorier (pct.)

FORENINGSKATEGORIER	Holdninger til 'faglig professionalisering'			N =
	Alle der har lyst og interesse for foreningens aktiviteter kan bruges som frivillig uanset uddannelse og kvalifikationer	Både / og	Mange af foreningens aktiviteter kræver, at de frivillige har en uddannelse eller særlige kvalifikationer	
Kunst og kultur	63,6%	27,8%	8,6%	198
Idræt, motion og dans	54,1%	38,1%	7,8%	320
Fritid og hobby	55,2%	31,5%	13,3%	203
Skole og undervisning	62,3%	24,5%	13,2%	106
Sundhed / sygdom	67,1%	24,3%	8,6%	70
Social indsats / hjælp mv.	70,4%	21,0%	8,6%	162
Miljø, natur mv.	52,9%	35,3%	11,8%	17
Bolig og lokalsamfund	66,3%	27,3%	6,3%	205
Politik, juridisk bistand mv.	76,7%	22,6%	,8%	133
Internationale aktiviteter	66,0%	18,0%	16,0%	50
Religion	45,5%	45,5%	9,1%	22
'Arbejde og erhverv'	33,6%	37,6%	28,8%	125
Andre organisationer	65,2%	30,4%	4,3%	23
Alle organisationer	60,3%	29,6%	10,2%	1634

Foreningerne har forholdt sig til følgende spørgsmål:

'Nedenfor har vi sat en række modstridende udsagn op om foreningens aktiviteter, formål og måde at fungere på. Sæt X ved 1 hvis du er enig i udsagnet til venstre, sæt X ved 5 hvis du er helt enig i udsagnet til højre. Du kan også vælge et tal mellem disse to yderpunkter'. I denne tabel er de foreninger, som har sat kryds mellem de to yderpunkter, samlet i svarkategorien 'både / og'

Rekruttering af frivillige

Til sidst skal vi i dette kapitel se på, hvordan foreningerne formår at rekruttere frivillige. Det er en udbredt opfattelse, at foreningerne har svært ved at skaffe frivillige, og at det er et større problem i dag end tidligere. Hvad mener foreningerne selv?

20 pct. af foreningerne svarer, at det er et stort problem at få frivillige til bestyrelsen, 39 pct. synes, at det delvist er et problem, og 37 pct. synes ikke, at det er et problem (tabel 13).

Tabel 13: Foreningernes vurdering af, hvor vanskeligt det er for foreningen at få frivillige til bestyrelsen, opdelt på foreningskategorier (pct.)

FORENINGS- KATEGORIER	Det er svært at få frivillige til bestyrelsen!				N =
	<i>Ikke et problem</i>	<i>Delvist et problem</i>	<i>Et stort problem</i>	<i>Ikke relevant / ved ikke</i>	
Kunst og kultur	47,5%	35,5%	13,0%	4,0%	200
Idræt, motion og dans	32,0%	41,0%	25,7%	1,2%	334
Fritid og hobby	33,5%	42,8%	21,4%	2,3%	215
Skole og undervisning	35,2%	34,4%	23,0%	7,4%	122
Sundhed / sygdom	30,4%	39,1%	24,6%	5,8%	69
Social indsats / hjælp mv.	43,9%	29,3%	21,0%	5,7%	157
Miljø, natur mv.	31,6%	47,4%	15,8%	5,3%	19
Bolig og lokalsamfund	38,3%	39,6%	19,8%	2,3%	222
Politik, juridisk bistand mv.	30,1%	46,9%	18,9%	4,2%	143
Internationale aktiviteter	29,2%	39,6%	27,1%	4,2%	48
Religion	61,9%	33,3%	,0%	4,8%	21
'Arbejde og erhverv'	45,0%	35,7%	13,6%	5,7%	140
Andre organisationer	28,0%	52,0%	16,0%	4,0%	25
Alle organisationer	37,2%	39,0%	20,2%	3,7%	1715

De fleste foreninger benytter sig imidlertid også af frivillige til andre opgaver. 16 pct. af foreningerne svarer, at det er stort problem at skaffe frivillige til andre opgaver end bestyrelsesarbejdet, 40 pct. synes, at det delvist er et problem, mens 34 pct. svarer, at det ikke er et problem (de resterende 10 pct. svarer, at spørgsmålet ikke er relevant, eller at de ikke ved, om det er svært) (tabel 14).

Tabel 14: Foreningernes vurdering af, hvor vanskeligt det er for foreningen at få frivillige til andre opgaver (end bestyrelsen), opdelt på foreningskategorier (pct.)

FORENINGS- KATEGORIER	Det er svært at få frivillige til andre opgaver!				N =
	Ikke et problem	Delvist et problem	Et stort problem	Ikke relevant / ved ikke	
Kunst og kultur	46,5%	31,3%	11,6%	10,6%	198
Idræt, motion og dans	29,0%	49,7%	18,0%	3,3%	334
Fritid og hobby	28,7%	49,3%	15,8%	6,2%	209
Skole og undervisning	30,6%	29,7%	19,8%	19,8%	111
Sundhed / sygdom	34,3%	41,4%	17,1%	7,1%	70
Social indsats / hjælp mv.	49,0%	28,1%	11,1%	11,8%	153
Miljø, natur mv.	42,1%	21,1%	10,5%	26,3%	19
Bolig og lokalsamfund	33,2%	33,2%	14,3%	19,4%	217
Politik, juridisk bistand mv.	20,0%	53,6%	22,9%	3,6%	140
Internationale aktiviteter	42,0%	40,0%	16,0%	2,0%	50
Religion	55,0%	35,0%	10,0%	,0%	20
'Arbejde og erhverv'	28,3%	39,1%	14,5%	18,1%	138
Andre organisationer	38,1%	38,1%	9,5%	14,3%	21
Alle organisationer	33,9%	40,2%	15,7%	10,2%	1680

Det synes især at være et problem at skaffe frivillige til bestyrelsen indenfor idrætten, blandt de internationale foreninger og blandt de sygdomsbekæmpende foreninger, mens problemet øjensynligt ikke opfattes som helt så stort blandt kulturforeningerne, de sociale foreninger, de religiøse foreninger, de arbejdsrelaterede foreninger og bolig- og lokalsamfundsforeningerne. Til andre opgaver har især de politiske foreninger, idrætsforeningerne, foreningerne indenfor skole og undervisning samt de sygdomsbekæmpende foreninger problemer med at skaffe frivillige .

Mens landsorganisationerne i mindre grad end de lokale foreninger tilslutter sig frivillighedsidealet, så er deres vurdering af, hvor vanskeligt det er at skaffe frivillige til bestyrelsen og andre opgaver ikke meget anderledes, end vi finder hos de lokale foreninger (tabel 14 og 15, bilag for landsorganisationsundersøgelsen, www.frivillighedsus.dk).

6. Fire perspektiver

Kapitel 2, 3, 4 og 5 viser, at den frivillige sektor rummer en stor mangfoldighed af meget forskellige foreninger og organisationer på vidt forskellige samfundsområder. Der er foreninger, som samler medlemmer om en bestemt fritidsinteresse. Andre foreninger engagerer medlemmerne om en sag, tro eller ideologi. Andre foreninger igen arbejder for medlemmernes interesser – fx bolig, økonomi og job.

Vi skal i dette afsnit se på foreningerne og landsorganisationerne ud fra fire forskellige perspektiver, der udtrykker forskellige forestillinger om - ideologier for - den frivillige sektors rolle og betydning for samfundet. Analysen er inspireret af den tilsvarende norske analyse af den frivillige sektor, hvor nedenstående typologi anvendes (Wollebæk og Selle 2002).

Typologi over frivillige organisationer

	Medlemsorienteret	Samfundsorienteret
Konfliktorienteret	(1) ‘Interesseorganisation’ Civilsamfundet som interessekamp (pluralisme, korporatisme)	(2) ‘Folkebevægelse’ Civilsamfundet som politisk sfære (sociale bevægelser)
Konsensusorienteret	(4) ‘Aktivitetsforening’ Civilsamfundet som social mødeplads (social kapital)	(3) ‘Lokalforening’ Civilsamfundet som social integration (kommunitarisme)

Kilde: Wollebæk og Selle 2002: 45. Ovenstående er omarbejdet lidt i forhold til den norske tekst.

Typologien kombinerer to dimensioner ved de frivillige foreninger og organisationer. I den horisontale dimension skelnes der mellem, om det forventes af foreningerne, at de arbejder for deres egne medlemmer (medlemsorienteret), eller om forventningen snarere går på, at de arbejder for bredere grupper eller samfundet som helhed (samfundsorienteret). I den vertikale dimension skelnes der mellem foreningernes eksterne og interne rolle. På den ene side tillægges foreningerne en ekstern rolle som formidler af interesser og værdier, som kampplads for forskellige ideologier og som garant for mangfoldighed. I dette perspektiv er konflikt og modsætninger en indbygget del af forståelsen og foreningernes identitet. På den anden side opfattes foreningerne som instans for integration, dvs. dannelsen af sociale bånd med andre mennesker og tilknytning til samfundet. I dette perspektiv sigtes der i højere grad på konsensus, og derfor er konflikter og skarpt optrukne interesser ikke ønskelige. Det er foreningens opdragende værdi, som i særlig grad er i fokus (Wollebæk og Selle 2002: 43. Gundelach og Torpe 1997).

Af disse to dimensioner opstår der fire idealtypiske organisationsformer, som samtidig refererer til forskellige teorier om og ideale forestillinger om den frivillige sektors samfundsmæssige rolle: Den første organisationsform er *'Interesseorganisationen'*, der er medlemsorienteret og konfliktorienteret. *'Folkebevægelsen'* er den anden organisationsform, som kendetegnes ved at være konfliktorienteret og samfundsorienteret. Den tredje organisationsform er *'Lokalforeningen'*, der er konsensusorienteret og samfundsorienteret. Den sidste organisationsform er *'Aktivitetsforeningen'*, der er konsensusorienteret og medlemsorienteret.

Inspireret af denne typologi vil vi det følgende analysere, i hvilken grad og inden for hvilke foreningskategorier disse fire perspektiver gør sig gældende i den frivillige sektor i Danmark.

'Interesseorganisation'

Meget af opmærksomheden mod foreninger og frivillige organisationer handler om, hvordan de fungerer som *'interesseorganisation'*, dvs. arbejder for særlige mål og interesser ved bl.a. at søge indflydelse på politiske beslutninger og indgå aftaler på medlemmernes vegne. Ofte forbindes interesseorganisationer med de store brancheorganisationer, arbejdsgiverforeninger og fagforeninger, men de omfatter et meget bredere spektrum af foreninger og organisationer. Fx sygdomsbekæmpende organisationer, der arbejder for bestemte patientgruppers interesser, grundejerforeninger som varetage boligejernes interesser i et lokalt område, og musikorganisationer der arbejder for bedre vilkår for amatørmusikere. I dette perspektiv stræber foreningen ikke efter at påvirke og ændre (eller bevare) samfundets grundlæggende værdier og strukturer. Det går mere ud på indenfor de givne samfundsmæssige rammer at varetage medlemmernes interesser.

Indenfor dette perspektiv vil vi forfølge to aspekter ved en *'Interesseorganisation'* i idealtypisk forstand. (1) For det første kendetegner det en *'Interesseorganisation'*, at den engagerer sig i de offentlige og politiske spørgsmål, der vedrører foreningens formål og medlemmernes interesser. Vi vil dog forvente, at alle *'konfliktorienterede'* foreninger, dvs. også foreninger der i højere grad hører til under typologien *'Folkebevægelse'*, engagerer sig i offentlige og politiske spørgsmål. (2) For det andet arbejder foreningen primært for egne medlemmer, og aktiviteterne tager kun i mindre grad sigte på offentligheden i bred forstand. Dette vil vi også forvente at finde i andre *'medlemsorienterede'* foreninger, hvor medlemskabet primært går ud på at dyrke en aktivitet. I det følgende vil vi belyse, i hvilken grad disse to kendetegn ved den typiske *'Interesseorganisationen'* gør sig gældende i foreningerne og organisationerne.

Engagement i politiske spørgsmål

Med sigte på at belyse den politiske involvering fik foreningerne og organisationerne følgende spørgsmål: *'Har foreningen / organisationen engageret sig i offentlige og politiske spørgsmål?'* (fx byplanlægning, skolepolitik, socialpolitik, sundhedspolitik, fritids- og kulturpolitik mv.). Der var ikke angivet et tidsrum for en eventuel involvering (fx det sidste år), og derfor kan en forenings engagement i et politisk spørgsmål have fundet sted for flere år siden. Der skelnes i spørgsmålet heller ikke mellem almene emner og spørgsmål (fx skolepolitik og byplanlægning), og spørgsmål

der kan have en direkte betydning og interesse for den enkelte forening (fx fritids- og kulturpolitik for fritids- og kulturforeningerne).

Foreningernes svar viser, at godt hver fjerde forening har engageret sig i offentlige og politiske spørgsmål. Dette dækker dog over store forskelle mellem de forskellige foreningskategorier. Størst andel finder vi naturligt nok blandt de politiske foreninger (som også inkluderer juridiske foreninger), hvoraf 95 pct. har sat kryds ved 'Ja'. Dernæst kommer 'branche-, professions- og fagforeningerne' med 51 pct., 'miljø- og naturforeningerne' med 43 pct., 'de sygdomsbekæmpende foreninger' med 35 pct. og 'bolig- og lokalsamfundsforeningerne' med 33 pct. I den anden ende finder vi 'fritids- og hobbyforeningerne', hvoraf kun 10 pct. har engageret sig i offentlige og politiske spørgsmål, de religiøse foreninger med 11 pct. og de 'internationale foreninger' med 14 pct. (tabel 15).

Tabel 15: Andel af foreningerne og landsorganisationerne, som har engageret sig i offentlige og politiske spørgsmål, opdelt på foreningskategorier

FORENINGSKATEGORIER	Foreninger		Landsorganisationer	
	Pct.	N (=100 pct.)	Pct.	N (=100 pct.)
Kunst og kultur	15,9%	208	45,9%	61
Ildræt, motion og dans	16,1%	330	27,2%	81
Fritid og hobby	10,2%	205	28,0%	100
Skole og undervisning	25,4%	118	73,9%	23
Sundhed / sygdom	35,3%	68	62,5%	120
Social indsats / hjælp mv.	18,4%	158	65,1%	43
Miljø, natur mv.	42,9%	21	100,0%	16
Bolig og lokalsamfund	33,0%	230	100,0%	4
Politik, juridisk bistand mv.	94,5%	145	95,2%	21
Internationale aktiviteter	14,0%	50	53,7%	54
Religion	10,5%	19	62,5%	16
'Arbejde og erhverv'	50,7%	138	76,8%	69
Andre foreninger	30,4%	23	81,8%	22
Alle foreninger	29,1%	1713	55,2%	630

Som forventet engagerer landsorganisationerne sig i meget højere grad i politiske og offentlige spørgsmål. Forskellen mellem lokalforeninger og landsorganisationer er især markant indenfor de foreningskategorier, hvor engagement i politiske spørgsmål er meget lille på det lokale plan. Men selv på landsplan svarer hovedparten af organisationerne indenfor kultur, idræt og fritid, at de ikke har engageret sig i politiske spørgsmål (tabel 15).

Den vigtigste deltagelsesform, dvs. den måde foreningerne og organisationerne engagerer sig i politiske spørgsmål, er at deltage i møder om emnet, som hver fjerde forening og halvdelen af organisationerne angiver. Det er langt mindre almindeligt selv at arrangere møder med offentlig deltagelse om en sag. 14 pct. af foreningerne og 31 pct. af landsorganisationerne har gjort det. En langt vigtigere metode er øjensynligt at tage personlig kontakt til enten politikere eller relevante ansatte i kommune eller stat og / eller at samarbejde med andre organisationer om sagen. En tredje fremgangsmåde er at påvirke opinionen ved at tage sagen op i medierne. Det benyttes i en vis grad af landsorganisationerne (41 pct.), mens det kun er 17 pct. af foreningerne, der har gjort det (tabel 16). På de enkelte deltagelsesformer finder vi generelt de samme forskelle mellem foreningskategorierne, som tabel 15 afdækker.

Tabel 16: Andel af foreninger og organisationer, som har engageret sig på forskellige måder i offentlige / politiske spørgsmål (pct. andel af foreningerne og organisationerne)

	Foreninger	Landsorganisationer
Deltaget i møder derom	24,2	47,8
Selv arrangeret møder derom med offentlig deltagelse	14,2	31
Taget sagen / sagerne op i medierne (læserbreve mv.)	16,8	40,5
Taget sagen op i en regional- eller landsorganisation / hovedorganisation	10,9	28,9
Samarbejdet med andre organisationer om at finde en løsning på spørgsmålet, fremme sagen mv.	16,2	42,4
Samlet underskrifter	3,1	6,3
Taget personlig kontakt til borgmesteren i en kommune	14,0	17,1
Taget personlig kontakt til andre folkevalgte i en kommune	17,7	15,7
Taget personlig kontakt til administrationen / forvaltningen i en kommune	18,0	17,8
Taget personlig kontakt til folkevalgte i en amtskommune	8,4	14,0
Taget personlig kontakt til ansatte i en amtskommune	5,4	12,9
Taget personlig kontakt til medlemmer af Folketinget	8,9	38,6
Taget personlig kontakt til en minister		36,0
Taget personlig kontakt til ansatte i statsadministrationen	3,4	32,2
N (= 100 pct.)	1723	630
Analysen omfatter de foreninger og organisationer, som har besvaret det indledende spørgsmål, om foreningen / organisationen har engageret sig i offentlige og politiske spørgsmål.		

'Arbejde for egne medlemmer'

En 'Interesseorganisation' arbejder for egne medlemmer. Derfor må man også formode, at aktiviteterne først og fremmest er rettet mod medlemmerne og kun i mindre omfang eller slet ikke er åben for andre eller offentligheden i bred forstand. Tabel 17 viser, at mellem foreningskategorierne er der store forskelle på, hvem aktiviteterne typisk er rettet mod. Blandt branche-, professions- og fagforeningerne, idrætsforeningerne og bolig- og lokalsamfundsforeningerne svarer omkring 60 pct., at de 'fleste af aktiviteterne kun er for medlemmerne'. Andelen er lidt lavere indenfor 'fritid og hobby' og 'social indsats', hvor halvdelen primært har aktiviteter for medlemmerne. Omvendt svarer det store flertal af foreningerne indenfor 'religion', 'internationale aktiviteter' og 'skole og undervisning', at de fleste af foreningens aktiviteter er åbne for alle interesserede.

Tabel 17: Andel af foreningerne, som er åbne for andre end medlemmerne, fordelt på foreningskategorier (pct. andel af foreningerne)

	Forenings aktiviteter			Total
	De fleste aktiviteter i forening er kun for medlemmerne	Både / og	De fleste aktiviteter i foreningen er åbne for alle interesserede	
Kunst og kultur	36,1%	22,4%	41,5%	205
Idræt, motion og dans	60,4%	21,7%	18,0%	323
Fritid og hobby	48,3%	34,9%	16,7%	209
Skole og undervisning	14,8%	17,4%	67,8%	115
Sundhed / sygdom	38,8%	23,9%	37,3%	67
Social indsats / hjælp mv.	51,7%	18,5%	29,8%	151
Miljø, natur mv.	22,2%	22,2%	55,6%	18
Bolig og lokalsamfund	58,0%	16,4%	25,6%	207
Politik, juridisk bistand mv.	30,1%	54,9%	15,0%	133
Internationale aktiviteter	10,4%	27,1%	62,5%	48
Religion	,0%	18,2%	81,8%	22
'Arbejde og erhverv'	62,2%	22,2%	15,6%	135
Andre organisationer	22,7%	22,7%	54,5%	22
Alle organisationer	45,3%	25,1%	29,6%	1655

I sammenligning med de lokale foreninger er landsorganisationerne i meget mindre grad orienteret mod egne medlemmer alene. 30 pct. svarer, at de fleste aktiviteter kun er for egne medlemmer. Den store forskel er, at en meget større andel angiver et svar mellem de to yder-standpunkter. Andelen, som svarer, at de fleste aktiviteter i organisationen er åbne for alle interesserede, er således lidt lavere end blandt foreningerne. Blandt landsorganisationerne er det også især branche-, professions- og fagforeningerne, som svarer, at de fleste aktiviteter i organisationen kun er for medlemmerne, mens andelen er meget lavere blandt fritids-, idræts- og kulturorganisationerne end på lokalt niveau (tabel 19, bilag for landsorganisationsundersøgelsen, www.frivillighedsus.dk).

Kombinerer vi svarene på spørgsmålet om politisk engagement og spørgsmålet om, hvem foreningens aktiviteter især er rettet mod, er det kun 10 pct. af foreningerne, som både har engageret sig i offentlige og politiske spørgsmål og også svarer, at de fleste af foreningens aktiviteter kun er for medlemmerne. På tværs af foreningskategorierne er der imidlertid store forskelle. Indenfor 'religion', 'internationale aktiviteter', 'miljø og natur' er der slet ingen, som opfylder begge kriterier. På fritid, kultur, idræt er det kun omkring 5 pct. Indenfor 'sundhed' og 'bolig og lokalsamfund' er andelen ca. 15 pct. Størst er andelen blandt de politiske og juridiske foreninger og blandt branche-, professions- og fagforeningerne, hvor 29 pct. både er engageret i politiske spørgsmål og samtidig i lille grad orienterer sig mod andre end foreningens egne medlemmer.

Sammenfatning

Foreningslivet agerer kun i begrænset grad som 'Interesseorganisation', der forsøger at få indflydelse og påvirke politiske beslutninger. Kun hver fjerde forening har engageret sig i offentlige og politiske spørgsmål. Samtidig er det under halvdelen af foreningerne, der entydigt svarer, at de fleste aktiviteter i foreningen kun er for medlemmerne, og mange af disse foreninger er kultur- og fritidsforeninger og bolig- og lokalforeninger, som ikke engagerer sig i politiske spørgsmål. 'Interesseorganisationen' finder vi først og fremmest blandt branche-, professions- og fagforeningerne og – i noget mindre grad – blandt de 'politiske foreninger', bolig- og lokalforeningerne og de sygdomsbekæmpende foreninger. Landsorganisationerne agerer i betydeligt større grad som 'Interesseorganisation', idet godt halvdelen af organisationerne svarer, at de har engageret sig i offentlige og politiske spørgsmål. Til gengæld er organisationerne i meget mindre grad udelukkende orienteret mod egne medlemmer.

'Folkebevægelse / social bevægelse'

I dette perspektiv er det den pluralistiske kamp om værdierne og 'det gode samfund' som er i fokus. Ikke som en snæver kamp for egne medlemmers interesser (som 'Interesseorganisationen'), men en bestræbelse på at udfordre det bestående og fremme et bedre samfund (Wollebæk og Selle 2002:53).

I 1951 definerede Skovmand en folkelig bevægelse som 'enhver bevægelse der har til mål at vække og højne det danske samfund eller væsentlige dele deraf, enhver bevægelse, der sætter folket i gang og derved er med til at give det danske samfund sit præg' (Skovmand 1951: 7). Denne definition er refereret af Gundlach i bogen 'Sociale bevægelser og samfundsændringer' (1988), hvor han selv definerer en social bevægelse som 'en kollektiv, organiseret handling, der har deltagernes aktivitet som den væsentligste ressource, og som er dannet med henblik på at ændre samfundet' (Gundlach 1988: 24). Det centrale er ikke, hvilken retning denne ændring har, men at bevægelsen har til formål at forandre samfundet. Det fremgår også af definitionen, at deltagernes aktivitet er den væsentligste ressource, og derfor betragtes organisationer og bevægelser, som overvejende drives af ansatte, ikke som en social bevægelse. Endelig forudsætter en social bevægelse en form for organisering eller sammenslutning. Wollebæk og Selle (2002) mener, at en væsentlig side af – eller forudsætning for – en folkebevægelse er, at lokale engagementer er knyttet sammen i form af organisationer på landsplan, som de lokale foreninger er medlem af.

Det karakteriserer altså en 'Folkebevægelse' eller social bevægelse, at den (1) bygger på værdier, holdninger eller ideologier af åndelig, politisk eller samfundsmæssig karakter, (2) at foreninger og organisationer ønsker at påvirke og ændre samfundet, og (3) at foreningerne er knyttet sammen i en fælles organisering, typisk i form af en landsorganisation. Endelig vil vi forvente, at sådanne foreninger engagerer sig i offentlige og politiske spørgsmål (se ovenfor). Vi skal her belyse, i hvilken grad disse dimensioner præger foreningerne og organisationerne i Danmark.

Værdier og ideologier

Det er snævert forbundet med en 'Folkebevægelse', at den bygger på og søger at fremme særlige værdier eller ideologier af åndelig, politisk eller samfundsmæssig karakter. Hvilke overordnede værdier bygger foreningerne og organisationerne på, når de selv vurderer det?

To ud af tre foreninger og organisationer svarer, at de bygger på bestemte værdier eller ideologier (tabel 18). Det er dog især holdninger og værdier, som der i meget lille grad er uenighed om i Danmark i dag. 23 pct. svarer, at de bygger på 'folkelig oplysning', 19 pct. bygger på 'social solidaritet', 16 pct. på 'humanitære værdier' og 14 pct. på 'grønne værdier'. De 'gamle' religiøse og politiske værdier, som tidligere skilte store dele af befolkningen, bl.a. i forskellige foreninger, spiller derimod en forholdsvis lille rolle. 9 pct. svarer, at de bygger på 'kristne værdier', 'arbejderbevægelse / socialisme' er grundlaget for 7 pct., og 8 pct. svarer, at de bygger på 'borgerlige / liberale' værdier (tabel 19).

Både tabel 18 og 19 afslører imidlertid store forskelle mellem foreningskategorierne. De mest ideologiske eller værdibaserede er naturligt nok de religiøse foreninger (96 pct. angiver 'kristne værdier') og politiske foreninger (der fordeler 'krydsene' på flere forskellige værdier). Dernæst kommer 'internationale aktiviteter' (der først og fremmest angiver 'humanitære værdier'), 'skole og undervisning' ('folkelig oplysning' primært) og 'natur og miljø' (først og fremmest 'grønne værdier'). Tre ud af fire foreninger indenfor 'social indsats' og 'sundhed' svarer også, at de bygger på bestemte værdier, holdninger mv., men der er en interessant forskel mellem disse to foreningsgrupper på, hvilke værdier der især anføres. Mens 12 pct. af foreningerne indenfor 'social indsats' markerer 'kristne værdier' og 6 pct. markerer 'arbejderbevægelse / socialisme', gælder det kun for henholdsvis 3 pct. og 2 pct. af foreningerne indenfor 'sundhed'. Tilsvarende er andelen af de sociale foreninger, som bygger på 'folkelig oplysning' og 'social solidaritet', markant større end i sundhedsforeningerne, som til gengæld i meget højere grad anfører humanitære værdier. Der er også store forskelle mellem foreningskategorierne indenfor kultur, idræt og fritid. På næsten alle de værdier og ideologier, som foreningerne kunne sætte kryds ved, er andelen større blandt 'fritids- og hobbyforeningerne' end blandt 'kulturforeningerne' og især 'idrætsforeningerne', hvoraf kun hver tredje forening svarer, at den har tilknytning til eller bygger på bestemte værdier mv. Bolig- og lokalsamfundsforeningerne er de mindst 'ideologiske' med en fjerdedel af foreningerne.

Tabel 18: Andel af foreninger og organisationer, som har tilknytning til og / eller bygger på bestemte værdier, holdninger, ideologier og bevægelser af åndelig, politisk eller samfundsmæssig karakter, opdelt på forenings- og organisationskategorier

FORENINGS- KATEGORIER	Foreninger		Landsorganisationer	
	Pct.	N = 100 %	Pct.	N = 100 %
Kunst og kultur	58,0%	188	57,7%	52
Idræt, motion og dans	34,1%	279	31,6%	79
Fritid og hobby	66,7%	189	54,7%	86
Skole og undervisning	86,2%	109	66,7%	21
Sundhed / sygdom	75,0%	64	68,4%	114
Social indsats / hjælp mv.	76,6%	145	93,2%	44
Miljø, natur mv.	83,3%	18	100,0%	16
Bolig og lokalsamfund	28,6%	185	100,0%	3
Politik, juridisk bistand mv.	99,3%	142	100,0%	18
Internationale aktiviteter	96,2%	52	96,4%	55
Religion	100,0%	24	100,0%	16
'Arbejde og erhverv'	69,0%	113	48,3%	60
Andre foreninger	95,5%	22	86,4%	22
Alle foreninger	63,1%	1530	66,4%	586

Foreninger og organisationerne har kunnet sætte x ved følgende værdier:

- Kristne værdier
- Andre religiøse værdier
- Arbejderbevægelse / socialisme
- Liberale / borgerlige værdier
- Nationale værdier
- International solidaritet
- Grønne værdier
- Folkelig oplysning
- Humanitære værdier
- Social solidaritet
- Andre værdier

Tabel 19: Andel af foreningerne, som har tilknytning til og / eller bygger på bestemte værdier, holdninger, ideologier og bevægelser af åndelig, politisk eller samfundsmæssig karakter, opdelt på foreningskategorier.

FORENINGSKATEGORIER	Værdier, holdninger, ideologier og bevægelser											N = (100 %)
	Kristne værdier	Andre religiøse værdier	Arbejderbevægelse (socialisme)	Borgerlige / liberale værdier	Nationale værdier	International solidaritet	Grønne værdier	Folkelig oplysning	Humanitære værdier	Social solidaritet	Andre værdier	
Kunst og kultur	6,4%	,5%	6,9%	1,1%	11,7%	2,1%	2,1%	28,2%	4,3%	8,5%	23,4%	188
Ildræt, motion mv	2,5%	,4%	,4%	,7%	2,5%	1,1%	5,0%	12,5%	4,7%	10,0%	15,1%	279
Fritid og hobby	20,6%	,5%	1,6%	1,1%	20,1%	11,6%	34,4%	12,2%	15,9%	20,6%	14,8%	189
Undervisning	6,4%	,0%	4,6%	10,1%	6,4%	2,8%	10,1%	73,4%	15,6%	11,0%	9,2%	109
Sundhed / sygdom	3,1%	1,6%	1,6%	,0%	4,7%	1,6%	6,3%	17,2%	56,3%	31,3%	17,2%	64
Social indsats mv.	11,7%	,0%	6,2%	3,4%	6,9%	2,1%	4,8%	26,2%	25,5%	40,7%	17,2%	145
Miljø, natur mv.	,0%	,0%	,0%	,0%	11,1%	,0%	66,7%	22,2%	16,7%	5,6%	5,6%	18
Lokalsamfund	2,2%	,0%	2,7%	3,8%	3,2%	1,1%	7,6%	8,1%	3,2%	9,2%	4,9%	185
Politik, mv.	14,1%	,7%	31,7%	52,1%	36,6%	35,2%	38,0%	35,2%	28,2%	40,1%	9,9%	142
Internationale akt.	1,9%	,0%	1,9%	3,8%	17,3%	42,3%	3,8%	30,8%	65,4%	25,0%	15,4%	52
Religion	95,8%	4,2%	,0%	,0%	4,2%	4,2%	,0%	8,3%	16,7%	25,0%	,0%	24
'Arbejde og erhverv'	,9%	,9%	26,5%	14,2%	6,2%	6,2%	17,7%	11,5%	7,1%	19,5%	18,6%	113
Andre foreninger	,0%	,0%	,0%	9,1%	59,1%	4,5%	22,7%	22,7%	18,2%	4,5%	27,3%	22
Alle foreninger	8,7%	,5%	7,4%	8,0%	11,6%	7,8%	13,9%	22,5%	15,7%	19,0%	14,3%	1530

Påvirke og ændre samfundet

En anden side af folkebevægelses-perspektivet er en forestilling om, at foreningerne ikke blot arbejder for egne medlemmers interesser men også ønsker at påvirke samfundet med de ideer og holdninger, som foreningen står for. Til at belyse det, kan vi se på foreningernes og organisationernes svar på følgende modstridende udsagn. På den ene side kunne foreningen erklære sig helt enig i dette udsagn: *'Det er ikke vigtigt for os at overbevise andre om vores ideer'*. Hvis de ikke var enig i dette udsagn, kunne de tilslutte sig det modsatte synspunkt: *'Det er meget vigtigt for os at overbevise andre om vores ideer'*. Foreninger som hverken kunne tilslutte sig (entydigt) det ene eller det andet udsagn, kunne markere et standpunkt midt imellem (tabel 20).

Hver fjerde forening har entydigt svaret, at 'det er meget vigtigt for os at overbevise andre om vores ideer'. Det modsatte synspunkt får støtte fra en lidt større andel. Det er især de politiske foreninger og miljø- og naturforeningerne, som har denne holdning, mens det måske er lidt overraskende, at det kun er hver anden af de religiøse foreninger, som synes, at det er vigtigt at overbevise andre om deres holdninger. Blandt de religiøse foreninger er der dog meget få, som entydigt tilslutter sig synspunktet, at det ikke er vigtigt for foreningen at overbevise andre om dens ideer. Ikke overraskende er det kun omkring hver femte fritids-, kultur- og idræts- og undervisningsforening, som entydigt tilslutter sig synspunktet. På dette spørgsmål er der stor overensstemmelse mellem de lokale foreningers og landsorganisationernes svar. Andelen af landsorganisationerne, som tilslutter sig det første synspunkt, er dog lidt højere end på lokalt plan.

Tabel 20: Andel af foreningerne og organisationerne, som entydigt tilslutter sig følgende udsagn: 'Det er meget vigtigt for os at overbevise andre om vores ideer', opdelt på forenings- og organisationskategorier

FORENINGS- KATEGORIER	Foreninger		Landsorganisationer	
	Pct.	N (= 100 %)	Pct.	N (= 100 %)
Kunst og kultur	21,5%	191	35,1%	57
Idræt, motion og dans	18,7%	315	19,0%	84
Fritid og hobby	15,3%	202	22,3%	94
Skole og undervisning	19,6%	107	39,1%	23
Sundhed / sygdom	45,9%	61	45,5%	112
Social indsats / hjælp mv.	19,8%	131	45,2%	42
Miljø, natur mv.	66,7%	18	60,0%	15
Bolig og lokalsamfund	12,2%	197	75,0%	4
Politik, juridisk bistand mv.	79,5%	132	81,0%	21
Internationale aktiviteter	38,8%	49	50,0%	56
Religion	50,0%	22	35,3%	17
'Arbejde og erhverv'	33,6%	128	40,9%	66
Andre organisationer	36,4%	22	63,6%	22
Alle organisationer	27,2%	1575	39,2%	613

Foreningernes samfundsændrende sigte kan også aflæses af foreningernes holdning til følgende modstridende udsagn: (1) 'Foreningen er i opposition til dominerende holdninger i samfundet' eller

(2) *'Foreningen er i overensstemmelse med gængse holdninger i samfundet'*. Tabel 21 er begrænset til den andel af foreningerne, som har svaret, at de er helt enige i det første udsagn. Kun 4 pct. af foreningerne og 5 pct. af landsorganisationerne erklærer sig helt enig i det første standpunkt, mens hele 59 pct. er helt enig i det sidste standpunkt. 37 pct. satte kryds imellem de to yderpunkter. Sammenligner vi foreningskategorierne skiller tre områder sig ud. 13 pct. af foreningerne indenfor 'miljø og natur' er helt enige i, at foreningen er i opposition til dominerende holdninger i samfundet, og en lige så stor andel erklærer sig næsten enig i udsagnet. Andelen, som støtter det modsatte synspunkt, er dog klart større men meget mindre end på de øvrige samfundsområder. Indenfor 'politik mv.' svarer 8 pct., at de er enige i det første udsagn, 13 pct. er næsten enige, men også her er andelen, som støtter det sidste standpunkt, markant større. Det sidste område, som er præget af en vis 'opposition' til dominerende holdninger i samfundet, er 'religion'. Det fremgår ikke af nedenstående tabel, men analysen viser, at kun 24 pct. af disse foreninger er helt enige i det andet synspunkt, mens 19 pct. erklærer sig delvist enige i det første standpunkt. På alle de øvrige foreningsområder er andelen af foreningerne, som er helt eller næsten enige i det første standpunkt under 10 pct., mens mere end to tredjedele af foreningerne erklærer sig helt eller næsten enige i det sidste standpunkt (tabel 10, bilag for foreningsundersøgelsen, www.frivillighedsus.dk). Landsorganisationernes svar på det samme spørgsmål viser i store træk det samme billede. Andelen, som er helt enige i det sidste udsagn, er dog betydeligt lavere, 37 pct., end blandt de lokale foreninger. Blandt organisationerne indenfor 'social indsats' og 'sundhed' er der en lidt større andel, som svarer, at de helt eller delvist er i opposition til de dominerende holdninger i samfundet. Blandt natur- og miljøorganisationerne er det modsatte øjensynligt tilfældet, men 27 pct. har dog svaret, at de næsten er enige i standpunktet (tabel 20, bilag for landsorganisationsundersøgelsen, www.frivillighedsus.dk).

Tabel 21: Andel af foreningerne og organisationerne, som entydigt tilslutter sig følgende udsagn: 'Foreningen er i opposition til dominerende holdninger i samfundet', opdelt på forenings- og organisationskategorier

FORENINGS- KATEGORIER	Foreninger		Landsorganisationer	
	Pct.	N (= 100 %)	Pct.	N (= 100 %)
Kunst og kultur	6,0%	183	,0%	56
Ildræt, motion og dans	3,0%	304	,0%	83
Fritid og hobby	1,6%	193	1,1%	88
Skole og undervisning	3,7%	107	,0%	22
Sundhed / sygdom	5,5%	55	9,4%	106
Social indsats / hjælp mv.	5,0%	121	7,0%	43
Miljø, natur mv.	12,5%	16	,0%	15
Bolig og lokalsamfund	2,1%	188	33,3%	3
Politik, juridisk bistand mv.	8,3%	133	23,8%	21
Internationale aktiviteter	4,3%	47	7,8%	51
Religion	,0%	21	6,3%	16
'Arbejde og erhverv'	3,3%	120	3,2%	63
Andre foreninger	,0%	21	9,1%	22
Alle foreninger	3,9%	1509	4,9%	589

Medlemskab af landsorganisation

Det sidste aspekt af folkebevægelsesperspektivet er den organisatoriske sammenhæng mellem det lokale organisationsniveau og det nationale organisationsniveau. For at være en 'Folkebevægelse' må de lokale foreninger være medlem af en landsorganisation. Det har i det mindste karakteriseret de store folkelige bevægelser historisk.

55 pct. af foreningerne svarer bekræftende på dette spørgsmål, men også her er der store variationer mellem foreningsområderne. Den største organiseringsgrad finder vi især på områder, som også er karakteriseret ved, at foreningerne har tilknytning til eller bygger på værdier eller ideologier af åndelig, politisk eller samfundsmæssig karakter, og hvor vi også finder forholdsvis flest foreninger, der er i opposition til dominerende holdninger i samfundet. Det gælder 'politik mv.', 'miljø og natur', 'religion' og i lidt mindre grad 'sundhed'. Omvendt ser vi, at 'bolig- og lokalforeningerne', hvor vi fandt den laveste andel, der bygger på værdier af åndelig, politisk eller samfundsmæssig

karakter, har den mindste organiseringsgrad. Det eneste organisationsområde, der falder uden for dette mønster, er de internationalt orienterede foreninger, som har den højeste organiseringsgrad men i lille grad ønsker at påvirke andre med deres holdninger, og næsten ingen af disse foreninger opfatter sig som værende i opposition til samfundet (tabel 22). Man skal dog være opmærksom på, at et medlemskab af en landsorganisation ikke nødvendigvis er udtryk for en stærk tilknytning og holdningsmæssig identifikation. Mange foreninger er givetvis medlem af en landsorganisation, fordi den giver mulighed for at deltage i aktiviteter (fx kurser), modtage informationer og få hjælp, som statsstøttede landsorganisationer kan tilbyde forholdsvis billigt.

Tabel 22: Andel af foreningerne, der er medlem af en landsdækkende organisation ol., opdelt på foreningskategorier

FORENINGS- KATEGORIER	Ja	N (= 100 %)
Kunst og kultur	50,9%	226
Ildræt, motion og dans	63,3%	346
Fritid og hobby	65,9%	229
Skole og undervisning	57,9%	133
Sundhed / sygdom	69,7%	76
Social indsats / hjælp mv.	38,8%	196
Miljø, natur mv.	72,7%	22
Bolig og lokalsamfund	18,6%	242
Politik, juridisk bistand mv.	75,0%	152
Internationale aktiviteter	86,8%	53
Religion	75,0%	24
'Arbejde og erhverv'	52,7%	150
Andre organisationer	75,0%	28
Alle organisationer	54,9%	1877

Sammenfatning

To tredjedele af foreningerne og organisationerne mener selv, at de bygger på værdier eller ideologier af åndelig, politisk eller samfundsmæssig karakter, men det er hovedsagelig værdier, som der i lille grad er uenighed om i Danmark, og de fleste foreninger tager ikke sigte på at udbrede deres værdier og holdninger til andre. De foreningskategorier, som kommer tættest på kriterierne

for at være en 'Folkebevægelse' - dvs. både bygger på ideologier og samtidig ønsker at påvirke andre med deres holdninger - er de politiske partier, miljø- og naturforeningerne, de religiøse foreninger, de internationale foreninger og sundhedsforeningerne. Men selv blandt disse foreninger er det en meget lille del, der opfatter sig selv som værende i opposition til dominerende holdninger i samfundet. Derimod er det netop disse foreningskategorier, som har den højeste organisationsprocent i landsdækkende organisationer, dvs. andel som er medlem af en landsdækkende organisation.

'Lokalforeningen'

I det tredje perspektiv er fokus også rettet mod foreningernes samfundsmæssige orientering, men ikke som en pluralistisk kamp mellem forskellige bevægelsers utopiske stræben mod 'det gode samfund' men i form af et lokalt opgave- og problemorienteret fællesskab med stærke mellem menneskelige bånd og lokalt tilhørsforhold og ansvarsfølelse (Wollebæk og Selle 2002).

Foreningernes værdi og legitimitet har i vid udstrækning været knyttet til deres rolle i lokalsamfundet og ikke mindst til den stærke politiske tro på foreningernes evne til at modvirke lokalsamfundenes opløsning, forebygge sociale problemer, integrere indvandrere, fremme folkesundhed mv. (Ibsen 1992). I USA har dette perspektiv fået ideologisk fodfæste i 'kommunitarismen' (afledt af 'community' = fællesskab) (Wolfe 1989. Etzioni 1993). Grundlaget for kommunitarismen er en kritik af det moderne samfunds påståede individualisering og statslige velfærds politik og en vision om et samfund med større fællesskab og social ansvarlighed. I bogen 'The Moral Dimension' (1993) kritiserer Etzioni den dominerende opfattelse hos økonomerne og liberalisterne af mennesket som et autonomt og rationelt individ og betoner i stedet tilhørsforholdet til de sociale fællesskaber som grundlaget for moral og menneskelig handling. På den anden side er han også stærkt kritisk overfor den rettighedsbaserede velfærds politik og mener, at der bør ske en ændring af forholdet mellem rettigheder og pligter. Fællesskaberne bør derfor, ifølge kommunitaristerne, have nye opgaver og forpligtelser, som kan genskabe det moralske grundlag i lokalsamfundet. I forlængelse af dette lokale perspektiv er kommunitaristerne kritisk overfor almene / universelle regler og lægger i stedet vægt på, at regler og moral er knyttet til det konkrete fællesskab. Slogordet er, at 'frie individer forudsætter et fællesskab', og målet er at styrke de moralske bånd i alle lokale fællesskaber.

Ud fra dette perspektiv er det værdifulde ved foreningerne det lokale initiativ og det lokale ansvar for problemer og interesser: fremmer netværk mellem lokale borgere, skaber lokal identitet, søger at løse lokale problemer og er i det hele taget orienteret mod lokalsamfundets ve og vel. Vi skal her belyse, hvor stærkt dette perspektiv er i foreningerne ved at se på tre aspekter deraf. (1) For det første i hvilken grad foreningslivet overhovedet hører til i og identificerer sig med et lokalsamfund. (2) For det andet i hvilken grad de føler ansvar for og forpligtelse til at løse sociale problemer. (3) For det tredje i hvilken grad de samarbejder med lokale aktører: foreninger, kommunale institutioner mv.

Den lokale forening!

I daglig tale omtales foreningerne ofte som lokalforeninger, underforstået at de hører til et lokalsamfund (Ibsen 1992, 1996). Det geografiske område for foreningens aktiviteter er imidlertid større end det, vi normalt betragter som et lokalsamfund. Hver tredje forening hører til i enten en 'landsby, mindre by eller sogn', et 'boligkvarter' eller et 'skoledistrikt eller bydel', dvs. et mindre geografisk område. En anden tredjedel hører til i hele kommunen, og den sidste tredjedel har aktiviteter i flere kommuner eller hele landsdelen (tabel 23).

Det er først og fremmest – naturligt nok – 'bolig- og lokalforeningerne' som er mest lokale. Hele 86 pct. af disse foreninger hører til i en landsby, et boligkvarter eller et skoledistrikt / en bydel. Derfra er der et stort spring til idrætsforeningerne og de sociale foreninger, hvoraf godt en tredjedel hører til i et lokalområde, som det her er defineret. De mindst lokale er foreningerne indenfor 'sundhed', hvoraf 3 pct. hører til i et lokalområde, mens 68 pct. hører til i flere kommuner eller hele landsdelen. Mere end halvdelen af branche-, professions- og fagforeningerne har ligeledes aktiviteter i mere end én kommune. De værdibaserede foreninger – religion, politik og miljø / natur – samt undervisnings- og skoleforeningerne og de 'internationale' foreninger er hovedsageligt afgrænset til én kommune

Tabel 23: Det geografiske område for foreningens virksomhed, opdelt på foreningskategorier (pct. andel af foreningerne)

FORENINGS- KATEGORIER	Geografisk område			N =
	Landsby, boligkvarter eller skoledistrikt	Hele kommunen	Flere kommuner eller landsdel	
Kunst og kultur	20,2%	33,2%	46,6%	208
Ildræt, motion og dans	36,1%	38,8%	25,1%	327
Fritid og hobby	29,5%	31,8%	38,7%	217
Skole og undervisning	28,6%	43,7%	27,8%	126
Sundhed / sygdom	2,8%	29,2%	68,1%	72
Social indsats / hjælp mv.	39,2%	42,0%	18,8%	181
Miljø, natur mv.	14,3%	47,6%	38,1%	21
Bolig og lokalsamfund	86,3%	9,7%	4,0%	227
Politik, juridisk bistand mv.	18,8%	59,0%	22,2%	144
Internationale aktiviteter	,0%	62,7%	37,3%	51
Religion	8,7%	56,5%	34,8%	23
'Arbejde og erhverv'	11,4%	29,3%	59,3%	140
Andre foreninger	4,2%	45,8%	50,0%	24
Alle foreninger	32,8%	35,8%	31,3%	1761

Ovenstående billede bekræftes af foreningernes svar på et spørgsmål, hvor de forholdt sig til to modstridende udsagn: (1) *'Foreningen er først og fremmest en forening for folk, der interesserer sig for de særlige aktiviteter, som foreningen beskæftiger sig med'* eller (2) *'Foreningen er først og fremmest en forening for beboere i det lokalområde, hvor den hører til (som en del af lokalområdet)'*. Det sidste standpunkt er der kun 20 pct., som erklærer sig helt enige i, mens 63 pct. er helt enige i det første udsagn. 17 pct. har angivet et svar, der ligger imellem de to udsagn. To ud af tre foreninger opfatter sig altså ikke som særligt lokale. Svarene viser i store træk de samme forskelle mellem foreningskategorierne, som tabel 23 viser. To tredjedele af bolig- og lokalforeningerne opfatter sig som 'lokalforening', og det samme gælder for hver tredje forening indenfor 'social indsats' (tabel 24).

Tabel 24: Foreningernes vurdering af, om foreningen er en 'lokalforening', opdelt på foreningskategorier (pct.)

FORENINGSKATEGORIER	Foreningen er først og fremmest en forening for			N =
	folk, der interesserer sig for de særlige aktiviteter, som foreningen beskæftiger sig med	Både / og	beboere i det lokalområde, hvor den hører til	
Kunst og kultur	73,8%	17,0%	9,2%	206
Ildræt, motion og dans	74,5%	15,9%	9,7%	321
Fritid og hobby	77,6%	14,3%	8,1%	210
Skole og undervisning	60,0%	22,6%	17,4%	115
Sundhed / sygdom	70,1%	22,4%	7,5%	67
Social indsats / hjælp mv.	50,3%	15,0%	34,6%	153
Miljø, natur mv.	66,7%	27,8%	5,6%	18
Bolig og lokalsamfund	20,9%	10,2%	68,8%	215
Politik, juridisk bistand mv.	61,8%	26,7%	11,5%	131
Internationale aktiviteter	64,0%	28,0%	8,0%	50
Religion	47,8%	47,8%	4,3%	23
'Arbejde og erhverv'	80,3%	9,4%	10,2%	127
Andre foreninger	66,7%	20,8%	12,5%	24
Alle foreninger	63,0%	17,1%	19,9%	1660

Social forpligtelse

Nært forbundet med den lokale orientering i dette perspektiv er forestillingen om, at foreningerne kan og vil påtage sig sociale opgaver og medvirke til at løse lokale problemer. Hvad enten foreningen beskæftiger sig med fodbold, amatørteater eller samler pensionisterne et par gange om måneden, så er det lokalsamfundets ve og vel, som optager foreningen. Hvordan forholder foreningerne sig til denne forventning?

På tværs af foreningskategorierne svarer godt 50 pct. af foreningerne, at det '*ikke er foreningens opgave at løse sociale problemer*', 8 pct. synes det modsatte, mens 32 pct. markerer et standpunkt midt imellem de to yderpunkter. Men det er ikke foreningskategorien 'bolig- og lokalsamfund', som synes, at foreningen skal medvirke til at løse de sociale problemer. Kun 4 pct. af disse foreninger

tilslutter sig dette udsagn. Det er især de politiske og juridiske foreninger (rådgivning mv.), sundheds- og sygdomsbekæmpende foreninger og de sociale foreninger, som tilslutter sig standpunktet, men selv i den sidste foreningsgruppe er det kun knap hver tredje forening, som er helt enig i, at foreningen skal medvirke til at løse sociale problemer (tabel 25). Den største modstand mod, at foreningen skal medvirke til at løse sociale opgaver, finder vi hos kulturforeningerne, bolig- og lokalforeningerne, natur- og miljøforeningerne og de arbejdsrelaterede foreninger (tabel 25). Sammenholder vi svarene på dette spørgsmål med svarene på, hvor foreningen hører til (har aktiviteter) viser analysen, at andelen som synes, at foreningen skal medvirke til at løse sociale problemer, er mindst i de mest lokale foreninger. Det er muligt, at mønstret ville have set lidt anderledes ud, hvis spørgsmålet havde handlet om at medvirke til at løse lokale problemer.

Tabel 25: Foreningernes holdning til, om det er foreningens opgave at løse sociale problemer, opdelt på foreningskategorier

FORENINGSKATEGORIER	Foreningens holdning til to udsagn			N =
	Foreningen skal medvirke til at løse de sociale problemer i samfundet	Både / og	Det er ikke foreningens opgave at løse sociale problemer	
Kunst og kultur	4,0%	23,7%	72,2%	198
Ildræt, motion og dans	9,3%	50,0%	40,7%	322
Fritid og hobby	10,9%	37,3%	51,7%	201
Skole og undervisning	9,6%	33,3%	57,0%	114
Sundhed / sygdom	42,9%	30,2%	27,0%	63
Social indsats / hjælp mv.	29,5%	26,6%	43,9%	139
Miljø, natur mv.	5,9%	29,4%	64,7%	17
Bolig og lokalsamfund	4,0%	23,9%	72,1%	201
Politik, juridisk bistand mv.	50,8%	32,6%	16,7%	132
Internationale aktiviteter	31,3%	27,1%	41,7%	48
Religion	8,7%	65,2%	26,1%	23
'Arbejde og erhverv'	7,8%	31,8%	60,5%	129
Andre foreninger	9,1%	18,2%	72,7%	22
Alle foreninger	15,2%	33,9%	50,9%	1609

Sammenfatning

For to ud af tre foreninger er det geografiske område for foreningen – hvor aktiviteterne foregår og medlemmerne rekrutteres fra – større end et lokalsamfund (gammelt sogn, boligkvarter, skoledistrikt ol.), og det er kun hver femte forening, som betragter sig som en egentlig lokalforening. Det gælder først og fremmest bolig- og lokalforeningerne, som er den eneste foreningskategori, hvor hovedparten af foreningerne hører til i et lokalsamfund og betragter sig selv som en lokalforening. Der er dog også en stor gruppe sociale foreninger (ca. hver tredje), der hører til i et mindre lokalsamfund og betragter sig som en lokalforening. For resten af foreningskategorierne er det i højere grad aktiviteterne og de interesser, som foreningen beskæftiger sig med, end et konkret lokalsamfund, som foreningerne er optaget af. Samtidig er det en meget lille del af foreningerne, som synes, at det er foreningens opgave at løse sociale problemer, og lokalsamfundsforeningerne synes i mindre grad end øvrige foreninger, at det er en opgave for dem. Der er således nok mange foreninger, som føler en tilknytning til et lokalsamfund og opfatter sig som lokalforening, men det rækker øjensynligt ikke til en større forpligtelse i forhold til lokalsamfundets problemer.

‘Aktivitetsforeningen’

I det sidste perspektiv skal vi finde foreningernes værdi og betydning i det interne foreningsliv: I de aktiviteter foreningen beskæftiger sig med, og den måde den fungerer på. Foreningernes værdi ligger i den socialisering, som deltagelsen i foreningen bevirker i form af demokratisk læring, tillid, normer for samarbejde og fællesskab mv. Denne forestilling har i mange år været stærk i mange foreningers selvforståelse. 'I foreningerne lærer man demokratiets spilleregler', 'man erfarer at man også skal yde for at kunne nyde' osv.

I nyere tid har denne forståelse af foreningerne fået ny energi og inspiration fra teorien om 'social kapital', især i den udlægning som den amerikanske politolog Robert Putnam repræsenterer. Putnam definerer social kapital som '*egenskaber ved det samfundsmæssige liv - som tillid, normer og netværk - der fremmer samarbejdet mellem deltagerne og dermed forbedrer samfundets effektivitet*' (Putnam 1993: 167. Egen oversættelse). Det centrale ved begrebet er tillid, som ifølge Putnam opstår af to med hinanden forbundne kilder: sociale netværk, hvor især foreningerne tillægges en vigtig rolle, og normer for gensidighed. Gensidighed kan både være specifik (jeg gør noget for dig, hvis du gør noget andet for mig, dvs. et bytte af tjenester eller genstande af samme værdi) og generaliseret (jeg gør noget for dig uden en forventning om, at du gør noget for mig, men ud fra en forventning om, at andre på et andet tidspunkt vil gøre noget for mig). Til forskel fra et kalkulerende "noget-for-noget" princip bygger generaliseret gensidighed på en norm om, at en tillidsfuld eller altruistisk ageren i en bestemt situation og overfor bestemte personer i dag betales tilbage i morgen eller senere i en anden situation af helt andre personer. '*Gensidighed opstår af en række handlinger, der hver for sig er uegennyttige på kort sigt men som tilsammen og på lang sigt er en fordel for alle*' (Taylor 1982. Her citeret fra Putnam 1993: 172. Egen oversættelse). Social kapital opstår alene i relationerne mellem individerne, og det kendetegner denne form for kapital, til forskel fra den mere håndgribelige fysiske kapital, at den vokser, når den bruges, og mindskes når den ikke bruges. Jo mere to mennesker mødes og udviser tillid overfor hinanden, jo større er den gensidige tillidsfuldhed, og jo mere må man forvente, at de kan bruge hinanden.

Ifølge Putnam har foreninger og frivillige organisationer nogle karakteristika, som i særlig grad fremmer dannelsen af social kapital. For det første er de præget af horisontale, ligeværdige sociale

relationer - til forskel fra vertikale og hierarkiske relationer – som udvikler tillid mellem mennesker og fremmer kollektiv handlen. Foreningslivets vigtigste betydning er derfor, at det er en arena for aktivitet og en social mødeplads, hvor man kan lære gennem erfaring, at andre er til at stole på, bygge sociale netværk og kompetence og få interesse for samfundsspørgsmål (Wollebæk og Selle 2002). For det andet skaber de ofte forbindelser til omverdenen i form af kontakter til og samarbejde med andre foreninger, kommunale institutioner, virksomheder mv.

Ud fra dette perspektiv er tre sider af det frivillige foreningsliv særligt interessante. (1) For det første spiller det en rolle, hvordan medlemmerne mødes, og hvad de mødes om. (2) For det andet er det centralt, hvor stærke de interne relationer og bånd er til foreningen og mellem medlemmerne. (3) For det tredje har det betydning, om foreningen er 'nok i sig selv', eller om den samarbejder med og bygger bro til omverdenen.

Aktivitet og direkte interaktion

Ifølge Putnam kan alle forenings- og organisationsformer, der indebærer direkte – ansigt til ansigt – interaktion, fremme dannelsen af social kapital. Det centrale er, at folk mødes jævnligt om en fælles interesse eller aktivitet, og det er ikke afgørende, at denne aktivitet har et (tilsigtet) almennyttigt eller politisk mål. Det går igen flere steder i Putnams artikler og bøger, at det især er aktivitetsforeninger, fx sangkor og idrætsforeninger, som genererer social kapital. Begrundelsen for dette er, at upolitiske foreninger og netværk er mindre præget af dominans og magt, indeholder mere direkte, ligeværdig interaktion mellem medlemmerne, og i højere grad krydser de etablerede modsætninger og skel i samfundet, end de mere politiske foreninger gør. Det er en pointe hos Putnam, at den sociale kapital er et bi-produkt, der er afledt af andre aktiviteter og formål (Putnam 1993:170). Vi ved, at det sociale før, under og efter dyrkelsen af en kultur- eller fritidsaktivitet spiller en stor rolle for de fleste, men det er ikke målet i sig selv. Ud fra dette ræsonnement er det først og fremmest de lokale fritidsforeninger, som skaber og opretholder social kapital som et vigtigt fundament for demokrati og økonomisk udvikling.

Registreringen af foreninger i Fyns Amt viser, at godt halvdelen af foreningerne er sådanne fritids- og kulturforeninger, hvor medlemmerne som regel mødes – ofte i mindre grupper – en gang om ugen for at dyrke deres fælles interesse. Dertil kommer, at en stor del af de øvrige foreninger også har fritids- og kulturaktiviteter, selvom det ikke er foreningens primært mål og aktivitet (se tabel 2). Undersøgelsen viser således, at to ud af tre foreninger beskæftiger sig med en kultur- eller fritidsaktivitet. Til sammenligning er det kun 16 pct., der beskæftiger sig med politiske mål, 4 pct. der har religiøse mål (tabel 3), og 18 pct. der tager sigte på sociale mål (forebyggelse, hjælp til svage grupper mv.).

Involvering i foreningen

Skabelsen af social kapital afhænger imidlertid også af karakteren af de sociale netværk. Når vi tænker på medborgerskab og engagement i samfundet, tænker vi som regel på en aktiv og involverende deltagelse i det offentlige liv, men Putnam er af den opfattelse, at det uformelle hverdagsliv, venskab og andre former for uformel sociabilitet også har stor betydning for dannelsen af social kapital. Samfundet skabes, vedligeholdes og udbygges ved, at vi besøger hinanden, skriver han (Putnam 2000: 121). Trods dette må man antage, at det spiller en rolle, om medlemmerne kun kommer i foreningen den ene gang om ugen, hvor sangkoret øver eller motionsholdet træner, eller om de også engagerer sig i foreningen som helhed, møder op til generalforsamlingen, deltager i fester og bidrager med frivilligt arbejde.

Hver fjerde forening svarer, at mere end halvdelen af medlemmerne normalt deltager i den årlige generalforsamling, og mere end hver tredje kommer, når der er fest i foreningen. Den største tilslutning til sådanne arrangementer finder vi blandt de religiøse foreninger, kulturforeningerne, de sociale foreninger og fritids- og hobbyforeningerne, mens det er et fåtal af de politiske foreninger, natur- og miljøforeningerne, de sygdomsbekæmpende foreninger og skole- og undervisningsforeningerne, hvor mere end halvdelen af medlemmerne møder op til generalforsamlingen og til fester, hvis foreningen overhovedet afholder sådanne. Det er altså især fritids- og kulturforeninger og andre foreningsformer, der ofte tilbyder fritids- og kulturaktiviteter, at vi finder den største tilslutning til foreningsarrangementer. Undtagelsen er idrætsforeningerne, men det hænger i høj grad sammen med, at der er forholdsvis mange store idrætsforeninger, og der er en klar sammenhæng mellem foreningens størrelse og andelen, der deltager i foreningsarrangementer af denne slags (tabel 26).

Hvad angår frivilligt arbejde er der store, store forskelle på, hvor mange af medlemmerne, der er involveret i frivilligt arbejde. I de religiøse foreninger er det hvert andet medlem. Dernæst kommer de internationale foreninger og fritids- og hobbyforeningerne, hvor under hver tiende medlem også arbejder frivilligt i foreningen. I de politiske foreninger, skole- og undervisningsforeningerne, kulturforeningerne og idrætsforeningerne er der også forholdsvis mange af medlemmerne, som er involveret i frivilligt arbejde (mellem 10 og 20 medlemmer pr. forening). I de sociale foreninger og sundhedsforeningerne er involveringen en tak lavere (mellem 20 og 30 medlemmer pr. frivillig). Den laveste involvering finder vi i de foreningsformer, som typisk arbejder for medlemmernes økonomiske, materielle og bolig-mæssige interesser (tabel 26). Disse forskelle hænger dog meget sammen med foreningernes størrelse. Jo større foreningen er, jo forholdsvis færre er engageret frivilligt.

Tabel 26: Medlemmernes involvering i foreningen: generalforsamling, foreningsfester og frivilligt arbejde, opdelt på foreningskategorier (pct.)

	Mere end halvdelen af medlemmerne deltager normalt i				Gennemsnitligt antal medlemmer pr. person, som arbejder frivilligt i foreningen	
	Generalforsamlingen		Foreningsfester ol.		Gennemsnit	N =
	Pct.	N =	Pct.	N =		
Kunst og kultur	41,9%	217	45,8%	190	15	195
Idræt, motion og dans	23,0%	344	34,5%	319	17	317
Fritid og hobby	34,2%	222	40,4%	203	9	207
Skole og undervisning	17,5%	126	17,3%	98	12	93
Sundhed / sygdom	12,9%	70	27,9%	68	33	64
Social indsats mv.	35,3%	173	46,7%	169	25	148
Miljø, natur mv.	4,5%	22	5,6%	18	22	14
Bolig og lokalsamfund	22,1%	231	27,5%	193	46	210
Politik, mv.	13,1%	145	6,8%	133	13	127
Internationale akt.	9,6%	52	28,6%	42	7	50
Religion	54,2%	24	66,7%	21	2	18
'Arbejde og erhverv'	23,0%	148	16,8%	125	48	123
Andre foreninger	7,7%	26	17,4%	23	30	24
Alle foreninger	25,7%	1800	31,7%	1602	22	1590

Samarbejde med omverdenen

Mange foreninger – især de mindre – kendetegnes af stærke sociale bånd indadtil, hvis styrke er den interne solidaritet, gruppe-loyalitet og specifikke gensidighed (man hjælper hinanden indenfor gruppen). Men sådanne foreninger og sociale grupper kan også være præget af negative holdninger til grupper udenfor og kan måske derfor også være ekskluderende og mistillidsdannende. Derfor antages det, at foreninger, der også formår at bygge bro til andre grupper, foreninger, institutioner mv., er mere integrerende og bedre til at skabe tillid og gensidighed i mere generel forstand. Det er dog sjældent et enten eller, idet begge former for social kapital findes i de fleste grupper i forskellige blandinger (Putnam 2000: 22).

Til at belyse dette skal vi se på foreningernes svar på et spørgsmål om, hvem foreningen har samarbejde med i dag (da de besvarede skemaet) eller tidligere har haft samarbejde med. Svarene

viser, at to ud af tre af foreningerne har et samarbejde med enten en anden forening, en kommunal institution (skole, daginstitution eller andet), en kirke, en privat virksomhed eller anden organisation. Det mest almindelige er samarbejde med en anden forening, og især en forening der beskæftiger sig med samme aktivitet, som foreningen selv gør. Samarbejde med en kommunal institution er mindre almindelig, men 30 pct. svarer dog, at de har et sådant samarbejde i dag (da de besvarede spørgeskemaet). 10 pct. har et samarbejde med en kirke, og 11 pct. har et samarbejde med en privat virksomhed. Også her ser vi, at de foreningstyper, som i særlig grad hører til i et afgrænset lokalområde (bolig- og lokalforeningerne og de 'sociale foreninger'), i lidt mindre grad end de øvrige foreningstyper har et samarbejde med andre (tabel 27 og bilag for foreningsundersøgelsen, tabel 11, www.frivillighedsus.dk).

Tabel 27: Andel af foreningerne, som har samarbejde med andre foreninger, private virksomheder, kommunale institutioner mv., opdelt på foreningskategorier (pct.).

FORENINGSKATEGORIER	Samarbejde med							N =
	Forening	Kommunal institution	Kirke	Privat virksomhed	Anden		Med mindst én	
Kunst og kultur	53,3%	30,5%	22,3%	8,1%	14,7%		74,6%	197
Idræt, motion og dans	53,0%	35,6%	1,6%	11,4%	10,5%		67,3%	315
Fritid og hobby	59,2%	23,9%	13,9%	7,5%	12,4%		69,7%	201
Skole og undervisning	46,7%	35,5%	15,9%	10,3%	15,9%		63,6%	107
Sundhed / sygdom	49,2%	30,8%	3,1%	12,3%	13,8%		61,5%	65
Social indsats / hjælp mv.	35,9%	28,3%	12,4%	4,1%	9,7%		58,6%	145
Miljø, natur mv.	60,0%	25,0%	10,0%	5,0%	10,0%		70,0%	20
Bolig og lokalsamfund	39,2%	28,4%	9,8%	13,7%	12,3%		54,9%	204
Politik, juridisk bistand mv.	72,3%	16,1%	2,2%	4,4%	19,7%		76,6%	137
Internationale aktiviteter	67,3%	44,9%	8,2%	12,2%	16,3%		83,7%	49
Religion	68,4%	10,5%	57,9%	5,3%	,0%		84,2%	19
'Arbejde og erhverv'	66,7%	37,7%	1,4%	29,7%	31,2%		74,6%	138
Andre organisationer	72,7%	22,7%	4,5%	18,2%	9,1%		81,8%	22
Alle organisationer	53,7%	30,0%	9,7%	11,1%	14,5%		68,0%	1619

Omfatter alene de foreninger, som har svaret, at de har et samarbejde i dag (dvs. på det tidspunkt skemaet blev besvaret). Foreningerne har også kunnet sæt kryds ved svarmuligheden 'har tidligere haft samarbejde'

Sammenfatning

Godt halvdelen af foreningerne er kultur-, idræts- eller fritidsforeninger, hvor grupper af medlemmer typisk mødes en gang om ugen om en aktivitet uden anden hensigt end lysten til at dyrke den pågældende aktivitet og være sammen med andre medlemmer. Men dette aktivitetsbaserede fællesskab findes også i mange af de andre foreninger, så to ud af tre foreninger helt eller delvist har en eller flere fritids- og kulturaktiviteter på programmet. Til sammenligning dermed udgør foreninger med politiske, religiøse, sociale og sundhedsfremmende formål en lille del af den samlede foreningsmasse. Det kendetegner endvidere de aktivitetsbaserede foreninger, at involveringen i foreningen typisk er større end i de mere politiske, velfærdsorienterede og arbejds- og boligorienterede foreninger. Forholdsvis flere deltager i generalforsamlingen og til fester, og en større andel af medlemmerne påtager sig frivilligt arbejde. En undtagelse derfra er dog de religiøse foreninger, hvor vi finder den største foreningsinvolvering. Det karakteriser endvidere foreningslivet generelt, at majoriteten af foreninger (to ud af tre) har et samarbejde med andre foreninger, institutioner, virksomheder mv. Men det gælder i lidt mindre grad for foreninger, der er afgrænset til et mindre lokalområde, end foreninger, der har en større geografisk udstrækning.

Fire perspektiver – en sammenfatning

Alle fire perspektiver eller typologier for den frivillige sektors rolle og betydning præger i varierende grad de forskellige foreningskategorier, og man kan ikke entydigt indplacere en forening eller en foreningskategori i en af typerne. De fleste foreninger indeholder en blanding.

Sammenholder vi imidlertid foreningskategorierne kan vi placere dem i relation til hinanden, dvs. at nogle foreningskategorier fungerer i højere grad som interesseorganisation end andre gør, og tilsvarende har nogle foreningskategorier i højere grad et lokalt, integrerende sigte end andre har..

Foreningskategoriernes relative placering i organisationstypologien

	Medlemsorienteret	Samfundsorienteret
Konfliktorienteret	'INTERESSEORGANISATION' <ul style="list-style-type: none">▪ Branche-, prof.- og fagforeninger▪ Sundhedsforeninger▪ Politiske foreninger▪ Bolig- og lokalforeninger	'FOLKEBEVÆGELSE' <ul style="list-style-type: none">▪ Politiske foreninger▪ Natur- og miljøforeninger▪ Internationale foreninger▪ Sundhedsforeninger
Konsensusorienteret	'AKTIVITETSFORENING' <ul style="list-style-type: none">▪ Idrætsforeninger▪ Kulturforeninger▪ Fritids- og hobbyforeninger▪ Sociale foreninger	'LOKALFORENING' <ul style="list-style-type: none">▪ Bolig- og lokalforeninger▪ Sociale foreninger

Typologien '*Interesseorganisation*' finder vi især hos landsorganisationerne, mens det i lille grad præger de lokale foreninger. Det er især branche-, professions- og fagforeningerne, sundhedsforeningerne, bolig- og lokalforeningerne og de politiske og rådgivende foreninger, som fungerer som '*Interesseorganisation*'.

Typologien '*Folkebevægelse*' finder vi først og fremmest i de politiske foreninger, natur- og miljøforeningerne, de internationale foreninger og til dels i sundhedsforeningerne. Det er også et perspektiv, der i lidt højere grad findes på det nationale plan end på det lokale plan.

Typologien '*Lokalforening*' er vanskelig at identificere i sin 'rene' form, hvor foreningen både har en lokal tilknytning og samtidig føler sig forpligtet i forhold til lokalsamfundets problemer og behov. Det er især blandt bolig- og lokalforeninger, de sociale foreninger og til dels idrætsforeningerne, at vi finder foreninger med en lokal orientering.

Typologien '*Aktivitetsforening*' gør sig stærkt gældende i de fleste foreningskategorier, men det er først og fremmest idrætsforeningerne, kulturforeningerne, fritids- og hobbyforeningerne og de sociale foreninger, som svarer til denne typologi.

7. Sammenfatning og perspektivering

Analysen har koncentreret sig om at belyse forskelligheden i foreningslivet i Danmark. Dels mellem foreningslivet på forskellige samfundsområder, dels mellem det lokale og det centrale niveau. Sammenligningen viser på den ene side, at der er mange fælles træk ved foreningslivet på tværs af de forskellige foreningskategorier, og på den anden side har hvert af foreningsområderne også nogle distinkte træk.

Fælles træk ved foreningslivet

Trods stor forskellighed i mål, aktiviteter, størrelse og medlemssammensætning viser undersøgelsen, at der også er flere fælles træk ved foreningslivet.

For det første finder vi indenfor alle forenings- og organisationskategorier mange nye foreninger. Halvdelen af foreningerne er dannet siden 1975, og hver fjerde forening er dannet siden 1990. Samtidig beretter de fleste foreninger om medlemsfremgang. To ud af fem foreninger svarer, at de har fået flere medlemmer de seneste fem år, mens hver fjerde forening har oplevet det modsatte. Det er kun blandt de arbejdsrelaterede foreninger, at der er overvægt af foreninger, som melder om tilbagegang. Hovedparten af foreningerne synes heller ikke, at det er et problem for foreningen at forny sig. På tværs af alle foreningskategorier er det en forholdsvis lille del af foreningerne, som synes at det er et stort problem.

For det andet udgør det frivillige arbejde en væsentlig ressource i langt den største del af foreningslivet. I 80 pct. af alle foreningerne benytter man slet ikke lønnet arbejdskraft, og det er kun indenfor 'skole og undervisning', at majoriteten af foreningerne har lønnede medarbejdere. I landsorganisationerne er det dog mere almindeligt at bruge professionelle medarbejdere, men selv der er det kun hver anden organisation, som har egentlige lønudgifter. I gennemsnit benytter foreningerne sig af 17 frivillige, hvilket svarer til én frivillig for hver 22 medlemmer, og tilsammen skønner foreningerne, at der arbejdes frivilligt i 50 timer om ugen pr. forening. På tværs af alle foreningskategorier er der stor opbakning til det frivillige arbejde som princip. For hver fire foreninger svarer de tre entydigt, at det frivillige og ulønnede arbejde har en værdi i sig selv, som det er vigtigt at bevare, og det er kun blandt de arbejdsrelaterede foreninger, at det er under halvdelen af foreningerne, som giver sin fulde tilslutning til udsagnet. Mere end halvdelen af alle foreningerne giver da også udtryk for, at alt arbejdet i foreningen bør være ulønnet, mens en minoritet af foreningerne synes, at arbejdet i foreningerne i højere grad bør lønnes. På ingen af de sammenlignede foreningskategorier er andelen, som synes det sidste, højere end andelen som synes, at arbejdet skal være helt ulønnet. Det store flertal af foreningerne synes heller ikke, at de frivillige skal have særlige kvalifikationer (dvs. en faglig professionalisering). Hver femte forening synes dog, at det er et stort problem at finde nye frivillige til bestyrelsen, men på alle foreningskategorierne er der endnu flere som synes, at det ikke er et problem.

For det tredje viser undersøgelsen, at foreningerne i meget højere grad er 'opgave- og aktivitetsorienteret' end 'problemorienteret'. For hver tre foreninger beskæftiger de to af foreningerne sig (bl.a.) med en eller flere fritids- og kulturaktiviteter. Det gælder selvfølgelig den halvdel af foreningerne, som er deciderede fritids- og kulturforeninger, men en stor del af de øvrige foreninger har også fritids- og kulturaktiviteter på programmet. Derimod er det kun hver femte forening, som har et socialt sigte (social støtte og omsorg, velgørenhed, besøgstjeneste, støtte til udsatte grupper

mv.), hver tiende forening har et sygdomsforebyggende og sundhedsfremmende sigte, og hver sjette forening har et politiske og rådgivende sigte. Halvdelen af foreningerne svarer da også entydigt, at det ikke er foreningens opgave at løse sociale problemer, og det er kun blandt de politiske foreninger og sygdomsbekæmpende foreninger, at der er flere, som svarer, at foreningen skal medvirke til at løse sociale problemer i samfundet, end der svarer, at det ikke er foreningens opgave. Der er selvfølgelig store forskelle på dette mellem de forskellige foreningskategorier, men kultur- og fritidsaktivitet fylder meget i de fleste foreningskategorier. De rene holdnings- og interesseforeninger, dvs. foreninger der arbejder for bestemte sager, holdninger eller interesser, udgør således en lille del af foreningslivet. Til denne karakteristik af foreningslivet kan føjes, at i alle foreningskategorierne er det en ubetydelig del af foreningerne, som opfatter sig som værende i opposition til dominerende holdninger i samfundet, og flertallet af foreningerne har heller ingen intentioner om at påvirke det omgivende samfund med sine ideer og holdninger.

Analysen viser imidlertid også, at der er betydelige forskelle mellem de forskellige forenings- og organisationskategorier og på nogle områder er der også væsentlige forskelle mellem landsorganisationerne og de lokale foreninger. I alle analyserne er de forskellige sider af foreningerne sammenlignet mellem tretten typer eller kategorier af foreninger. På tværs af disse kategorier samler foreningerne sig i fem hovedgrupper.

Kultur-, idræts- og fritidsforeningerne

Den største gruppe af foreninger er kultur-, fritids- og idrætsforeningerne, der tilsammen udgør 52 pct. af foreningerne i Fyns Amt. Langt de fleste af disse foreninger beskæftiger sig med en eller flere fritids- og kulturaktiviteter, som medlemmerne mødes om at dyrke, hvad enten det er fodbold, roning, korsang, amatørteater, skak, spejder, jagt eller amatørgastronomi. I denne gruppe af foreninger udgør idrætsforeningerne den største gruppe. Hver fjerde forening er en *idrætsforening*, knap hver femte forening er en *fritids- eller hobbyforening*, og hver tiende forening er en *kulturforening*. Dertil kommer skole-, undervisnings- og uddannelsesforeningerne, der omfatter 5 pct. af de registrerede foreninger. Hovedparten af disse foreninger tilbyder kurser, voksenundervisning, foredrag mv. På landsplan er der relativt færre organisationer end på lokalt plan indenfor kultur, fritid, idræt og undervisning, som tilsammen udgør 31 pct. af landsorganisationerne. Blandt disse organisationer er der dog flere meget store organisationer.

Disse foreninger har også det til fælles, at en betydelig del af foreningerne får kommunal støtte i henhold til Folkeoplysningslovens regler, såfremt kommunen (typisk Folkeoplysningsudvalget) godkender foreningen som tilskudsberettiget. For det første stilles lokaler og faciliteter gratis til rådighed for aktiviteter for børn og unge samt voksenundervisning. For det andet refunderes en del af lærerlønnen til undervisere på folkeoplysende kurser og foredrag for voksne. For det tredje ydes der også et tilskud til aktiviteter for børn og unge.

Det karakteristiske ved disse foreninger er, at der er tale om et afgrænset interessefællesskab, dvs. at foreningerne typisk ikke beskæftiger sig med andre aktiviteter eller mål. 6 pct. af kulturforeningerne beskæftiger sig også med idræt, sport, motion eller dans, og 9 pct. beskæftiger sig med en fritids- eller hobbyaktivitet. En noget større del af disse foreninger – hver fjerde - opfatter deres aktivitet

som 'undervisning' eller 'oplysningsvirksomhed'. Derudover svarer hver femte af kulturforeningerne, at de også tager sigte på 'lokalsamfundet'.

Tilsvarende er det kun 6 pct. af idrætsforeningerne, der også beskæftiger sig med 'kultur, kunst, musik, historie mv.', mens 15 pct. beskæftiger sig med en 'fritids- eller hobbyaktivitet'. Selvom der er store forventninger til idrættens forebyggende værdi, er det kun 5 pct. af disse foreninger, som svarer, at de beskæftiger sig med aktiviteter eller målgrupper under 'sundhed og sygdom', og 6 pct., der har aktiviteter indenfor 'social indsats'. Endnu mindre er andelen, som har sat kryds ved 'uddannelse og undervisning', hvor en af svarmulighederne er 'anden oplysningsvirksomhed og debataktivitet', til trods for at hovedparten af idrætsforeningerne er støttet i henhold Folkeoplysningsloven.

Lidt mere tværgående er fritids- og hobbyforeningerne, og det kan hænge sammen med, at denne kategori er mindre entydig end 'idræt' og 'kunst og kultur'. 12 pct. af disse foreninger beskæftiger sig bl.a. med 'kultur, kunst, musik, historie mv.', og 19 pct. beskæftiger sig med 'idræt, sport, motion eller dans'. Endvidere svarer hver femte fritids- og hobbyforening, at de bl.a. tager sigte på 'miljø', og andelen, der har aktiviteter indenfor 'social indsats', er dobbelt så stor som i kategorien 'idræt'.

Foreninger under kategorien 'skole og undervisning' opfatter sig i lige så høj grad som foreninger for kultur og fritid, og derudover svarer hver fjerde forening, at de også tager sigte på lokalsamfund, og hver tiende forening har endvidere aktiviteter under 'sundhed og sygdom' og / eller 'social indsats'.

Som foreningslivet generelt har disse foreningsområder også fået mange nye foreninger de seneste årtier. Det gælder dog især indenfor 'kultur og kunst', mens de nye foreninger indenfor 'fritid og hobby' udgør en klart mindre andel end i foreningslivet generelt. Hvor vidt disse forskelle alene skyldes en stor tilvækst af foreninger indenfor 'kultur og kunst', eller om det også kan tilskrives, at der er en stor udskiftning af foreninger på dette område (dvs. at gamle foreninger hører op), vides ikke. De fleste af disse foreninger svarer også, at de har oplevet medlemsfremgang de seneste fem år.

Foreningerne indenfor kultur og fritid omfatter en del meget store foreninger og en masse små foreninger. Hver fjerde idrætsforening har mere end 250 medlemmer, og der findes en del forening med over 1000 medlemmer. Blandt 'fritids- og hobbyforeningerne' har mere end halvdelen af foreningerne mindre end 60 medlemmer, og det samme gælder for knap halvdelen af kulturforeningerne. Blandt skole- og undervisningsforeningerne er der forholdsvis få store foreninger, men det hænger især sammen med, at man typisk ikke behøver at være medlem af en aftenskole for at deltage i et kursus.

På tværs af disse foreningskategorier er der store forskelle på, hvem foreningerne især henvender sig til. Indenfor 'kultur og kunst' har to tredjedele af foreningerne ingen børnemedlemmer, i idrætsforeningerne er der typisk både børn og voksne, og indenfor kategorien 'fritid og hobby' finder man både rene voksenforeninger og rene børne- og ungdomsforeninger (børne- og

ungdomskorpene). Det karakteriserer altså en stor del af foreningerne indenfor dette område, at de enten henvender sig til børn eller henvender sig til voksne. 'Idræt' og 'fritid og hobby' er domineret af mænd / drenge, 'skole og undervisning' har lidt flere kvinder end mænd, mens der er en mere ligelig kønsrepræsentation i de fleste kulturforeninger.

På tværs af foreningerne indenfor kultur og fritid finder vi både foreningskategorier, der næsten udelukkende hælder til det frivillige princip, og foreningskategorier, hvor det i højere grad går i spænd med lønnet, professional arbejdskraft. Den største frivillighed finder vi i fritids- og hobbyforeningerne. Under 5 pct. af foreningerne benytter lønnet arbejdskraft; forholdsvis er der dobbelt så mange, der arbejder frivilligt i disse foreninger, end i foreningslivet som helhed; og for hver fire foreninger synes de tre, at arbejdet i foreningen skal forblive helt ulønnet. Denne foreningskategori består dels af børne- og ungdomskorpene, som har en stærk tradition for frivilligt arbejde, dels af mange små foreninger for især voksne medlemmer, der ikke modtager offentlig støtte. Modsat finder vi den laveste frivillighed i skole- og undervisningsforeningerne. Mere end halvdelen af disse foreninger benytter lønnet arbejdskraft; i en stor del af foreningerne er der kun et meget begrænset frivilligt arbejde (typisk i bestyrelsen); og selvom det også her er meget få foreninger, som synes at alt arbejde burde varetages af lønnede, så er det mindre end halvdelen af foreningerne som synes, at alt arbejdet burde være ulønnet. Blandt disse foreninger finder vi også en forholdsvis større del end i foreningslivet generelt, som mener, at foreningens aktiviteter kræver, at de frivillige har en uddannelse eller særlige kvalifikationer. Kulturforeningerne og idrætsforeningerne placerer sig imellem fritids- og hobbyforeningerne og skole- og undervisningsforeningerne. Blandt idrætsforeningerne er der en forholdsvis stor del, som har ansatte, men samtidig er der et meget stort frivilligt arbejde i disse foreninger.

Langt de fleste af foreningerne indenfor fritids- og kulturområdet ligger tættest på typologien 'Aktivitetsforening'. Svarmønsteret kan tolkes på den måde, at det ikke er instrumentelt og nyttebestemt fællesskab. Det er mere glæden ved og interessen for en aktivitet end det lokale eller kampen for en sag, der kendetegner disse foreninger. Fællesskabet bygger på lystbetonet deltagelse, engagement og fordybelse i aktiviteten men samværet er aktivitetsbaseret. Det er de fælles aktiviteter, der giver samværet indhold, og det er glæden ved at udøve aktiviteten og være sammen med andre om denne interesse, som er drivkraften. Aktivitetsrummet er således samværet omkring en række gøremål knyttet til den pågældende aktivitet.

I sammenligning med andre foreningsgrupper er involveringen i disse foreninger stor. En forholdsvis stor del af medlemmerne deltager typisk i generalforsamlingen eller foreningsfester. Undtagelsen er idrætsforeningerne, men det hænger sammen med, at der er forholdsvis mange store idrætsforeninger, og der er en klar sammenhæng mellem foreningens størrelse og andelen, der deltager i generalforsamlingen, foreningsfester og lignende foreningsarrangementer.

Derimod har disse foreninger typisk ikke et politisk eller ideologisk mål, og det store flertal af foreningerne tager ikke sigte på at påvirke det omgivende samfund med deres holdninger. Det kendetegner foreningslivet generelt men i særlig grad kultur- og fritidsforeningerne. Foreningerne er først og fremmest aktivitets-orienteret og i lille grad problem-orienteret. Trods store politiske forventninger om det modsatte svarer mindre end hver tiende af disse foreninger entydigt, at

foreningen skal medvirke til at løse de sociale problemer i samfundet. En mindre del af foreningerne har dog også et mere ideologisk og samfundsorienteret sigte, hvor aktiviteten opfattes som et middel til at fremme særlige værdier, eller hvor lokalsamfundets ve og vel er sigtet.

Arbejdsrelaterede foreninger

Det næststørste foreningsområde er *de arbejdsrelaterede foreninger*. Dermed menes foreninger som på en eller anden måde søger at fremme interesser knyttet til det arbejde folk har. Det omfatter erhvervs- og brancheforeninger, professionsforeninger (fx Odontologisk Selskab, Bygnings- og Landskabsarkitekter og Ingeniørforeningen) samt fagforeninger og arbejdsgiverforeninger. Disse foreninger udgør tilsammen 12 pct. af de registrerede foreninger. På landsniveau er det imidlertid det helt dominerende organisationsområde, som til sammen udgør 42 pct. af landsorganisationerne. Det er mere end tre gange så stor en andel som på lokalt plan. Til forskel fra fritids- og kulturforeningerne får disse foreninger og organisationer normalt ikke offentlig støtte, og deres økonomi baseres først og fremmest på medlemskontingenter.

Selvom det er blandt disse foreninger, vi især finder den typiske 'Interesseorganisation', så beskæftiger en stor del af disse foreninger sig med andet end at fremme medlemmernes interesse i forhold til job og fag. Knap hver tredje af foreningerne beskæftiger sig da også med en kultur- eller fritidsaktivitet, en tilsvarende andel beskæftiger sig med undervisning og uddannelse (fx kurser for medlemmer), hver fjerde er orienteret mod lokalsamfundet, og endelig er det den foreningskategori – udover de politiske foreninger – som har forholdsvis flest foreninger, der har politiske og rådgivningsmæssige aktiviteter (især brancheforeninger, fagforeninger og arbejdsgiverforeninger).

Der er forholdsvis mange gamle foreninger blandt de arbejdsrelaterede foreninger, og der er også mange store foreninger. Det er på dette organisationsområde (og foreningerne for bolig og lokalsamfund), at vi finder forholdsvis flest foreninger, som synes, at det er et problem for foreningen at forny sig.

De arbejdsrelaterede foreninger har i sammenligning med det generelle foreningsbillede en relativ høj grad af professionalisering, idet 40 pct. benytter lønnede medarbejdere, og der ydes forholdsvis lidt frivilligt arbejde i sammenligning med andre foreningskategorier. Og her finder vi den mindste tilslutning til det frivillige arbejde som ideal. På tværs af disse meget forskellige foreninger opfattes det dog ikke som et stort problem at skaffe frivillige til bestyrelsen.

Bortset fra de politiske foreninger, er det denne foreningstype der engagerer sig mest i politiske og offentlige spørgsmål. Halvdelen af foreningerne svarer, at de har gjort det. Men det tager primært sigte på at fremme medlemmernes egne interesser. Det er også den foreningstype, der har forholdsvis flest foreninger, som svarer, at de fleste af foreningens aktiviteter kun er for egne medlemmer (idrætsforeningerne og lokalforeningerne er på næsten samme niveau). Trods en klar holdningsmæssig og ideologisk profil hos en stor del af foreningerne (især fagforeningerne), så skiller de sig ikke ud fra foreningslivet generelt ved i højere grad at ville påvirke det omgivende samfund med foreningens ideer, og ganske få procent markerer, at de er opposition til de dominerende værdier i samfundet.

Som det fremgår af denne karakteristik, så matcher disse foreninger mest typologien 'Interesseorganisation'. På den ene side engagerer de sig i offentlige og politiske spørgsmål. På den anden side er sigtet dermed først og fremmest at fremme medlemmernes egne arbejdsmæssige, faglige og økonomiske interesser. Til dette formål er frivilligheden ikke et mål i sig selv men måske nok en nødvendighed i de fleste foreninger.

De idébaserede foreninger

Den tredje gruppe af foreninger er de idébaserede foreninger. Her defineret som foreninger, der arbejder for bestemte holdninger, værdier, ideologier eller 'sager' (politik, religion, miljø og natur samt internationale foreninger). Til sammen udgør disse foreninger 11 pct. Som nævnt ovenfor er en mindre del af kultur- og fritidsforeningerne også idébaserede (især børne- og ungdomskorpserne), men de udelades fra denne sammenfatning. Hovedparten de idébaserede foreninger er de politiske vælgerforeninger, tværpolitiske lister, politiske ungdomsorganisationer og andre politiske foreninger (7 pct.). Men dertil kommer foreninger for civile rettigheder og menneskerettigheder, miljøforeninger, naturfredningsforeninger og dyreværnsforeninger samt foreninger for internationale mål eller internationalt samarbejde. Endelig er der de egentlige religiøse foreninger som Luthers Missionsforening, Indre Mission, Baptistmenigheder, Katolske foreninger, Kirkeligt Samfund, valg- og frimenigheder, Pinsekirken, Jehovas Vidner m.fl., som til sammen kun udgør ca. 1 pct. af alle foreningerne. De politiske, religiøse og værdibaserede organisationer udgør også 11 pct. af landsorganisationerne, men sammensætningen er anderledes end på lokalt plan, idet halvdelen af organisationerne hører til i gruppen af internationale organisationer.

De idébaserede foreninger er forholdsvis udadvendte. I de fleste af foreningerne er mange aktiviteter åbne for alle interesserede (dog ikke i så høj grad i de politiske foreninger), og det er måske årsagen til, at mange af disse foreninger beskæftiger sig med mange ting. De politiske foreninger opfatter sig i større grad end de øvrige foreningskategorier som foreninger for lokalsamfund, og hver tredje af disse foreninger svarer, at de bl.a. har undervisnings-, oplysnings- og debataktiviteter. De religiøse foreninger beskæftiger sig også med en kultur- eller fritidsaktivitet, med undervisning, med social hjælp og med internationale aktiviteter. Miljø-, natur- og dyreværnsforeningerne har også en forholdsvis bred orientering. Hver tredje forening beskæftiger sig også med fritids- og kulturaktiviteter (eller opfatter foreningens aktiviteter som fritids- og kulturaktiviteter), hver tredje beskæftiger sig med undervisning eller oplysning, og samme andel er orienteret mod lokalsamfundet. Det samme billede finder vi hos de internationale foreninger, fordi den internationale orientering som regel tager udgangspunkt i en interesse for fx en kulturaktivitet eller for social hjælp og solidaritet. Det er samtidig den kategori, der i størst grad bl.a. beskæftiger sig med økonomisk støtte til særlige formål.

Også på dette foreningsområde finder vi mange nye foreninger, men det er især indenfor de nye værdibaserede foreninger med et stort element af 'aktivisme', at de nye foreninger er opstået, dvs. indenfor miljø og natur og indenfor det internationale. Derimod er der forholdsvis få nye foreninger indenfor politik og især religion. Der er dog ikke en tendens til større fremgang eller tilbagegang i medlemstallet for disse foreninger end for foreningslivet generelt. De idébaserede foreninger er

typisk forholdsvis små – især indenfor politik og religion – og der findes relativt få store foreninger med mere end 250 medlemmer.

De idébaserede foreninger bygger i stor grad på frivilligt arbejde. Det hænger dels sammen med, at medlemmerne typisk er voksne (dog har de religiøse foreninger forholdsvis mange børn), at der ikke er offentlige tilskud til de fleste af aktiviteterne, og at majoriteten af foreningerne er små. Blandt de religiøse foreninger er der dog en forholdsvis høj professionalisering i ansættelsesmæssig og økonomisk forstand. Men samtidig er det den foreningskategori, der har forholdsvis mest frivilligt arbejde i forhold til antallet af medlemmer. I sammenligning med de andre foreningstyper synes de religiøse foreninger da heller ikke, at det er et stort problem at skaffe frivillige. I de politiske foreninger finder vi en meget lav professionaliseringsgrad, men samtidig er omfanget af det frivillige arbejde beskedent. Det gælder også for natur- og miljøforeningerne. Ikke fordi arbejdet udføres af ansatte, men fordi aktivitetsniveauet øjensynligt ikke er så højt som i andre foreningstyper. Blandt de internationale foreninger er der en meget høj tilslutning til frivilligheden som ideal, og det er også et af de foreningsområder, der efterlever det mest. Men en forholdsvis stor del af foreningerne synes, at det er et stort problem at skaffe frivillige til bestyrelsen

Det er denne gruppe af foreninger, som bedst passer ind i typologien 'Folkebevægelse'. Det karakteristiske ved disse foreninger er – i sagens natur – at de bygger på værdier og ideologier af politisk, åndelig eller samfundsmæssig art. Ikke blot som en 'toning' af nogle aktiviteter men som det bærende grundlag for fællesskabet. Værdierne symboliseres og bekræftes af adfærden og de aktiviteter, som foreningen beskæftiger sig med, og den måde man beskæftiger sig dermed. Det er også her, vi finder forholdsvis flest foreninger, der ønsker at påvirke det omgivende samfund (overbevise andre om foreningens ideer) og opfatter sig som værende i opposition til de dominerende værdier i samfundet (selvom andelen der svarer dette også er lille blandt disse foreninger). Det er samtidig blandt disse foreninger, at forholdsvis flest er tilsluttet en landsorganisation. Og endelig er en meget stor del af disse foreninger udelukkende drevet ved frivillig arbejdskraft. Et typisk træk ved en 'Folkebevægelse'.

De lokale foreninger

Det fjerde foreningsområde er foreninger for *bolig og lokalsamfund*, der udgør 11 pct. af foreningerne. Det er først og fremmest boligforeninger, grundejerforeninger, beboerforeninger, borgerforeninger, ejerlejlighedsforeninger og kolonihaveforeninger, men kategorien omfatter også foreninger for lokale installationer og huse (især vindmøller, antenner og forsamlingshuse) og foreninger for lokale opgaver og interesser (fx dige- og pumpelaug og genbrugsforeninger).

Bolig- og lokalsamfundsforeningerne er lige så afgrænsede til deres primære sigte, som kulturforeningerne og idrætsforeningerne er, men hver tredje af disse foreninger svarer dog, at de bl.a. beskæftiger sig med en eller flere fritids- og kulturaktiviteter.

Denne foreningstype har forholdsvis lige så mange nye foreninger som foreningslivet generelt. Men det er den foreningstype, som har det mest stabile medlemstal og forholdsvis færrest foreninger, der kan berette om tilbagegang i medlemstallet. Der er forholdsvis mange mellemstore og store

foreninger, og det er først og fremmest foreninger for voksne, mens fordelingen af mænd og kvinder er lige.

Disse foreninger fungerer også først og fremmest ved frivillig arbejdskraft, selvom antallet af frivillige i foreningerne ikke er så stort. Men idealet står ikke helt så højt som blandt fritids- og kulturforeningerne og de idébaserede foreninger. Selvom tallet er lille, så svarer næsten hver tiende forening, at hvis det var muligt, skulle arbejdet overtages af lønnede, og 'kun' godt halvdelen af foreningerne synes, at arbejdet bør være helt ulønnet.

Det særlige ved disse foreninger er, som betegnelsen siger, at de har et lokalt sigte. Hele 86 pct. af foreningerne hører til i en landsby, et boligkvarter eller et skoledistrikt / en bydel. For det øvrige foreningslivet er det under hver tredje forening, som svarer, at de hører til i et sådant lokalsamfund. I forlængelse deraf svarer to ud af tre af disse foreninger, at *'foreningen først og fremmest er en forening for folk, der interesserer sig for de særlige aktiviteter, som foreningen beskæftiger sig med'*. Blandt de øvrige foreninger er det under hver femte forening. Men denne lokale orientering er meget afgrænset til bestemte interesser (fx et boligkvarter eller et fælleshus). En meget lille del af foreningerne føler sig forpligtet i forhold til lokalsamfundets problemer. For hver fire foreninger svarer de tre entydigt, at det ikke er foreningens opgave at løse sociale problemer.

Bolig- og lokalforeningerne opfylder derfor kun den ene side af de ideale krav til at være en 'Lokalforening'. De hører typisk til i og identificerer sig med et lokalt afgrænset område, og det er borgerne i dette område mere end specifikke aktiviteter, der er fællesskabets grundlag. Men de føler sig ikke forpligtet i forhold til lokalsamfundet som helhed.

De sociale og sygdomsbekæmpende foreninger

Den sidste gruppe af foreninger er de sociale og sygdomsbekæmpende foreninger. Disse foreninger udgør 9 pct. af alle foreningerne. Gruppen omfatter meget forskellige typer af foreninger og organisationer: De sygdomsbekæmpende foreninger, foreninger for handicappede, afholdsforeninger, støtteforeninger for plejehjem og andre sociale institutioner, de mange ældre- og pensionistforeninger, omsorgs- og samværsklubber for typisk ældre, børneklubber og legestuer, diverse støtteforeninger, besøgstjeneste, familieplejeforening, forening for hjemløse mv. De sociale og sygdomsbekæmpende organisationer udgør en større andel på landsplan, 13 pct., end på lokalt plan, hvilket primært skyldes de mange sygdomsbekæmpende organisationer, der enten ikke har lokale foreninger eller har relativt få deraf.

Det er et foreningsområde, der igennem de seneste to årtier er blevet stadig mere institutionaliseret og støttet under betegnelsen 'frivilligt socialt arbejde'. Fra begyndelsen af 1980'erne fik staten øjnene op for det frivillige sociale arbejdes betydning. I 1983 blev der oprettet et formelt samarbejdsorgan (Kontaktudvalget for det frivillige sociale arbejde, i dag Rådet for Frivilligt Socialt Arbejde), og i 1992 blev Center for frivilligt socialt arbejde etableret. Samtidig voksede den statslige støtte fra tips- og lottomidler og særlige puljer til frivilligt socialt arbejde. I midten af 1990'erne blev området belyst i et større udvalgsarbejde i Socialministeriet, og da sociallovgivningen efterfølgende blev revideret, kom der en bestemmelse ind i Serviceloven om, at kommunerne er forpligtet til at støtte frivilligt socialt arbejde.

De sundhedsorienterede og sygdomsbekæmpende foreninger har i vid udstrækning kultur- og fritidsaktiviteter (hver tredje forening) og uddannelses-aktiviteter (hver fjerde). Dertil kommer at tre ud af fire af disse foreninger også har aktiviteter indenfor 'social indsats', og hver femte forening har aktiviteter indenfor 'politik, rådgivning og juridisk bistand'. Det er således foreninger med et meget bredt sigte og arbejdsfelt. Det gælder også de 'sociale foreninger', dvs. foreninger som er orienteret mod hjælp til udsatte grupper, social forebyggelse, selvhjælp, besøgstjeneste samt støtte til sociale institutioner. Disse foreninger er dog i meget mindre grad orienteret mod 'sundhed og sygdomsforebyggelse', end de sygdomsbekæmpende foreninger er orienteret mod 'social indsats'. Til gengæld beskæftiger de sig i meget høj grad med fritids- og kulturaktiviteter og tager i højere grad sigte på lokalsamfundet. Det sidste skyldes især, at en stor del af disse foreninger er foreninger for ældre.

Det er øjensynligt et foreningsområde i vækst. Dels er der forholdsvis mange nye foreninger, dels svarer en forholdsvis stor del (ca. halvdelen), at foreningen har haft medlemsfremgang de seneste fem år. Trods dette synes en forholdsvis stor del af de sociale foreninger, at det er svært at få nye medlemmer. Der er forholdsvis mange mellemstore og store foreninger (mere end 250 medlemmer), især indenfor 'sundhed og sygdom', det er først og fremmest voksne - og i mange foreninger primært ældre - der er medlem, og der er også en tendens til, at foreningerne har flere kvinder end mænd.

Foreningerne på dette område benytter i meget lille grad lønnet arbejdskraft. På det sociale og sygdomsbekæmpende område findes de 'ansatte' i højere grad i de selvejende institutioner, som ikke er med i denne analyse. Det er også blandt disse foreninger, at tilslutningen til frivillighedsidealet er størst. Trods dette er der relativt færre medlemmer, som arbejder frivilligt, end i foreningslivet generelt, og den samlede frivillige indsats pr. forening er også mindre end gennemsnittet for alle foreningerne. Blandt sundhedsforeningerne er det dog under halvdelen af foreningerne, som synes, at alt arbejdet i foreningen skal være ulønnet, og disse foreninger adskiller sig også fra de sociale foreninger ved, at de i noget højere grad synes, at det er et problem at skaffe nye frivillige til bestyrelsen.

For hver fire af disse foreninger svarer de tre, at de bygger på værdier og holdninger af åndelig, politisk eller samfundsmæssig karakter. Men der er væsentlige forskelle på, hvad de bygger på. Sundhedsforeningerne har især sat kryds ved 'humanistiske værdier' og 'social solidaritet', mens de sociale foreninger i højere grad spreder sig på forskellige værdier. Her har flest sat kryds ved 'social solidaritet', dernæst 'folkelig oplysning' og 'humanistiske værdier' (men halvt så stor en andel som andelen hos sundhedsforeningerne), og til forskel fra sundhedsforeningerne bygger en del af de sociale foreninger på kristne værdier og arbejderbevægelse / socialisme

En anden væsentlig forskel mellem de to foreningskategorier er, at sundhedsforeningerne er mere politiske og udadvendte end de sociale foreninger. De engagerer sig mere i politiske og offentlige spørgsmål, de afholder i højere grad aktiviteter, der er åbne for andre end medlemmerne, de ønsker i højere grad at påvirke det omgivende samfund, de synes i meget højere grad end de sociale

foreninger, at foreningen skal medvirke til at løse sociale problemer, de samarbejder i højere grad med andre foreninger og med virksomheder, og endelig er de i meget højere grad medlem af en landsorganisation. Omvendt er de sociale foreninger mere orienteret mod egne medlemmer, der er en større deltagelse fra medlemmerne i traditionelle foreningsarrangementer, de har i meget højere grad et lokalt udgangspunkt (mens sundhedsforeningerne typisk orienterer sig mod flere kommuner eller en hel region), og så arbejder de i højere grad sammen med lokale institutioner (især kirken).

Det er derfor vanskeligere at indplacere de sociale og sundhedsfremmende foreninger i organisationstypologien. De sundhedsorienterede foreninger er mere konflikt-orienteret og udadvendt end de sociale foreninger, og de har både træk fra 'Interesseorganisationen' og 'Folkebevægelsen'. De sociale foreninger er til gengæld mere konsensus-orienteret og indadvendt med træk fra såvel 'Lokalforeningen' som 'Aktivitetsforeningen'.

Forskelle mellem det lokale og det landsdækkende foreningsliv

Mange af forskellene mellem foreningskategorierne findes også på landsplan, dvs. mellem de tilsvarende kategorier af landsorganisationer. Vi skal her samle op på forskellene mellem det lokale organisationsniveau og landsorganisationsniveauet.

For det første er fordelingen af landsorganisationerne på organisationskategorierne væsentlig forskelle fra fordelingen af foreningerne på de tilsvarende kategorier. På landsplan er den helt dominerende organisationskategori de arbejdsrelaterede organisationer, som tilsammen udgør 42 pct. af organisationerne. Det er mere end tre gange så store en andel som på lokalt plan. Det næststørste område er kultur-, fritids- og idrætsorganisationerne, der tæller 31 pct. af organisationerne, men i sammenligning med de lokale foreninger er det kun knap halvt så stor en andel. De sociale og sygdomsbekæmpende organisationer udgør en større andel på landsplan, 13 pct., end på lokalt plan, hvilket primært skyldes de mange sygdomsbekæmpende organisationer, der enten ikke har lokale foreninger eller har relativt få deraf. De politiske, religiøse og værdibaserede organisationer udgør 11 pct. af landsorganisationerne, og det er lidt mindre end på lokalt plan. Og endeligt udgør landsorganisationer for bolig- og lokalsamfund mindre end én procent af landsorganisationerne.

For det andet har landsorganisationerne et bredere repertoire af aktiviteter og mål end foreningerne har (bemærk at det ikke er enkeltorganisationer som sammenlignes men populationer af organisationer). Det viser sig derved, at andelen af organisationerne, som beskæftiger sig med en aktivitet under et hovedområde (fx 'sundhed og sygdom') er større på alle hovedkategorierne end andelen af foreningerne indenfor samme kategori, der beskæftiger sig med den samme aktivitet. Det gælder dog kun i lille grad indenfor organisationskategorien 'kultur og fritid'.

For det tredje er forskellene mellem de store og de små landsorganisationer meget, meget større end forskellene på foreningsniveau. De største landsorganisationer har mere end en million medlemmer, mens der også findes mange små landsorganisationer, der ikke er større end de lokale foreninger. 18 organisationer, svarende til 3 pct. af de organisationer, der har besvaret spørgeskemaet, har tilsammen 74 pct. af alle medlemmerne i alle de organisationer, der har besvaret spørgsmålet.

For det fjerde er andelen af landsorganisationerne, som svarede, at organisationen havde flere medlemmerne på besvarestidspunktet end fem år tidligere på næsten alle organisationskategorierne større end hos foreningerne.

For det femte er landsorganisationerne mere professionaliserede i økonomisk og ansættelsesmæssig forstand, end foreningerne er. Knap halvdelen af organisationerne, som har besvaret spørgeskemaet, har det seneste år, før skemaet blev besvaret, benyttet lønnet arbejdskraft. Tilsvarende er tilslutningen til frivillighedsidealet knap så stor hos landsorganisationerne som hos foreningerne.

For det sjette arbejder landsorganisationerne i meget højere grad politisk, deres aktiviteter er højere grad åben for alle interesserede, og de ønsker i højere grad at overbevise andre om deres ideer, end foreningerne indenfor samme kategori af foreninger gør.

Politiske og forskningsmæssige perspektiver af analyserne

Ved at sammenligne os med andre lærer vi os selv bedre at kende. Forhåbentlig har analyserne af forskellene mellem foreningskategorierne givet foreningerne og organisationerne på hvert af områderne en større indsigt i foreningsområdets særlige karakter, inspireret til en større forståelse af områdets samfundsmæssige rolle og rejst spørgsmål ved nogle af de myter, som foreningslivet på det enkelte område bl.a. bygger på. Her skal til slut peges på nogle af de perspektiver af politisk og forskningsmæssig karakter, som analyserne giver anledning til.

1. Analyserne viser, at der er en betydelig afstand mellem 'foreningsvirkeligheden' og forestillingerne i offentligheden og den politiske sfære om foreningslivets samfundsmæssige rolle. For det første er det kun en lille del af foreningerne, der er idébaserede og samfundsorienterede. For det andet har foreningslivet i lille grad et lokalt, integrerende sigte. For det tredje er det kun en begrænset del af foreningslivet, som spiller en rolle indenfor den traditionelle velfærdspolitik (social hjælp, sundhed og uddannelse). Det rejser spørgsmålet, om de politiske forventninger er for store eller 'forkerte', dvs. om de er tilpasset det moderne foreningslivs kendetegn. Bør den udbredte politiske forestilling om, at foreningerne er lokalsamfundets garantier afløses af en mere realistisk erkendelse af, at langt de fleste foreninger ikke er optaget af et lokalsamfund? Bør forestillingerne om foreningernes ideale, samfundsengagerende og kritiske rolle erstattes af en erkendelse af, at foreningerne snarere er et selvforvaltende fællesskab om en (meget) afgrænset interesse eller aktivitet?
2. Analyserne viser imidlertid også, at foreningslivet rummer en meget stor mangfoldighed og deraf kan forskellige forenings- og organisationstyper indkredses, hvis sigte og måde at fungere på er forskellig. Det giver grund til at diskutere, om den måde, foreningerne støttes på, er afpasset efter denne forskellighed. Man kunne fx forestille sig, at den offentlige støtte i højere grad gives til de foreninger, som har en reel interesse for de mål, som støtten skal fremme, og at støtteformen indrettes på en måde, så den passer til måde, foreningerne typisk fungerer på. For at undgå en sådan styrende form for støtte, kunne man i stedet anvende mere differentierede støttemuligheder, som er tilpasset foreningernes forskellighed, dvs. at foreningerne så at sige kan få støtte på forskellige måder bestemt af, hvad foreningen beskæftiger sig med, og den måde den ønsker at fungere. For nogle foreninger ville det betyde, at de må nøjes med

'grundstøtte' (gratis lokaler og favorable skatte- og momsregler), mens andre foreninger også kan få 'aktivitetsstøtte', hvis de beskæftiger sig med aktiviteter og målgrupper, som kommunen ønsker at støtte. Endelig vil nogle foreninger kunne indgå en form for 'driftsaftale' med kommunen om at løse en opgave, som kommunen har ansvaret for.

3. Denne forskellighed i foreningslivet er imidlertid også en udfordring for forskningen i den frivillige sektor. Hvad er forklaringen på de forskelle, vi fx har fundet mellem amatørkulturforeningerne, idrætsforeningerne og fritidsundervisningsforeningerne, mellem de sociale foreninger og de sygdomsbekæmpende foreninger og mellem de politiske foreninger og de religiøse foreninger? En mulig forklaring er, at opgavens og aktivitetens karakter har indflydelse på, hvilken organisationsform (dvs. den måde foreningen fungerer på), der er mest 'effektiv'. Bestemte organisationsformer er 'nødvendige' og mest effektive til bestemte typer af teknologi, aktiviteter og mål. En anden mulig forklaring er, at forskellene skal findes i historiske og institutionelle forhold, dvs. de forestillinger om og traditioner for 'den gode forening', der er opstået og udviklet på et bestemt område, og den indvirkning omgivelserne har haft på organisationsformen. Her tænkes især på krav fra stat og kommune for at opnå offentlig støtte og konkurrence fra andre organisationsformer.

Det er blandt andet sådanne spørgsmål og problemstillinger, som fortsatte analyser af foreningernes og landsorganisationernes besvarelser skal forsøge at belyse.

Litteratur

Anker, Jørgen (1995): *De frivillige sociale organisationer*. København. Socialforskningsinstituttet. 95.12

Beck, U. (1986/1992): *Risk Society. Towards a new Modernity*. London Sage.

Buksti, Jacob og Johansen, Lars Nørby (1977): *Danske organisationers hvem-hvad-hvor*. Politikens Forlag

Castells, M. (1997): *The Power of Identity. The Information Age: Economy, Society and Culture*. Vol. II- Malden, Massachusetts. Blackwell.

Etzioni, Amitai (1988). *The Moral Dimension. Toward A New Economics*. The Free Press.

Etzioni, A. (1995) Ed.: *New Communitarian thinking. Persons, Virtues, Institutions and Communities*. Charlottesville and London. Lawrence & Wishart.

Giddens, A. (1990): *Modernity and Self-Identity. Self and Society in the late modern Age*. Cambridge. Polity Press.

Gundelach, Peter og Torpe, Lars (1997): Social kapital og foreningernes demokratiske rolle. i *Politica*, 29. årg. nr. 1, 1997.

Ibsen, Bjarne (1992). *Frivilligt arbejde i idrætsforeninger*. 348 sider. DHL/systeme.

Ibsen, Bjarne (1994). *De lokale foreninger i Danmark. En sammenligning af fritids- og kulturforeningerne med de sociale, sygdomsbekæmpende og humanitære foreninger*. Odense. Center for frivilligt socialt arbejde.

Ibsen, Bjarne (1996). *Changes in local voluntary associations in Denmark*. in: *Voluntas*, Volume 7, Number 2, p. 160 - 176.

Ibsen, Bjarne og Habermann, Ulla (2005). *Definition af den frivillige sektor i Danmark*. Arbejdsnotat. Frivillighedsundersøgelsen / www.frivillighedsus.dk.

Putnam, Rober (1993). *Making Democracy Work: Civic Traditions in Modern Italy*. Princeton University Press. New Jersey.

Putnam, Robert D. (2000). *Bowling alone. The collapse and revival of american community*. Simon & Schuster. New York.

Skovmand, Roar (1951). *De folkelige bevægelser i Danmark*. Uden sted (København). Schultz.

Taylor, Michael (1982). *Community, Anarchy and Liberty*. New York: Cambridge University Press.

Torpe, Lars og Kjeldgaard, Torben K. (2003). *Foreningssamfundets sociale kapital. Danske foreninger i et europæisk perspektiv*. Magtudredningen.

Schøler, Simon og Lars Torpe (1999): *Foreningerne i Skanderborg*. Arbejdsrapport 1999:6. Institut for Økonomi, Politik og Forvaltning.

Nielsen, Marianne Bay og Annette Aagaard Thuesen (2002): *Foreningslivets betydning i en landkommune – Helle Kommune*. Center for Forskning og Udvikling i Landdistrikter.

Wolfe, Alan (1989). *Whose Keeper? Social Science and Moral Obligation*. University of California Press.

Wollebæk, Dag og Per Selle (2002): *Det nye organisasjonssamfunnet. Demokrati i omformning*. Bergen: Fagbokforlaget.

Bilag 1

Foreninger og frivillige organisationer opdelt på samfundsområder		
ICNPO grupper	Samfundsområde	Foreninger og organisationer som omfattes deraf
Gruppe 1	KULTUR OG FRITID	
1 100	Kultur og kunst	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Sangforening, sangkor, musikforening, spillemands-laug, pige-garde ol. ▪ Amatørteater, festspil, sommerspil ▪ Lokalhistoriske foreninger, lokalhistorisk arkiver, museumsforeninger, folkemindesamling, arkæologiforeninger mv. ▪ Veteranbilmuseum / forening, veteranjernbane ▪ Bevarelse af bygninger og skibe, forening for bygnings- og landskabskultur ▪ Etniske foreninger (fx 'Fællesforeningen Inuit') ▪ Venskabsforeninger (fx Dansk Tamilsk Venskabsforening) ▪ Radio- og fjernsynsklubber, forening for privatradio ▪ Kulturformidling, kunstforening, biografforening ▪ Hjemstavnsforeninger
1 200	Idræt og sport	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Idrætsforeninger og sportsklubber, der under også ridning, bowling, skydning, bueskydning, motorsport, dart, kegle, hestesport, ældreidræt, rulleskøjteløb mv. ▪ Folkedans, moderne dans, etnisk dans ▪ Gang-, vandre og marchforening ▪ Handicapidræt ▪ Dansk Skoleidræt (forening) ▪ Firmaidrætsforeninger (lokale 'idrætsklubber' på de enkelte virksomheder er dog ikke medtaget) ▪ Støtteforeninger for idrætsforeninger
1 300	Anden fritid og hobbyaktivitet	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Spil af forskellig slags: skak, bridge, whist, Ithromre, backgammon, dart mv. ▪ Radio- og Fjernsynsklubber (men ikke private radioer og lytter- og fjernsynsforeninger, som er registreret under 1100) ▪ Dyre-foreninger: hund, kanin, fjerkræ, papegøje, pony, due, brevdue, biavl, mv. (betragtes som foreninger for en hobby) ▪ Net-klub, web-klub, computerklubber ol. ▪ Natur og have: Ornitologisk Forening, botanisk forening, haveforeninger, Det Danske Haveselskab ol. (koloni-haveforeninger er registreret under 6200) ▪ Motor-klubber: Motorcykel, bil (fx Opel, Ford), veteranbil ▪ Flyveklub, drageflyveklub ▪ Jagt, strandjagt, jagt og flugtskydning ▪ Spejderkorps og andre børne- og ungdomskorps: Det Danske Spejderkorps, FDF / FPF, KFUM-spejderne, DUI, 4-H mv. ▪ Fritidsklub, ungdomsklub, ungdomsforening, fritidsforening, mv. ▪ Loger: Junior Chamber, Frimurerlogen Asnesia, YFU-

		<p>Danmark, Rotary, St. Georgs Gildet, Lions Club, Den Danske Frimurerorden mv.</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Garderforening, soldaterforening, dragonforening, Luftværns Artilleri forening ol. ▪ Amatørfiskeri, fritidsfiskeri ▪ Samler-foreninger: Frimærkeklub, Møntklubber ▪ Billedvævning, kating ol. (Husflidsforeninger er registreret under 2300) ▪ Mad (amatørgastronomisk forening) ▪ Latterforening, Humørklub, hyggeklub ol.
Gruppe 2	UDDANNELSE OG FORSKNING	
2 100	Grunduddannelse / skole	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Forældreforeninger og støtteforeninger (for såvel private som kommunale skoler) <p>Frie og private skoler er også omfattet af definitionen for en frivillig, non-profit organisation, men de indgår under undersøgelsen af selvejende institutioner og almennyttige fonde, som også er den del af forskningsprojektet</p>
2 200	Højere uddannelse	
2 300	Anden uddannelse <ul style="list-style-type: none"> - Erhvervsuddannelse - Tekniske skoler - Handelsskoler - fritids-undervisning 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ De store oplysningsforbunds lokale aftenskoler: AOF, FOF, LOF, FO, SFOF ▪ Andre aftenskoler, deraf aftenskoler for patientforeninger, Dansk Røde Kors m.fl. som får støtte fra kommunen til voksenundervisning i henhold til Folkeoplysningsloven ▪ Foredragsforening, højskoleforening, aftenhøjskole, Familie og Samfund, Folkeuniversitetet ▪ Husflidsforeninger og –skoler under Dansk Husflid Husholdningsforeninger og husmoderforeninger ▪ Landboudom
2 400	Forskning	
Gruppe 3	SUNDHED	
3 100	Hospitaler og genoptræning	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Støtteforeninger for private hospitaler, plejehjem, mv.
3 200	Plejehjem, hjem for handicappede ol.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Støtteforeninger for plejehjem <p>Selvejende plejehjem og lignende selvejende institutioner er også omfattet af definitionen for en frivillig, non-profit organisation, men de indgår under undersøgelsen af selvejende institutioner og almennyttige fonde</p>
3 300	Psykiatrisk behandling, krisehjælp ol.	
3 400	Anden sundhedsservice	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Sygdomsbekæmpende foreninger og lokale afdelinger af landsorganisationer (fx Kræftens Bekæmpelse, Giftforeningen, Hjernesagen, Sindslidende, mv.) ▪ Handicapforeninger ▪ Bloddonor ▪ Beredskabsforbundet ▪ Adoption og Samfund ▪ Afholdsforeninger

Gruppe 4	SOCIAL INDSATS	
4 100	Social indsats / hjælp	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Ældre-foreninger: Ældre Sagen, pensionistforeninger, ældreklubber, OK-klubber, Senior-Net, Ældremobilisering, Ældre hjælper Ældre, førtidspensionister mv. ▪ Omsorgsklubber og samværsklubber (Tirsdagsklubben, Fredagsklubben, ol.) ▪ Støtteforeninger (fx Støtteforening for Tidligere Jehovas Vidner) ▪ Natteravnene ▪ Børneklubber, legestuer ▪ Børns Vilkår ▪ Besøgstjeneste ▪ Familieplejeforening ▪ Red Barnet ▪ Unge for Ligeværd ▪ Ordblindeforeningen ▪ Kirkens Korshær ▪ Omsorgsklubber ▪ m.fl.
4 200	Nødhjælp i Danmark	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Foreninger for hjemløse (i DK) ▪ Flygtninge-organisationer (i DK)
4 300	Økonomisk støtte	
Gruppe 5	MILJØ	
5 100	Miljø og natur	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Miljøforeninger, byøkologi, bevarings- og miljøforeninger, skovplantningsselskab, Grønne råd ▪ Naturforeninger, Plant et træ – lokalkomité, Natur og Ungdom ▪ Naturfredningsforeninger
5 200	Dyrebeskyttelse	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Dyreværnsforeninger og dyrebeskyttelsesforeninger (Dyrenes Beskyttelse, Dansk Dyreværn, Kattens værn og Husdyrenes Vel)
Gruppe 6	LOKALSAMFUND OG BOLIG	
6 100	Lokalsamfund	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Lokalsamfunds-foreninger, sogneforeninger, lokale beboerråd ▪ Forsamlingshuse (hvis det er foreningsejet) ▪ Borger- og beboerforeninger, bylaug, sogneforeninger (til forskel fra boligforeninger, ejerlejlighedsforeninger og grundejerforeningen, hvor interessefællesskabet primært er boligen og derfor hører under 6200) ▪ Foreninger for lokale installationer: Antenneforeninger, vindmøllelaug, pumlelaug, digelaug, landvindingslaug, genbrug mv. ▪ Støtteforeninger til vandværk mv. ▪ Foreninger til fremme af områder og regioners infrastruktur, økonomi mv.

6 200	Bolig	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Boligforeninger, grundejerforeninger, sommerhusforeninger, ejerlejlighedsforeninger ▪ Lejerforeninger, Lejernes Landsorganisation ol. ▪ Haveforeninger, kolonihaveforeninger, havejerforeninger, havelodsforeninger mv.
6 300	Beskæftigelse og træning / uddannelse	
Gruppe 7	RÅDGIVNING, JURIDISK BISTAND OG POLITIK	
7 100	Rådgivning og juridisk bistand	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Fortalerorganisationer ▪ Foreninger for civile rettigheder, menneskerettigheder, ol. ▪ Amnesty ▪ Foreninger for bestemte værdier
7 200	Lov og regel service	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Foreninger til forebyggelse af kriminalitet ▪ Juridisk rådgivningsforeninger ▪ Forbrugerorganisationer
7 300	Politiske organisationer	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Politiske parti- og vælgerforeninger: Det konservative Folkeparti, Det Radikale Venstre, Socialdemokratiet, SF, Dansk Folkeparti, Fremskridtspartier, Enhedslisten, De Grønne, m.fl. ▪ Tværpoltiske lister, andre lokalpolitiske lister / grupper, borgerlister ▪ Politiske ungdomsorganisationer ▪ Andre politiske bevægelser (Junibevægelsen, Selskabet til værn for dansk folkestyre m.fl.)
Gruppe 8	FILANTROPI OG FRIVILLIGHED	
8 100	'Fondsstøtte'	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Fx. Julespareforeninger, "Julens Glæde" mv.
8 200	Andre filantropiske organisationer og organisationer til fremme af frivillighed	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Frivillighedsformidlinger ▪ Andre almennyttige foreninger
Gruppe 9	INTERNATIONALE AKTIVITETER	
9 100	Internationale aktiviteter	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Internationale humanitære foreninger ▪ Freds- og solidaritets-organisationer ▪ Udvekslings-organisationer ▪ Udviklingsorganisationer ▪ Foreningen Norden <p>Fx Dansk Røde Kors, Dansk Flygtningehjælp, ASF – Dansk Folkehjælp, Amnesty International, Mellempfolkeligt Samvirke, Foreningen Norden, Red Barnet, U-landsforeningen Svalerne, YFU – Danmark, Folkekirkens Nødhjælp, SOS – Børnebyerne m.fl.</p>
Gruppe 10	RELIGION	

10 100	Religiøse organisationer	Religiøse foreninger og menigheder, bl.a. <ul style="list-style-type: none"> ▪ Luthers Missionsforening ▪ Indre Mission ▪ Baptistmenigheder ▪ Bibelkredse ▪ Katolske foreninger ▪ Kirkeligt Samfund ▪ Pinsekirken ▪ Valg- og frimenigheder ▪ Jehovas Vidner
Gruppe 11	ARBEJDE OG ERHVERV	
11 100	Brancheforeninger og erhvervsforeninger Omfatter foreninger og organisationer for erhverv eller brancher, fx håndværkerforeninger. Disse foreninger arbejder typisk for at forbedre vilkårene for det pågældende erhverv, hvad enten det er elektrikere, landmænd, forretninger (handelsstandsforeninger), turisme mv.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Erhvervsråd ▪ Handelsstandsforeninger, handelsforeninger mv. ▪ Husmandsforeninger / Dansk Familielandbrug, landboforeningerne ▪ Håndværkerforeninger ▪ Restauratørforeninger ▪ Centerforeninger, gadeforening og lignende foreninger for butikker og forretninger ▪ Industriforeninger ▪ Foreninger for diverse brancher: Malermestre, Kørelærere, El-installatører, mv. ▪ Turistforening ▪ Avlsforeninger: Dansk Fjerkræavlerforening, Kaninavlerforeninger, Gedeavlsforeninger, hesteavlsforeninger mv. ▪ Fiskeri- og sømandsforeninger ▪ Kommuneforeningen i Fyns Amt ▪ M.fl.
11 200	Profession Omfatter foreninger og organisationer, hvis interesse er 'faget' eller 'professionen', dvs. den faglighed man har opnået gennem en bestemt uddannelse. Fx Dansk Sociologforening.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Foreninger for personer med en bestemt uddannelse eller et bestemt job (dog ikke med sigte på løn- og ansættelsesvilkår), fx Odontologisk Selskab, Bygnings- og Landskabsarkitekter, Ingeniørforeningen
11 300	Fagligt arbejde Omfatter både fagforeninger, der kæmper for medlemmernes løn- og arbejdsvilkår, og arbejdsgiverforeninger, der varetager arbejdsgivernes interesser.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Fagforbund og –foreninger, lønmodtagerorganisationer ▪ Arbejdsgiverorganisationer
Gruppe 12	ANDRE	
12 100	Fremme af særlige sager eller værdier	Sagsorienterede foreninger, bl.a. <ul style="list-style-type: none"> ▪ Flyverhjemmeværnet ▪ Forsvarsvilje ▪ Danske Forsvarsbrødre ▪ Hjemmeværnskompagniets støtteforening ▪ Aktive Kvinder ▪ Danmarks Samfundet ▪ Grænseforeningen

		<ul style="list-style-type: none"> ▪ Dansk Kvinde Samfund ▪ Dansk Cyklist Forbund ▪ Bøsser og Lesbiske ▪ Foreningen til støtte af forsvarsviljen på Midtfyn ▪ Indkøbsforening, forbrugergrupper
12 200	Økonomi	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Aktieforeninger ▪ Forbrugsorganisationer ▪ Indkøbsforeninger

Klassifikationen i 'Johns Hopkins Comparative Nonprofit Sector Project' findes bl.a. projektrapporten fra Johns Hopkins Comparative Nonprofit Sector Project: 'Field Guide No.1: Definitions and Classification. Phase III: November 2002.

Præcisering af registreringen af særlige foreningsformer:

- Selvstændige afdelinger under hovedforeninger, som især findes indenfor idræt og motion, er registreret som selvstændig forening. Det gælder hvis afdelingen har egen bestyrelse og selvstændig økonomi. I tvivlstilfælde er sådanne afdelinger registreret som en selvstændig forening.
- Generelt er arbejdspladsforeninger og –klubber ikke registreret, fx værkstedsklubber, idrætsklubber, kunstforeninger mv. på den enkelte forening. Derimod registreres sammenslutninger af sådanne firmaforeninger og –klubber. Fx firmaidrætsforeninger.
- Regionale organisationer er registreret under den adresse som er anført for foreningen, typisk adressen for foreningens 'hus' eller tilholdssted eller formandens adresse
- Venskabs- og støtteforeninger er registreret under samme organisationskategori, som den pågældende forening, der støttes, hører til under